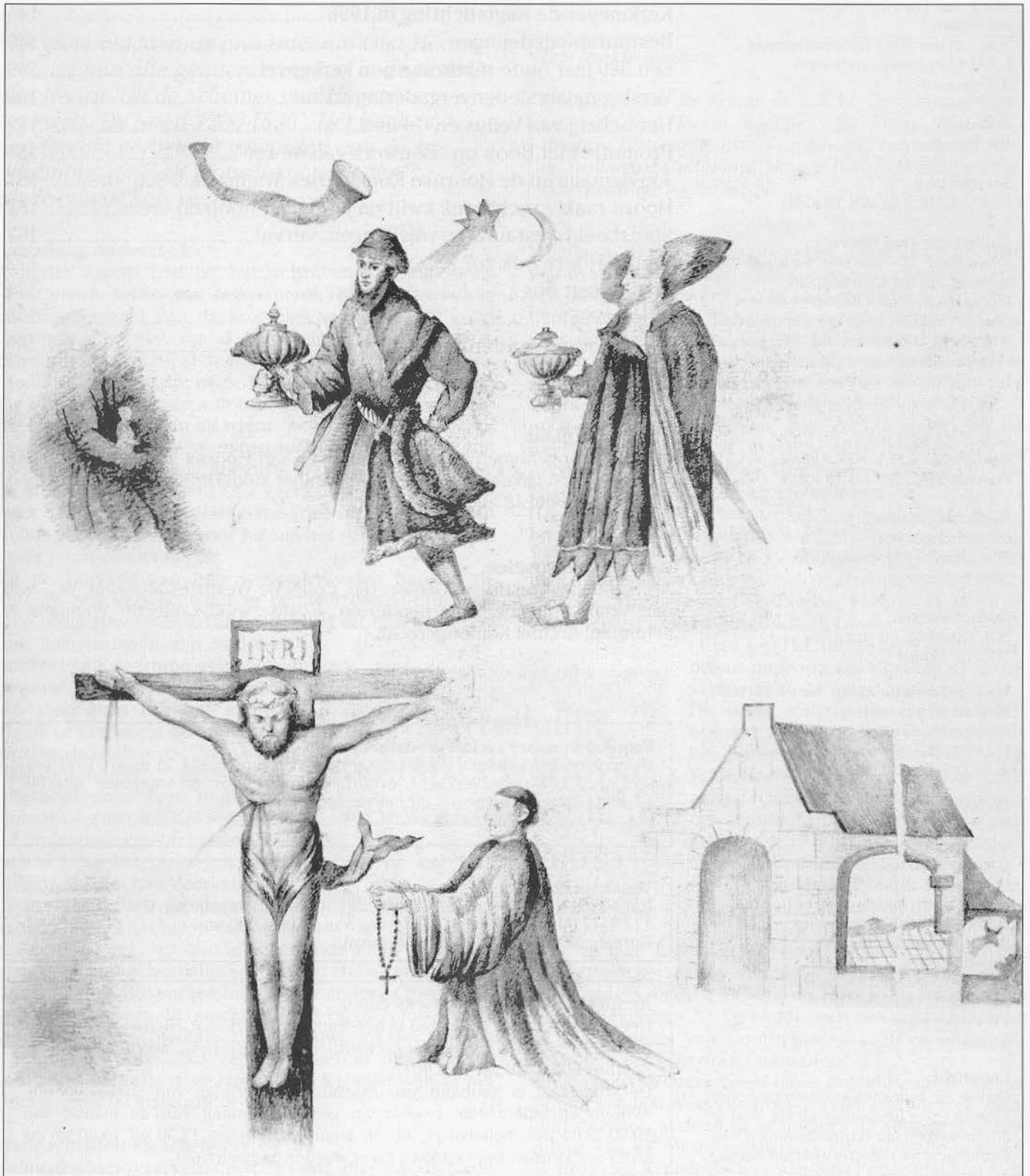

OUD HOORN

KWARTAALBLAD VAN DE VERENIGING OUD HOORN

18e jaargang nr. 4, 15 december 1996

In dit nummer:

- Recensie 'Uit de schemer van Hoorns Verleden'
- Najaarsledenvergadering
- Jo Wigmans en de Hoornse Koekfabriek
- Het belang van Velius en Centen ■ Hoorn raakte rechtbank kwijt in 1877

COLOFON:

Kwartaalblad van de Vereniging Oud Hoorn.

Losse nummers, voorzover voorradig verkrijgbaar tegen betaling van f 5,- per stuk voor leden en f 7,50 voor niet-leden bij het verspreidingsadres.

Bestuur:

A.G.F. van Weel, voorzitter
A. de Graaf, vice-voorzitter
Mw. M.P. Huisman, secretaris
Mw. P. van Leeuwen, tweede secretaris
W.L. van der Waal, penningmeester
L.P.M. Hoogeveen, archivaris
A. Boezaard
L.J. Faber
J. Rietvink
P.R. Kleintjes

Secretariaat:

Postbus 346, 1620 AH HOORN

Contributie Oud Hoorn:

minimaal f 35,- per jaar, inclusief toezending van het kwartaalblad.

Lidmaatschap voor het leven door:

a. een éénmalige bijdrage van minimaal f 980,-, indien het lid 45 jaar of ouder is, of door:

b. een éénmalige bijdrage van minimaal f 700,-, indien het lid 55 jaar of ouder is.

Giro 21 44 888 t.n.v.

Penningmeester Ver. Oud Hoorn,
Postbus 346, 1620 AH HOORN

Redactiecommissie:

L.P.M. Hoogeveen,
H.A. Lansdaal, H.W. Saaltink,
Femke Uiterwijk

Redactie-adres:

H.A. Lansdaal, Eikstraat 30,
1623 LT Hoorn

Voor informatie over het kwartaalblad en de vereniging:

F. Uiterwijk, Grote Oost 98
1621 BZ HOORN, tel. 0229 - 21 02 20
A. de Graaf, tel. 0229 - 21 68 26

Ereleden:

Mr. Dr. B. Canneman,
oud-burgemeester †
H. Krijgsman, oud-bestuurslid †
C. Koppers, oud-administrateur †
D. Breebaart, oud-voorzitter
Stichting Stadsherstel Hoorn
Drs. H.M. van den Berg,
kunsthistorica
J.L.N. Dijkstra, oud-redactielid †
J.M. Baltus, oud-voorzitter †
J.P. v.d. Knaap
J. Lamers

Copyright:

Gehele of gedeeltelijke overname van teksten en/of illustraties uit dit blad is alleen toegestaan na toestemming van de auteur of de redactie van Oud Hoorn.

Uitvoering van dit blad:

Productiebeleiding, zetwerk, lithografie: Nyvonco, Heerhugowaard,
Druk: Drukkerij Klaassen, Hoorn.

Oud Hoorn

Opgericht 7 juni 1917.

Artikel 2 der statuten, goedgekeurd door de algemene ledenvergadering van 25 november 1989 en vastgesteld bij notariële akte van 12 februari 1990: "De vereniging stelt zich ten doel het behouden van de schoonheid en het in herinnering houden van het verleden van de stad Hoorn, een en ander in de ruimste zin".

INHOUD

Uit de schemer van Hoorns verleden - de jaren 1300-1536	139
Roomsoesjes à la Leo Veerkamp	144
Kerkmeyer-de Regtstichting in 1996	145
Bestuursmededelingen	146
Een 380 jaar oude rebus aan een kerkgevel	149
Verslag najaarsledenvergadering	150
Het belang van Velius en Centen	152
Promotie Piet Boon op "Bouwers van de zee"	154
Jo Wigmans en de Hoornse Koekfabriek Wigmans & Schouten	157
Hoorn raakte rechtbank kwijt na jaren van hoop en vrees	162
Stadsbeeld, restauratie, wijzigingen, verval	167
Kent u Hoorn ook zo?	172
Men vraagt ons	174
Index 1996	179
Hoe Hoorn veranderde	180

Bij de voorplaat:

Illustratie opgenomen in "Uit de schemer van Hoorns verleden". Schilderstuk en fresco gevonden op de muur van het zuiderkruis van de Grote Kerk na de brand van 1838.

Foto's en illustraties:

Archiefdienst Westfries Gemeenten, Collectie Westfries Museum, W.L. van der Waal, Collectie Scherpenhuizen, F. Uiterwijk, Collectie Wigmans & Schouten, Archief Kantongerecht.

Volgend nummer en inleverdatum kopij:

Het volgende nummer (19e jaargang nr. 1) zal omstreeks 15 maart 1997 verschijnen. U wordt verzocht eventuele kopij voor dit nummer uiterlijk 1 februari a.s. in te leveren bij het redactie-adres:
H.A. Lansdaal, Eikstraat 30, 1623 LT Hoorn.

Westfries Museum:

Rode Steen 1, Hoorn (tel. 28 00 22). Geopend: maandag t/m vrijdag van 11.00-17.00 uur, zaterdag en zondag van 14.00-17.00 uur.
Bureau: Achterom 2-4, 1621 KV Hoorn.

Archiefdienst Westfries Gemeenten:

Het streekarchief is gevestigd in het Stadhuis van Hoorn, Nieuwe Steen 1 tel. 0229 - 25 22 00. Postadres: Archiefdienst Westfries Gemeenten, Postbus 603, 1620 AR HOORN

De studiezaal is geopend van maandag t/m vrijdag van 9.00-17.00 uur. Avondopenstelling elke tweede en vierde maandag van de maand van 19.00-22.00 uur, behalve in juli en augustus. Tussen 12.30 en 13.30 en ná 16.45 uur kunnen geen stukken meer worden aangevraagd.

Door het archief verricht onderzoek f 19,10 per half uur; fotokopieën f 0,95. Eigen onderzoek op de studiezaal en het lenen van boeken uit de bibliotheek (niet alles wordt uitgeleend) is gratis.

“Uit de schemer van Hoorns verleden” - de jaren 1300-1536

door Arie van Zoonen

Met grote voldoening presenteerde Oud Hoorn onlangs aan alle geïnteresseerden in de historie van Hoorn ‘Uit de schemer van Hoorns verleden. De jaren 1300-1536’. Het boek is een terecht eerbetoon geworden aan de in december 1995 zo plotseling overleden mede-auteur Leo Veerkamp.

Jarenlang onderzoek

Van der Knaap had bij het schrijven van zijn boek ‘Oosterkerk, teken van tegenspraak’ (1978) veelvuldig gebruik gemaakt van de kroniek van Velius. Hij vond daarin echter niet op al zijn vragen een antwoord. Bovendien vroeg hij zich af of er geen nadere gegevens te vinden zouden zijn over de Pastoor van Sint Geerten die volgens Velius de auteur was van de oude kroniek die in 1536 ophield en uit wiens “schrijvens bleek dat hij geen onweetig man was en een recht liefhebber van zijn vaderlijke stad” (Velius, 4de druk, pg. 206, 249). Hij kreeg de steun van zijn vriend Leo Veerkamp voor dit onderzoek naar en de verwerking van (de) bronnen waarvan Velius gebruik maakte voor hij aan het schrijven van zijn stadsgeschiedenis begon.

Bij de aanvang van hun werkzaamheden hadden de auteurs niet verwacht dat ze er meer dan vijftien jaar mee bezig zouden zijn. Duidelijk blijkt uit hun boek hoe hun naspeuringen zijn verlopen, hoeveel tijd daarmee gemoeid is geweest, tot hoe ver hun reizen moesten gaan om het kleinste detail te verifiëren en welke conclusies daaruit te trekken waren (‘Uit de schemer ...’, pg. 9-34).

Alleen al voor deze minutieuze aanpak verdienen de schrijvers lof en respect van hun lezers. Zelf heb ik jaren het genoegen gehad gelijktijdig met Leo Veerkamp aan archiefonderzoek te doen. Zijn vaardigheid in het lezen van oude teksten, zowel in het Middelnederlands als in het Latijn, alsmede zijn scherpzinnige interpretatie ervan, zijn onvergetelijk. Bovendien liet hij ook anderen profiteren van zijn vondsten. Ik ondervond dat bij mijn naspeuringen naar de geschiedenis van schouwburg Het Park en de Hoornse kermis. M.J. van Gent deed er zijn voordeel mee bij zijn studie over Hoeken en Kabeljauwen in het Bourgondisch-Oostenrijkse tijdperk.

Handschriften en schrijvers

Velius deelde, verspreid door de tekst, mee dat hij bij de samenstelling van zijn kroniek de beschikking had over: 1) gegevens uit het stadsarchief, 2) ‘Jaerveerskens’ van burgemeester Jan Ellertsz Keyser, 3) het oude

Een boekbespreking.

Drs. J.P.H. van der Knaap en L.M.W. Veerkamp, Uit de schemer van Hoorns verleden. De jaren 1300-1536. Hoornse Historische Reeks nummer 2, een uitgave van de Vereniging Oud Hoorn. Hoorn, 1996. 304 blz. f 69,50. ISBN-nummer 90-9009692-2.

Stoelboek, 4) een Latijns boekskén, dat wellicht geschreven werd door Petrus Junius die in 1537 overleed, en 5) een oude stadskroniek die in 1536 eindigde.

Centen maakte in 1740 voor zijn notaties bij de 4de druk over de periode van 1477 tot 1482 bovendien gebruik van een “oude aantekening” die hij vond in het stadsarchief. Niet duidelijk is waarom Van der Knaap en Veerkamp over deze “oude aantekening” opmerken “tot nu toe was het onvindbaar” (pg. 21). Ze geven zelf aan dat het verhaal zich in ORA 4514 bevindt bij de Archiefdienst Westfriesse Gemeenten. De Jonge van Ellemeet vermeldt dit archiefnummer in 1932. W.G. Heeres noemt het in een artikel ‘Iets over Velius en zijn bronnen’ in Westfrieslands Oud en Nieuw (1959, pag. 130), zij het dat deze bron zich toen nog in Haarlem bevond. Leo Veerkamp gaf het in afschrift aan M.J. van Gent voor zijn boek ‘Pertijelike saken’. Hoeken en Kabeljauwen in het Bourgondisch-Oostenrijkse tijdperk’ (1994, pg. 165, noot 19)). Een boek dat helaas niet vermeld wordt in de aantekeningen en de literatuurlijst.

De oude stadskroniek die in 1536 ophield, bevond zich in handschrift in het Rijksarchief te Haarlem, zoals W.G. Heeres in zijn artikel van 1959 aangaf. Onze onderzoekers vonden in dit handschrift in het Nederlands geschreven teksten over de oorsprong van de stad Hoorn tussen 1316 en 1536 (‘Origo Civitatis Hornensis’) en over gebeurtenissen in Holland in 1572 en 1573. Bovendien troffen ze er

twee in het Latijn geschreven teksten aan. De één behelst een korte tijds- en plaatsbeschrijving van kerken en kloosters binnen en buiten Hoorn tussen 1330 en 1526 (‘Brevissima...’). De ander geeft een aantal feiten uit de geschiedenis van Hoorn tussen 1310 en 1526 zeer beknopt weer (‘De prima fundatione...’)

Wie de teksten overschreef bleek duidelijk: Jan Buyes uit Monnickendam. Wie verantwoordelijk was voor de tekst blijft onzeker, al doen de schrijvers de suggestie dat de auteur van de ‘Origo’ omstreeks 1468 geboren is en tot de orde der Kruisbroeders van Sint Pietersdal kan hebben behoord.

Maar zekerheid kregen ze niet. Dat geldt zowel voor het Haarlems handschrift als voor de toevallig gevonden die de

Voortreffelijk
monnikenwerk van
J.P. van der Knaap
en L. Veerkamp

Uit de schemer van Hoorns verleden

De jaren 1300-1536

drs. J.P.H. van der Knaap en L.M.W. Veerkamp

auteurs op het spoor bracht van een manuscript in de bibliotheek van het Brits Museum te Londen. De daar gevonden teksten - in een priegel handschrift in het Latijn geschreven - bestaan uit acht onderdelen, waarvan het eerste van belang is voor Hoorn: 'Chronicon Hoernensis Monasterii et Comitum Hollandiae' (Kroniek van een Hoorns klooster en de graven van Holland).

Was dit het boekje van Petrus Junius? Had Velius het gebruikt? De onderzoekers beantwoorden deze laatste vraag negatief. Huns inziens kende de schrijver van de 'Origo' het 'Chronicon'. Voor Velius geven ze aan, zoals Heeres al eerder deed, dat Velius alleen de 'Origo' kende en daarvan veel gebruik heeft gemaakt, maar dat hij van de drie andere handschriften niet op de hoogte is geweest.

Voor eigen gebruik zetten de schrijvers per jaar alle teksten onder elkaar om ze kritisch te vergelijken. Het was onmogelijk dat in boekvorm te doen. Omdat 'Chronicon' nieuwe en uitgebreidere gegevens bevatte, hebben de auteurs in de inhoud van hun boek de nadruk gelegd op "de personen en zaken die juist via deze bron aan het licht zijn gekomen".

De inhoud

Het hiervoor gaande is uitgebreid terug te vinden in het eerste hoofdstuk: Schrijvers en geschriften (15-35). Daarna komen achtereenvolgens aan de orde Geschiedenis van de stad tot 1484 (35-72); Kerk en parochie (73-108); De kloosters (109-176); Geschiedenis van de stad na 1484 (177-198); Zorg voor de zwakken (199-210); Alledaags of niet (211-240).

Zes aanhangsels completeren het geheel: I. Tekstfragmenten uit 'Chronicon'; II. Origo Civitatis Hornensis; III. Data van heiligenfeesten, e.a.; IV. Vreemde woorden, termen of begrippen; V. Index van plaatsnamen en personen; VI. Literatuurlijst. Tot slot volgt een naamlijst van intekenaren, waarin opvalt dat namen van leden van de

huidige magistraat van Hoorn zo ondervertegenwoordigd zijn.

Logisch is dat 'Origo', de door Velius gebruikte bron, in zijn geheel is opgenomen (Aanhangsel II, pg. 253-288). Het is een juweeltje om te lezen. Het doet des te meer betreuren dat voor het Londense handschrift 'Chronicon' (Aanhangsel I, pg. 241-251) geen ruimte was om het volledig af te drukken. Jammer is dat bij de inhoudsopgave van 'Chronicon' (pg. 243-234) de paginanummers niet zijn vermeld, zodat de vergelijking met de 'aantekeningen' bij de verhalen van de auteurs vrij moeilijk wordt. Wellicht ziet de Vereniging Oud Hoorn hier nog mogelijkheden voor een aparte bronnenuitgave van de 'oude aantekening' en een vergelijkend overzicht van 'Origo', 'Brevissima', 'De prima fundatione', 'Chronicon', 'Velius I, II, III, IV'.

De auteurs zijn erin geslaagd in een aantrekkelijke opzet de eerste periode van het dagelijks leven in Hoorn tussen 1300 en 1536 dichterbij ons te brengen.

Velius (1572-1630) was al niet eens meer tijdgenoot van deze periode en had voldaan aan de behoefte aan een - zoals Jan Romein dat uitdrukt - episch aaneensluitend verhaal, met juist voor dit tijdperk de zinrijke voorstelling van een na-tijdgenoot. Van der Knaap en Veerkamp stellen over het werk van Velius: "Tot dusver kan niemand om hem heen en dat zal wel zo blijven ook" (pg. 16). Des te meer men ziet met welk doorzettingsvermogen beide onderzoekers hun stof hebben geordend, des te meer bewondering oogst Velius voor de volledigheid van zijn werk en de volharding waarmee hij jarenlang met zijn 'Chroniëck van Hoorn' bezig is geweest in een tijdsgewricht waarin de communicatie zoveel moeilijker was.

Belevenissen van en in de stad.

Hoorn maakt nogal wat mee in die eerste twee eeuwen. De plaats ontstaat en krijgt een naam, die nu een extra uitleg krijgt in Latijn en Grieks (pg. 37). De stad raakt al in 1426 betrokken bij de partij-politieke twisten tussen Hoeken en Kabeljauwen. De Paasmorgen van dat jaar springt eruit als de schout Claes Waal, die Hoeksgezind was, bemerkt dat zijn leven bedreigd wordt door drie broers van zijn overleden vrouw (pg. 41). Onwillekeurig gingen mijn gedachten uit naar het eerste hoofdstuk van Huizinga's 'Herfsttij der Middeleeuwen'. Daarin schildert hij 's levens felheid, waarin "er van het alledaagse leven een prikkeling, een hartstochtelijke suggestie uit" ging, en waarin één geluid alles overstemde: de klokken. De klokken die "dan rouw, dan blijdschap, dan rust, dan onrust aankondigden, dan opriepen, dan vermaanden". De onrust der tijden wordt door de Hoornse kroniekschrijvers tot in finesses beklemtoond en vindt zijn hoogtepunt in de verwoesting der stad in 1481 en 1482 (pg. 61-72). Een stad die op dat moment al ruim een eeuw in het bezit was van het stadsrecht en die zich had uitgebreid (pg. 45) en zeggenschap had gekregen in de jurisdictie van het buitengebied (pg. 39, 196-198). Een stad die tot welvaart was gekomen, zoals blijkt uit het verhaal rond Jan Hees en zijn kinderen, en het belang van de vaart op de Oostzee (pg. 47-52, pg. 187) en die zich na 1482 uit een diep dal op moest werken (pg. 179-191). Een stad die zich van wallen, poorten, torens en muren voorzag om al het geweld buiten te houden, waarbij de verplaatsing van de Noorderpoort opvalt (pg. 53-60).

De geest van de kerk klinkt op uit vrijwel elke pagina. In een apart hoofdstuk (3) worden bouw (en soms ondergang) van de kerken beschreven. De Parochiekerk, de

Maria- of Vrouwenkerk en de Oosterkerk krijgen elk hun deel (pg. 75-104), gevolgd door de lotgevallen van het Lazarushuis (pg. 107-108). Bij het laatste onderwerp is het spijtig dat geen gebruik is gemaakt van de studie van mevrouw Steendijk-Kuypers over 'Volksgezondheidszorg in de 16e en 17e eeuw te Hoorn' (1994, pg. 141-159). Nieuw zijn de gegevens over de congregatie en broederschap van de priesters te Hoorn, waaruit blijkt dat "de leden van het priestergilde in de parochie" jaarlijks bij elkaar kwamen voor een ledenvergadering (pg. 82-88). Niet alleen de kerk was belangrijk in het leven van alle dag. God kon men ook, volgens bepaalde regels, dienen in een leefgemeenschap binnen kloostermuren, door boetedoening, vasten en gebed. De auteurs wijden dan ook aan de kloosters, hun bewoners en hun verhouding tot de stedelijke overheid, een uitvoerig kapittel (4) (pg. 109-175).

Negen kloosters

Negen kloosters worden in de stad gesticht, twee erbuiten. 1. 15 juni 1385: het klooster der Hiëronymieten (Gouw/ Nieuwsteeg; door Noordeloos ook Fraterhuis genoemd; overgegaan in 1422 in het Sint Cecilia-klooster). 2. 12 juli 1385: het Agnietenconvent (tussen Parochiekerk en Gravenstraat). 3. 1392: Onze Lieve Vrouwe van het Nieuwe Licht (in Westerblokker). 4. 1400: Het klooster van Sint Catherina (aan de Gouw ten noorden van de Parochiekerk). 5. 1402: Het Sint Ceciliaklooster (ten zuiden van het Hiëronymietenklooster, aan de Gouw). 6. 1404: Het Sint Geertenconvent (aan de Gouw ten noorden van het Agnietenconvent). 7. 1408: Het Mariaklooster (pal ten noorden van het Sint Catherineklooster). 8. 1457: Het klooster Pietersdal (aan

de Turfhaven). 9. 1464: Het Maria Magdalenaklooster (in de Bagijnensteeg). 10. 1468: Het Sinte Claraklooster (aan het Kleine Noord, ten zuiden van de Mariakerk). 11. 1474: Klooster Betlehem (in Blokker).

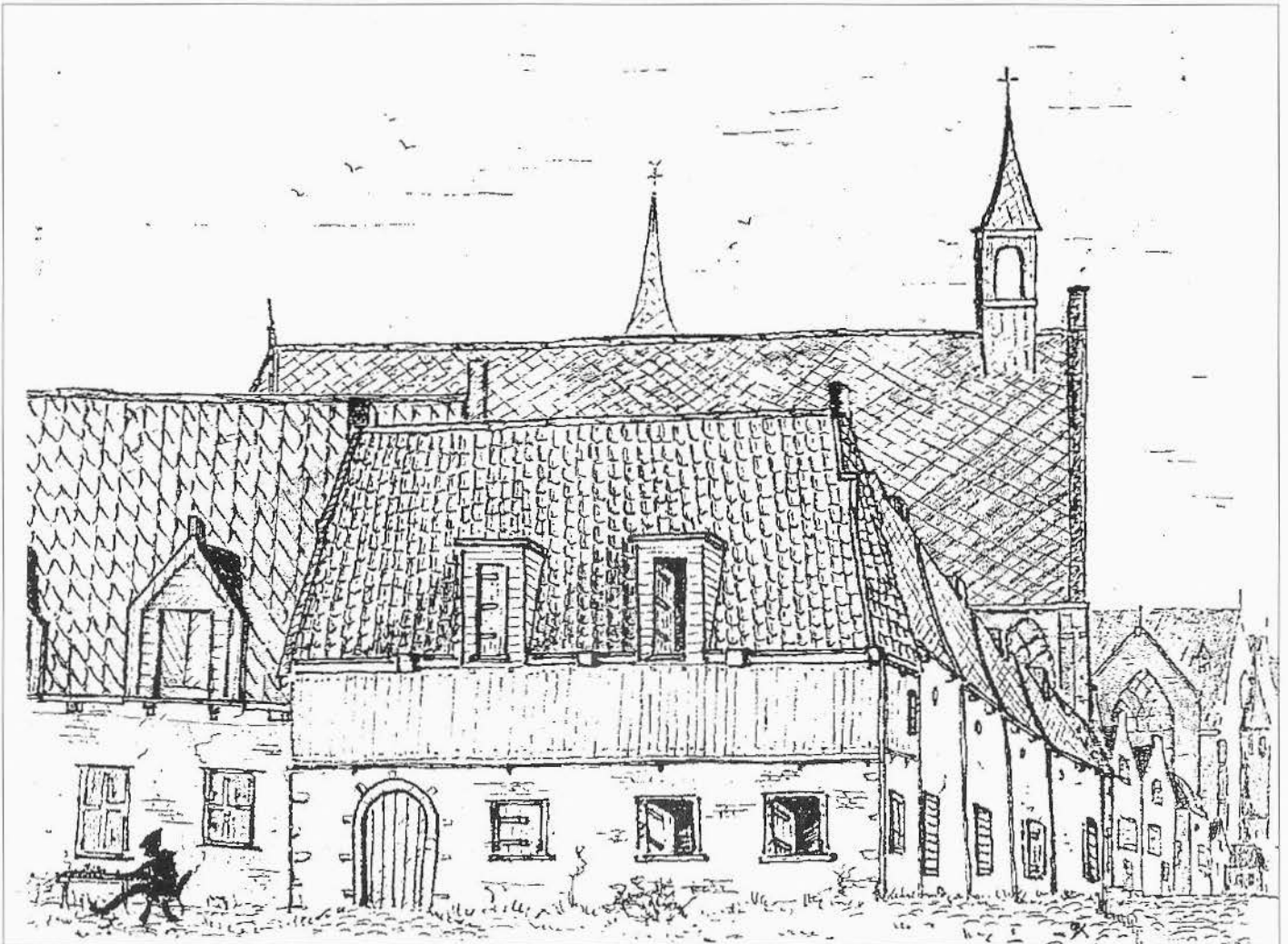
De kronieken besteedden eveneens veel aandacht aan de zorg voor de zwakken in de samenleving. Ook toen al werden geweld en misdadigheid verklaard uit armoede (pg. 201-203). De overheid nam maatregelen. Particulieren deden goede werken, soms testamentair, soms met grote bedragen, soms door eigen bezit weg te geven, zoals Eddic Janszoon (pg. 204-205). De ramp te Medemblik in 1517, toen velen vandaar voor het oorlogsgeweld van de Geldersen en de Zwarte Hoop wegvluchtten, bracht het beste in de mens boven: de Hoornse stadspoorten werden niet gesloten; de vluchtelingen kregen een gastvrij onthaal (pg. 206-208). Binnen de stadsmuren nam in de jaren daarna het aantal armen toe. Het steeg zo rond 1520 tot boven de tweeduizend (pg. 209).

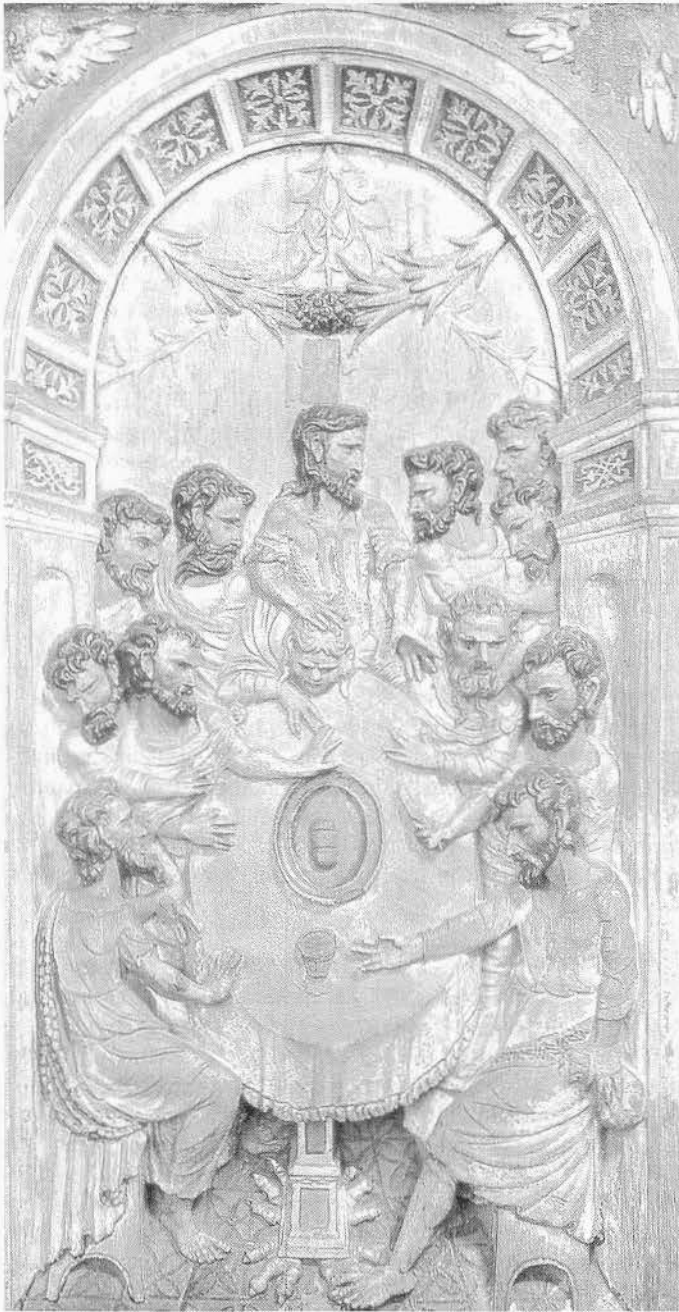
Alledaags of niet

Zoals in alle kronieken, en zoals ook Velius deed, verhalen Van der Knaap en Veerkamp van de indrukken die weersomstandigheden op de mensen hadden. Hun kroniekers melden zonsverduisteringen, overstromingen en dijkdoorbraak, ijsgang (men kon in 1435 met een troep ossen van Stavoren naar Enkhuizen over het ijs), meteorieten, onweer, hagelstenen, storm, een drooggewaide zee (pg. 213-216). Indrukken uit het leven van een edelman ontbreken niet (pg. 220-221).

Een kort overzicht wordt gewijd aan "werk en geld", han-

Mariaklooster, omstreeks 1508. Reconstructie.

Oorspronkelijke voorzijde van een houten paneel uit de preekstoel van de Grote Kerk: Het laatste Avondmaal, 16e eeuw. Westfries Museum, Hoorn.

delend over economische ontwikkelingen (pg. 217-219). In de aantekeningen daarbij wordt gerefereerd aan Koster (1929) en Dierendonck (1948), maar ontbreekt de op nieuwe inzichten gebaseerde studie van C.M. Lesger: 'Hoorn als stedelijk knooppunt. Stedensystemen tijdens de late middeleeuwen en vroegmoderne tijd' (1990, met name pg. 50-61, en pg. 68-85).

De laatste hoofdstukken bestaan uit beschrijvingen van het culturele leven: "Afwisseling en vermaak", "Non scholae, sed vitae" (wij leren niet voor de school, maar voor het leven, over het onderwijssysteem) en "Van schilder tot regent" (pg. 223-236). We kunnen er uit op maken hoe druk het geweest moet zijn op de jaarmarkten en hoe een wijdingsfeest 's middags uitloopt op een kermis "zoals die in juli elk jaar wordt gevierd". Juist hier kon ik in de aantekeningen niet vinden uit welke bron die opmerking afkomstig is.

De auteurs stellen ten aanzien van het onderwijs dat er "vrij snel een Latijnse ('grote') school geweest (moet) zijn". Van Vessem schrijft in Westfrieslands Oud en

Nieuw 1976, pg. 51, dat die in 1359 door graaf Albrecht toevertrouwd was aan Andries Gherbrantzsz, onderpastoor te Hoorn. De stad kreeg in 1396 het recht om de stadsschoolmeester(s) aan te stellen. Later geleerde burgers van Hoorn ontvingen van hem/hen hun vooropleiding, die vanaf 1575 in de toen officieel opgerichte Latijnse school werd gegeven.

Fragmentarisch blijft de kennis over kunstenaars. Er waren musici, zangers en organisten, een enkele dichter, beeldhouwers en edelsmeden. Onder de schilders werden Jacob Corneliszoon van Oostanen en Pieter en Claes Ruijch bekend. De eerste werkte slechts tijdelijk in Hoorn, de laatste vergaarde nog meer roem doordat hij als burgemeester aandacht besteedde aan het bouwen van stadspoorten, torens en huizen in steen.

Juist uit deze hoofdstukken blijkt dat Velius zijn aandacht vooral gericht heeft op de politieke en maatschappelijke gebeurtenissen, ondanks de beschrijvingen van geleerden die vanaf de tweede druk zijn opgenomen. De auteurs eindigen met een verwijzing naar de belangrijkheid van de scheepvaart. Opmerkelijk is het optreden van het schip de 'Bontekoe' in 1510 in de Oostzee als beschermer van Hollandse koopvaarders. Maar waarom wordt in de aantekeningen niet vermeld, dat ook Velius dit schip noemt om de Oostlandvaarders tot voorbij Lübeck te begeleiden (4e druk, pg. 179)?

Kanttekeningen

Jan-Piet van der Knaap en Leo Veerkamp hebben voortreffelijk monnikenwerk verricht. Ze hebben een boek gewrocht, dat ieder lid van Oud-Hoorn zich aan moet schaffen.

Is er dan niets aan te merken? Zeker wel. Jan Janszoon Deutel, uitgever en boekverkoper op het Grote Oost, zei het al in 1641 in de voorrede tot zijn uitgave van de door hem geschreven 'Huwelijcx Weeghschaal': "het spreekwoord seydt, die aende wegh timmert die lijdt veel aanstoot". Dat geldt ook voor de uitgave van dit boek. Daarbij zij aangetekend, dat ik de hieronder volgende opmerkingen met enige schroom maak in verband met het overlijden van mede-auteur Leo Veerkamp tijdens de eindfase.

Spel- of drukfouten trof ik gelukkig vrijwel niet aan. "Heet" in plaats van "Het" op pagina 111. Alleen de verwijzing op pagina 186, derde regel van boven, naar ahangsel V (moet zijn II) is storend.

Is de inleiding bij de paragraaf 'Wallen, poorten, torens en muren' (pg. 53-59) met opzet niet cursief gedrukt? De bij dit onderdeel getekende kaartjes laten het water langs de Korenmarkt al als doorbraak zien. Maar die dateert pas van 1558. Lambert Cruyff zette zijn stadgenoten toch in 1426 op tegen Jacoba van Beieren, en niet "omstreeks 1415 of 1420", pg. 53?

Op pagina 56 schrijft men over (Sluis)Tocht tussen Baanstraat en Koepoort, maar men noemt dit water ook op pagina 37 bij de Rode Steen. Gebruiken de kroniekschrijvers deze benaming voor de gehele loop van de Gouw door de stad?

Hiervoor heb ik al aangeduid dat jammer genoeg recente literatuur niet in de aantekeningen is verwerkt of in de literatuurlijst terug te vinden is (Van Gent, Lesger, Steendijk-Kuypers, Van Vessem en een alleen via de Archiefdienst Westfriesse Gemeenten toegankelijke studie van Frans Arenthals over economische maatregelen in Hoorn genomen tussen 1357 en 1572, AWG 153F40). Ook het werk van Veerkamp zelf ('Piores van het Kruisbroedersklooster "Sint-Pietersdal te Hoorn 1462-

1572, Hoorn 1994), genoemd in de aantekeningen (pg. 153), ontbreekt in de literatuurlijst. Omgekeerd vinden we in de literatuurlijst wel vermeld het werk van A. Boezaard en J. van der Heyden over de Mariakapel te Hoorn (1993), terwijl een verwijzing ernaar in de aantekeningen (pg. 133-141) ontbreekt.

Juist het boek van Van Gent over Hoeken en Kabeljauwen geeft antwoord op de op pagina 71 gestelde vraag wanneer Maerten Velaer schout is geworden (Van Gent, pagina 475). Ook beschrijft hij in dit boek uitgebreid de datering van de reacties op het overlijden van Karel de Stoute. Daaruit blijkt verschil met de door de kroniekers op pagina 65 genoemde vergadering van "de Hollandse steden in de Grote Raad" op 28 januari 1477, terwijl volgens Van Gent de uitnodiging voor die vergadering op die dag binnenkwam (Van Gent, pg. 165-345). Ik vraag me af of de redactiecommissie hier niet meer adviserend te werk had kunnen gaan. Wellicht had ze ook een belangrijkere rol kunnen spelen bij het zoeken van, het omgaan met en het bewaken van de kwaliteit van het illustratiemateriaal. Men kan het de schrijvers, noch de opmaak- en productiebegeleiders, noch de drukker euvel duiden dat een aantal kleurenafbeeldingen onvoldoende is, dat sommige plattegrond-illustraties niet aan hun doel beantwoorden en dat sommige zwart-wit afbeeldingen meer reliëf hadden moeten hebben.

Ook hadden de begeleiders wat meer na kunnen gaan of de stelling van de auteurs, dat zoveel mogelijk de bron zelf aan het woord wordt gelaten en commentaar en toelichting buiten de tekst worden gegeven, overall even consequent is toegepast (bijvoorbeeld pg. 53-59, 67, 116, 133-135, 196). Eveneens hadden ze in een enkel geval kunnen wijzen op een wat al te ludiek taalgebruik (bijvoorbeeld pg. 61, 85, 131, 148, 160, 162, 181, 193). Bovendien wordt het de lezer wat moeilijk gemaakt als de aantekeningen, die de volgorde van de tekst aanhouden, soms niet helemaal lijken overeen te stemmen of pas na enig spuurwerk kunnen worden gevonden (bijvoorbeeld pg. 114, pg. 223). Tenslotte zou ik een chronologisch overzicht als aanhangsel zeer gewaardeerd hebben.

In een enkel opzicht hebben de oude kroniekers waarschijnlijk de schrijvers misleid. Bijvoorbeeld op de pagina's 39 en 196 ten aanzien van degene die Zwaag met Hoorn verenigde (1406) en de Veenhoop juridisch onder Hoorn stelde (1408). Dat gebeurde door graaf Willem VI van Beieren, die in 1404 Albrecht was opgevolgd. Waarschijnlijk heeft de voorbereiding tot deze veranderingen al onder Albrecht plaats gevonden. Beide graven gaven gehoor aan het sterke Westfriese verlangen naar een andere rechterlijke organisatie (Jan de Bruin, Inventaris van de archieven van de gemeenten Avenhorn en Oostmijzen, Grosthuisen en Scharwoude. Hoorn 1990, pg. 1-4).

Afsluiting

Ondanks deze kanttekeningen herhaal ik dat Jan-Piet van der Knaap en Leo Veerkamp voortreffelijk werk hebben geleverd. Ze zijn uitstekend in hun bedoeling geslaagd "de schrijvers uit die tijd over hun eigen opvattingen met betrekking tot hun verleden en heden weer een stem te geven".

Nyvonco te Heerhugowaard en Drukkerij Klaassen te Hoorn hebben de moeizame arbeid van de auteurs typografisch uitstekend verzorgd. In de reeks van historische werken die de afgelopen 25 jaar over Hoorn zijn verschenen, neemt dit boek een eervolle plaats in. De Vereniging Oud Hoorn is haar leden zeer terwille geweest door zich garant te stellen voor deze uitgave.

Met belangstelling zie ik uit naar haar volgende project: een eigentijdse bewerking van de vierde druk van Velius, te verschijnen in november 1997. Met veel plezier heb ik verenigingsvoorzitter Van Weel horen zeggen, dat ook gedacht wordt aan een kroniek over de negentiende en twintigste eeuw. Laat ik eindigen met de vraag: denk ook eens na over een synthese van alle over de geschiedenis van Hoorn verschenen literatuur om te komen tot een volledige stadsgeschiedenis, zoals Schagen, Dordrecht, Haarlem en andere steden al kennen. In die synthese zal men niet heen kunnen om deze mooie studie van Drs. J.P.H. van der Knaap en L.M.W. Veerkamp: 'Uit de schemer van Hoorns verleden. De jaren 1300-1536'.

Cursus "Hoe woonden onze voorouders?"

De Stichting Regionale Geschiedbeoefening Noord-Holland organiseert een cursus "Hoe woonden onze voorouders?" Zij is bedoeld voor hen die belangstelling hebben voor plaatselijke geschiedenis en/of in hun vrije tijd historisch onderzoek (gaan) doen in archieven. De docent is mevrouw drs. M. Harteveld, historica.

In deze cursus van vijf lessen zal aandacht worden besteed aan het gebruik van boedelinventarissen bij historisch onderzoek. Hoe deze bron gebruikt kan worden en de mogelijkheden en onmogelijkheden ervan zullen uitgebreid aan de orde komen en geïllustreerd worden aan de hand van de verschillende onderzoeken die op dit gebied zijn gedaan. Verder zal aandacht worden besteed aan de wijze waarop de deelnemers eventueel gebruik willen gaan maken van inventarissen en zal aan de hand van onderzoeksmateriaal op de praktijk van het onderzoek worden ingegaan.

Een boedelinventaris biedt veel mogelijkheden voor verschillende vormen van onderzoek. Zo kan bijvoorbeeld onderzocht worden wanneer een klok onderdeel ging uitmaken van het huisraad of wanneer het koffiedrinken in zwang raakte, welke sieraden en kledingstukken populair waren, welke gereedschappen er op een kleine boerderij aanwezig waren, wanneer de slaapkamer in gebruik werd genomen en of kinderen een eigen kamer en speelgoed hadden. Maar ook de verschillen tussen arm en rijk of stad en platteland kunnen met behulp van inventarissen zeer goed worden onderzocht. Juist de vergelijking tussen bezittingen van mensen kan zichtbaar maken wat in andere onderzoeken onderbelicht blijft.

Deze cursus wordt op vijf maandagavonden gegeven vanaf 6 januari 1997, in het Timmermansgildehuis, Tussen Dal 2 en 3 te Hoorn.

Meer informatie over deze cursus kunt u verkrijgen bij de Stichting Regionale Geschiedbeoefening Noord-Holland, Postbus 5212, 2000 GC Haarlem. Tel. 023-5318436.

Roomsoesjes à la Leo Veerkamp

Foto 1

Op 12 oktober jl. vond in de Oosterkerk de presentatie plaats van het boek "Uit de schemer van Hoorns verleden", gedurende vele jaren samengesteld door Jan Piet van der Knaap en de verleden jaar overleden Leo Veerkamp. Het was ondanks het gemis van Leo Veerkamp een feestelijke gebeurtenis. De volgende foto's getuigen daarvan.

Onze penningmeester, de heer Pim v.d. Waal was ceremoniemeester en het geheel werd opgeluisterd met middeleeuwse en Ierse harpmuziek door mevr. Pien Tieman.

Na inleidende toespraken van onze penningmeester en voorzitter Ton van Weel werd door mevrouw Nelleke Huisman, secretaresse van de vereniging, aan wethouder Jaap Schaper het eerste exemplaar overhandigd. In zijn dankwoord haalde Jaap Schaper herinneringen op aan het gewoontegetrouw op zaterdagochtend koffiedrinken in het antiquariaat Bonte in de Muntstraat. Leo Veerkamp trakteerde dan altijd op roomsoesjes, die hij op de markt gekocht had en de heer Schaper besloot zijn toespraakje met het in de hoogte houden van een grote zak gevuld met soesjes van de markt, een traktatie die door alle aanwezigen erg op prijs werd gesteld. Foto 2.

Rene Veerkamp, de zoon van Leo Veerkamp, kreeg uit handen van Jan Piet van der Knaap het tweede exem-

Foto 2

plaar van het boek uitgereikt. Foto 3. Het amateurtoneelgezelschap "KAPSTOK" beeldde het verhaal van het ontstaan van de Noorder- of meer toepasselijk de "Onze lieve Vrouwe"kerk uit. In dat Middeleeuwse verhaal ziet Claes Molenaer tot zijn schrik, als hij 's nachts uit het raam kijkt omdat hij niet slapen kan, boven het huis van zijn buurman aan het Kleine Noord een Mariabeeld in de lucht hangen. Claes Doeden wordt gevraagd zijn huis af te staan om op die plek een kapel ter ere van de moeder Gods neer te zet-

Foto 3

ten, maar Claes weigert. Na enige tijd wordt hij ziek en overlijdt hij aan de pest. Pas dan stemt zijn vrouw erin toe dat hun huis wordt afgebroken.

Na afloop kregen tekstschrijver A. Holzauer, regisseur J. Plekker en alle spelers bloemen aangeboden.

In 1465 krijgen de broeders van het Pietersklooster aan het Dal een altaar gewijd aan de heilige Bartholomeus. Het altaar bevat een vijfluik, waarop als het gesloten is, de 12 apostelen geschilderd zijn. Geopend wordt een voorstelling zichtbaar van het offer van Izaak en de heiligen Odilia en Augustinus. In de loop der eeuwen zijn deze voorstellingen uit elkaar geraakt en momenteel zijn twee onderdelen te bezichtigen in het Wallraf-Richartz Museum te Keulen en drie delen zijn in particulier bezit. De ingelijste foto's van de schilderijen, waarop de apostelen te bewonderen zijn, werden door Ton van Weel aangeboden aan de heer J.L. Jellema, hoofdregent van het Sint Pietershof. Zie foto 4.

Femke Uiterwijk.

Foto 4

Kerkmeijer-de Regtstichting '96

Waar mogelijk werd subsidie verleend om restauratiewerk voltooid te krijgen of de aanschaf van een historisch voorwerp te bevorderen dat anders voor onze stad verloren zou zijn gegaan.

Het is toch zo: "Een ding dat schoon is, is een vreugde voor altijd; zijn bekoorlijkheid groeit; het zal nooit verzinken in het niet..." aldus de eerste regels van Keats "Endymion".

Om datgene wat schoon is te behouden moet echter wel steviger worden gewerkt. Daar staan we met onze Stichting voor, al is het dan maar in bescheiden mate. In uitstekende samenwerking met de directie van het Westfries Museum werken wij mee aan de uitvoering van het renovatieplan "Monumentale Tuin achter Museum". Thans is het vergeten erf achter het gebouw van de voormalige Amrobank naast het Museum aan de beurt.

met het belendende achterruit wordt dit aangesloten op de eerste monumentale tuin achter het Museumgebouw. Museummedewerkers, leerlingen van het Clusius College en waar nodig, andere vaklui, zijn druk in de weer om van deze eerste stadsbinnenlusthof weer iets moois te maken. Het gereedgekomen eerste deel, met het fraaie gevelfragment van het buitenhuis der familie Van Foreest, geheel gerealiseerd dankzij Kerkmeijer-de Regt, vindt alom grote waardering.

De grote aandacht voor het voortbestaan van de zogenaamde "Kaagpanden" aan het Breed (zie foto) te Hoorn gaf ons ook veel zorg. Die hebben we concreet vertaald met het verlenen van financiële hulp aan Stadsherstel Hoorn ten bate van het behoud van het zo fraaie interieur van de koffie- en theewinkel. Voor ons was Stadsherstel Hoorn geen roepende in de woestijn van

angstkreten die alom ter stede opstegen inzake behoud van deze panden. Jammerlijk dat het zo keihard werkende Bestuur van Stadsherstel nagenoeg het karwei alleen moest opknappen! Gehuil en krokodillentranen genoeg, maar daar zet je geen steiger voor neer.

Je kunt er ook niet voor varen, al is er water genoeg aanwezig. Ook hier verleenden we hulp, zodat de Stichting Hoornse Schouw voor haar te restaureren vaartuig de HN1 een paar degelijke zwaarden kan maken. Met elkaar houden we zo het vaartuig in evenwicht, nou ja... met elkaar? Ook hier moet weer alom worden gebedeld om een stukje varende industrieel erfgoed te behouden.

Een project van aparte klasse is wat ver buiten de veste gehuisvest, doch daarom niet minder waardevol. Het betreft de behangsels vervaardigd door de Vaderlandsche Maatschappij te Hoorn, nu aanwezig in de zogenaamde Pachtkamer van het Weduwenhuis aan de Weststerstraat te Enkhuizen. Stadsherstel Enkhuizen heeft het Weduwenhuis, dat bestaat uit een aantal percelen, voortreffelijk gerestaureerd. Het complex is een erfenis van de koopmansvrouw Margaretha Maria de Vries, die haar vermogen ten dienste van de mindergegoeden te Enkhuizen ter beschikking stelde.

Dankzij diverse gaven van u, beste leden en lezers, konden we ook nu nog een aantal kleine zaken van monumentale waarde behouden. Zet u dit maar voort en zegt het voort. Praten over monumentale waarden is erg "in", maar er iets aan en voor doen wordt zo vaak vergeten. Kerkmeijer-de Regt gaat er met uw hulp tegenaan.

Een bijdrage op rek. 47.53.73.898 ABN/AMRO t.n.v. penningmeester Kerkmeijer-de Regtstichting is een bijdrage aan ons Monumentenbehoud. U blijft niet buiten spel in deze? Alvast bedankt!

*Albert de Graaf,
secretaris Kerkmeijer-de Regtstichting.*

Een korte terugblik

Op 12 oktober jl. vond in de Oosterkerk onder redelijke belangstelling de presentatie van het boek: *"Uit de Schemer van Hoorns verleden"*, *De jaren 1300 - 1536*, plaats. Wethouder Jaap Schaper ontving uit handen van secretaris Nelleke Huisman het eerste exemplaar van het boek, geschreven door de heren Van der Knaap en Veerkamp. In zijn dankwoord veronderstelde de wethouder dat er waarschijnlijk geen stad in Nederland is waarover zoveel gepubliceerd is de laatste jaren. Hij vond dat een verheugende ontwikkeling, zeker gezien de indruk die daarvan uitgaat op hogere overheden. Elders in dit kwartaalblad treft u een verslag aan van dit voor de vereniging belangrijke evenement.

Een kleine maand later, op 9 november precies, troffen ruim honderd Oud Hoorn-aanhangers elkaar op de najaarsledenvergadering. De leden gingen accoord met de gevraagde garantstelling van f 50.000.- voor een nieuwe uitgave - de vijfde druk in modern Nederlands - van de "Chronijk vande Stadt van Hoorn" van Theodorus Velius. Het bestuur belooft zijn uiterste best te doen om dit boek in 1997 te presenteren, maar was niet bij machte dat definitief toe te zeggen: er dient nog bijzonder veel onderzoek gedaan te worden door de bewerker, bestuurslid Leo Hoogveen.

De vergadering stemde massaal in met de huldiging van de heer Tonnaer en de dames Jacobs, Van Velzen, Veening en Van Kuik (zie foto: van links naar rechts). Vooral dankzij hun initiatief en inzet zal het Truydemanhof behouden blijven.

De daarop volgende rondgang door de Statenoort en de kapel van het Ceciliaklooster maakte een grote indruk op de deelnemers: duidelijk werd hoe verwoestend de bonte knaagkever in de kappen had huis gehouden en hoe noodzakelijk de snel ter hand genomen restauratie is. Een verslag van de najaarsledenvergadering plus de toelichting van bestuurslid Hoogveen bij de uitgave van "Velius Vijf" kunt u elders in dit blad lezen. U kunt nu reeds de datum van de voorjaarsledenvergadering in uw agenda reserveren: dinsdag 8 april 1997.

Ed Wagemaker speldt Albert de Groot de vlag van de Open Monumentendag op.

Comité Open Monumentendag

Tijdens de Open Monumentendag op zaterdag 14 september bezochten wederom honderden bezoekers de stad en haar opengestelde monumenten. Ook ons Pakhuis mocht zich verheugen in een groeiende belangstelling, zeker niet in het minst door de doorlopende dia-presentatie over het industriële erfgoed.

De Open Monumentendag Hoorn wordt georganiseerd door het Comité Open Monumentendag waarin de gemeente Hoorn, de regionale VVV en de Vereniging Oud Hoorn zitting hebben. Het initiatief is voortgevloeid uit de vroeger zo populaire "Binnenstadsdag".

Tijdens de gebruikelijke slotbijeenkomst van organisatoren en vrijwilligers, dit keer in het café van het Museum van de Twintigste Eeuw, nam het organisatiecomité afscheid van Oud Hoorn-vertegenwoordiger Albert de Graaf. De heer De Graaf is de afgelopen tien jaar bijzonder actief geweest om particulieren en instanties ertoe te bewegen hun monumentale bezit voor een breed publiek open te willen stellen. Raadslid Ed Wagemaker schilderde in bloemrijke woorden de grote verdiensten van De Graaf voor monumentaal Hoorn en de Open Monumentendag. Aan het eind van zijn betoog spelde hij de Oud Hoorn-vertegenwoordiger als onderscheiding de vlag van de Nationale Open Monumentendag op. (zie foto)

Inmiddels is het bestuur naarstig op zoek naar kandidaten die Albert de Graafs rol in het plaatselijke comité kunnen overnemen.

Voor 1997 is als nationaal thema van de Open Monumentendag gekozen voor:

"School als monument, monument als school".

Oud Hoorn stapt uit Bontekoe-overleg

Het bestuur heeft al eens eerder moeten vaststellen dat de organisatorische spankracht van de vrijwilligersorganisatie Oud Hoorn regelmatig onder druk staat. Steeds vaker wordt de vereniging gevraagd of zij bereid is haar medewerking te verlenen aan, overigens zeer uiteenlopende, organisaties en activiteiten die iets te maken zouden kunnen hebben met de realisering van de doelstellingen van de vereniging. Het gaat op deze plaats te ver om exact aan te geven waar wel en waar niet aan wordt meegewerkt.

Wel heeft het bestuur onlangs besloten niet langer mee te kunnen en willen werken aan het Cultuurhistorisch Toeristisch Project "Leven tussen water" en aan het z.g. Bontekoe-overleg. Oud Hoorn blijkt niet in staat - laten we voor de aardigheid de hand maar eens in eigen boezem steken - om in die organisaties voor enige meerwaarde te kunnen zorgen. Ook aan projecten als "De Gouden Cirkel" en "Vestingsteden" - bovenregionale recreatief toeristische initiatieven - doet de vereniging niet mee.

Om hele andere redenen heeft het bestuur trouwens besloten om niet te participeren in de Stuurgroep Kwaliteitsplan Binnenstad Hoorn. Een onafhankelijke opstelling, zo vindt het bestuur, is de meest zuivere en doeltreffendste houding om de verenigingsdoelstellingen te realiseren.

Een nieuwe drukker

Onaangenaam opgeschrikt werd het bestuur door de mededelingen in de pers dat Drukkerij West-Friesland/Edecea, de drukker van het kwartaalblad Oud Hoorn, grote moeilijkheden had om haar verplichtingen na te komen. Aanvankelijk kreeg het bestuur van de bedrijfsdirectie de garantie dat het zo'n vaart niet zou lopen en dat het blad, net als voorheen, op de afgesproken datum zou worden bezorgd.

Het faillissement dat daarop volgde, was voor het bestuur aanleiding om bij drie andere Hoornse bedrijven offertes te vragen. Toen de curator eenmaal het groene licht had gegeven en de vereniging contractueel niet langer vast zat aan de achttien jaar trouwe huisdrukkerij, kon het besluit genomen worden om met het bedrijf dat de meest aantrekkelijke offerte had ingediend, in zee te gaan.

Behoud Tryudemahof: van links naar rechts de heer Tonnaer en de dames Jacobs, Van Velzen, Veening en Van Kuik.

Vereniging Oud Hoorn: Tachtig Jaar

Volgend jaar bestaat de vereniging tachtig jaar. Het bestuur heeft zich voorgenomen om dit heuglijke feit op bescheiden wijze te vieren. Niet dat het twintig jarig lustrum ongemerkt voorbij zal gaan, maar 1997 zal niet het uitgebreide scala aan jubileumactiviteiten vertonen als 1992 toen de vereniging haar vijfenzeventigjarig jubileum vierde. Er zal een speciale Oud Hoorn-poster verschijnen; nieuw briefpapier voorzien van een eigen beeldmerk wordt ontworpen. Er komt een nieuwe folder voor de ledenwerving. Ook heeft het bestuur zich voorgenomen om een enquête onder de leden te houden. Het doel daarvan is om, met meer kennis van de kenmerken van het ledenbestand in de hand, beter te kunnen aansluiten bij de wensen van de leden.

Hoewel het tijdstip van realisatie nog niet helemaal zeker is, streeft het bestuur ernaar om de dag van de presentatie van de vijfde druk van Velius (gepland op zaterdag 15 november 1997) tot de hoogtijdag van de viering van het 80-jarig bestaan te maken.

Bezwaarschrift Visserseiland

In zijn vergadering van 8 oktober jl. heeft de gemeenteraad van Hoorn het bestemmingsplan "Visserseiland" vastgesteld. Het plangebied omvat het Visserseiland inclusief de landtong (De Haai) en de jachthaven (de Grashaven). Aan de noordzijde wordt de grens gevormd door de Westerdijk/Achter op 't Zand, aan de west- en zuidzijde door het Hoornse Hop en aan de oostzijde door het Oostereiland.

Oud Hoorn heeft zich van meet af aan verzet tegen de planopzet, ook toen die niet langer drie woontorens bevatte.

Op 10 november jl. heeft het bestuur de bedenkingen tegen het bestemmingsplan kenbaar gemaakt bij het College van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland. Die bedenkingen hebben betrekking op drie reeds eerder naar voren gebrachte bezwaren: het plan maakt geen onderdeel uit van een samenhangend geheel van beleidsvoornemens met betrekking tot de toekomst van het kustgebied, het plan zoekt onvoldoende aansluiting bij de opzet van de historische binnenstad (schaal en

maat) en er worden, als het plan wordt uitgevoerd, onverantwoord grote extra verkeersstromen door monumentaal Hoorn geleid.

Het bestuur is naarstig op zoek naar een goede juridische begeleiding bij het bezwaarvoeringstraject.

Lezingen seizoen 1996 - 1997

De komende maanden zullen onder andere in het teken staan van de "winteravondlezingen" in de theaterzaal van Het Pakhuis aan Onder de Boompjes 21.

De lezingen met dia's beginnen steeds om 20.00 uur; de toegangsprijs bedraagt f 2.50.

Dinsdag 17 december 1996

De resultaten van de opgravingen nabij de Karperkuil en in de Weeshuistuin (nota bene gelegen tegenover Het Pakhuis) zullen door stadsarcheologe mevrouw Tosca van der Walle worden uiteengezet.

Woensdag 29 januari 1997

Twee stadskenners bij uitstek nemen u met uw en hun verhalen mee op een nostalgische wandeling door een klein deel van de binnenstad. Femke Uiterwijk en Chiel van der Zel hebben aan een klein aantal oude stadsbeelden voldoende om u een boeiende avond te bezorgen.

Maandag 3 maart 1997

Historicus Henk Saaltink heeft studie gemaakt van een uiterst ingewikkelde fase in onze Hoornse geschiedenis: de roerige en rumoerige tijden aan het einde van de achttiende eeuw (1780-1787) toen de stad de invloeden onderging van de Patriottenbeweging.

Dinsdag 15 april 1997

De rol en de macht van het bestuur en de bestuurders in het 18e eeuwse West-Friesland zijn de thema's die door Katja Bossaers op die dinsdagavond aan de orde zullen worden gesteld.

Let u op de bekende Oud Hoorn-affiches die u steeds vanaf zo'n dag of tien vóór de eigenlijke lezing in de stad aantreft.

Oud Hoorn op Radio Hoorn

Gids Ben van Tartwijk trad het afgelopen jaar als kenner van de oude stad regelmatig op voor Radio Hoorn. Hij zal dat het komend seizoen gedeeltelijk blijven doen maar zijn uiteenzettingen zullen worden gevolgd door de historische verhalen van andere gidsen van de vereniging, in volgorde: Christ Stoffelen, Piet Aartsen, Joke Admiraal, Trudy de Rooij, Hieke Stapel, Femke Uiterwijk en Marjan Faber. De opzet is dat iedere gids een normale stadswandeling verzorgt en dat het daarbij vertelde verhaal vervolgens in delen wordt uitgezonden.

In de maanden december tot en met juni kunt u iedere zaterdagmorgen tussen 09.00 - 10.00 uur via de radio een deel van een stadswandeling op geluid meelopen in het programma "Hoorn, huizen, straten, mensen". Uw plaatselijke omroep kunt u vinden op 96.5 FM van het kabelnet of via de ether op 105.8 FM.

Lijst te kopen boeken

Misschien is het nuttig om u vlak voor de Kerstdagen te wijzen op de door uw vereniging uitgegeven boeken die nog in voorraad zijn. U kunt in het bezit komen van deze uitgaven door een telefonische afspraak te maken met mevr. Femke Uiterwijk 0229 - 210220.

Hoornse Historische Reeks

Deel 1 Vervolg op de Chronyk der Stad Hoorn van de heer Dr. T. Velius; 300 pag.

De boeiende jaren tussen 1630 en 1799

Annotaties en inleiding: drs H.W. Saaltink

f 69,50

N.B. Slechts een enkel exemplaar in voorraad!

Deel 2 Uit de schemer van Hoorns verleden; 304 pag.

De jaren 1300 - 1536 drs J.P.H. van der Knaap

en L.M.W. Veerkamp

f 69,50

Bouwhistorische Reeks Hoorn

Deel 1 Sint-Pietershof te Hoorn -

C. Boschma-Aarnoudse

f 25,-

Deel 2 't Rooie Dorp - Willeke Jeeninga

f 27,50

Deel 3 Twaalf Hoornse Poortjes -

Willeke Jeeninga

f 25,-

Deel 4 De Mariakapel te Hoorn -

A. Boezaard/J. v.d. Heijden

f 27,50

Deel 5 Het Huiszittende Armen-Weeshuis te Hoorn -

Olga van der Klooster

f 30,-

Deel 6 De Lutherse Kerk te Hoorn -

Willeke Jeeninga

f 30,-

De klanken van het carillon

door Albert de Graaf

Met de zo gewaardeerde hulp van onze leden, het aantal neemt gestadig toe(!), kon de Vereniging Het Carillon Hoorn weer een goed concertprogramma samenstellen. Beiaardiers hebben met inzet en beweging het Van Bergencarillon bespeeld.

Kenneth Teunissen, laureaat op de internationale beiaardwedstrijd in Venlo en op de Koningin Fabiola-wedstrijd te Mechelen liet naast barokmuziek uit de 18e eeuw klokkenklanken horen uit zuidelijke landen, onder andere het prachtige Recuerdos de la Alhambra van Francisco Tarrega, Spanje.

Karel Keldermans, beiaardier van het Rees Memorial Carillon, USA, bespeler van beiaarden tot in de verste uithoeken van de wereld, onder andere Australië, verzorgde weer een concert van buitengewone klasse. Memorabel is zeker zijn arrangement van het Concerto II van Antonio Vivaldi. Voorbijgangers bleven staan!

Jaap van der Ende en Gijsbert Kok presenteerden echt gedegen oud en sprankelend nieuw.

Kok behaalde in 1994 het diploma uitvoerend musicus beiaard en Jaap van der Ende verkreeg in 1963 het diploma beiaard B aan de Ned. Beiaardschool te Amersfoort. Een hele stijlperiode passeerde zo in twee concerten de revue.

Vanzelfsprekend liet stadsbeiaardier Frits Reynaert zich ook niet onbetuigd. Hij verzorgde traditioneel het openingsconcert. Met het Koekoekpreludium uit het originele handschrift van Mathias van den Gheyn

(1721-1785) luidde Frits onze concertreeks in. Dat was even apart werk en een staaltje van vakmanschap, zeg maar gerust, meesterschap!

Frits sloot ook de concertreeks af met het bespelen van onze imposante beiaard op dinsdag 5 november 1996.

Wilde winden en regenbuien verstrooiden de klokkenklanken van de gave en ingetogen bespeling ter gelegenheid van de herdenking van de vijftigste sterfdag van mevrouw Christina Kerkmeijer-de Regt, mede grondlegger van de gelijknamige stichting. Het

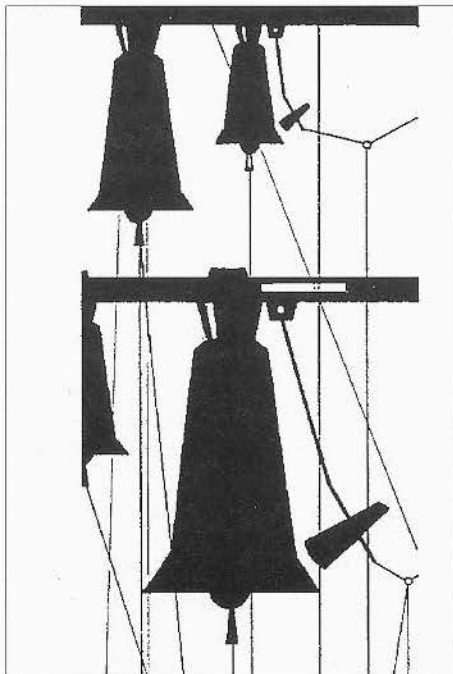
echtpaar Kerkmeijer-de Regt heeft zich tot tweemaal toe buitengewoon ingespannen om de toren van de Grote Kerk te voorzien van een carillon. De inwijding van het tweede klokkenspel op 26 augustus 1950, dat het eerste, in 1943 geroofd door de Duitse bezetter verving, mocht Christine de Regt niet meer meemaken. Ze overleed op 5 november 1946. Het bestuur van de Kerkmeijer-de Regtstichting achtte het een terecht eerbetoon de vijftigste sterfdag op deze wijze te herdenken. Na het concert vond in het Westfries Museum een stijlvolle ontvangst plaats.

Jaarvergadering van onze Vereniging, met diavertoning van klokken aanwezig in diverse dorpsstorens en besprekingen inzake het plaatsen van een eeuwklok in de Grote Kerkstoren completeerden het werk.

De inzet van bestuur en leden spreekt u ook aan? Nu, helpt dan mee om ons carillon klokgaaf te houden en meldt u aan als lid bij Albert de Graaf. Dat kost

maar drie vijfjes, f 15,- en u hoort erbij!

Opgave op tel. 0229-216826.

Een 380 jaar oude rebus aan kerkgevel Grote Oost

door Arie van Zoonen

Monumentaal erfgoed stond zaterdag 14 september in de belangstelling van velen die op de Open Monumentendag Hoorn aandeden. In onze mooie binnenstad trok met name de aandacht de Oosterkerk, waarvan de voorgevel uit 1616 in oude luister is hersteld. Door de opknappbeurt zijn tal van historische details weer naar voren gehaald of zelfs te voorschijn gekomen.

's Middags om drie uur verzamelde een illustre gezelschap van restaurateurs, bestuurders en ambtenaren van de gemeente Hoorn, van de Stichting Oosterkerk, van de Vereniging Oud Hoorn, van de Stichting Kerkmeijer-de Regt en een aantal loslopende belangstellenden zich in het Claes Joest Huys. Ze wachtten daar op de komst van de Noordhollandse gedeputeerde voor kunst en cultuur, mevrouw Van Diepen. Die zou zich belasten met de feestelijke afronding van de restauratie door op het Grote Oost een doek boven het kerkportaal

weg te halen, waardoor de fraai geschilderde rebus te voorschijn kwam, die nu de gevel weer in volle glorie siert.

De rebus bevat een oproep aan de gelovigen ter kerke te gaan: 'WYLT (stadswapen, HOORN) 'T WOORT'. Die stimulant siert sinds 1616-1619 de kerk, maar was door verwerking onleesbaar geworden, waardoor ze als het ware is herontdekt.

Het is een zegswijze die in Hoorn niet onbekend is. We treffen haar ook in de Oosterkerk op het eiken tochtportaal dat de toegang in de westelijke transeptarm omsluit. De kroonlijst die uit 1619 dateert bevat ook deze rebus: WYLT (Hoorn) 'T WOORT. Verder vinden we haar in de Noorderkerk boven het afsluitende hek tussen koor en kerk, met aan de koorzijde (de kant van de armenkerk) de opwekking 'GAET (HOORN) HET WOORT' en aan de kerkzijde 'WILT (HOORN) HET WOORT', beide geflankeerd door het jaartal 1714. Ook een huis, staande op Breed 3, is er mee gesierd geweest. De uit dit huis afkomstige gevelsteen ('WILT HOERE HET WORT', met stadswapen) werd in 1893 door J. van Petten aan het

Westfries Museum geschonken. Daar is de steen nog steeds te zien in de ingangspartij tegenover de balie.

De uitdrukking 'WILT HOORN 'T WOORT' werd gebruikt door Jan Janszoon Deutel, uitgever en boekverkooper op het (Grote) Oost, in Biestkens Testament. Op de titelpagina van zijn uitgave " 'T Stichtelijck Vermaeck der Deucht-lievende Jonckheydt" (1641), ingebonden bij zijn moraliserend gedicht "Huwelijcxkx Weeghschaal", drukt hij het. Vijf jaar later maakt hij er gebruik van voor het vignet van de uitgave van het "Journael ofte Gedenckwaerdige beschrijvinge van de Oost-Indische Reyse van Willem Ysbrantsz. Bontekoe van Hoorn" (1646).

De 17de eeuwse rederijkerskamer 'De Roode Anghieren' tenslotte gebruikt de tekst als devies: WILT (HOORN) 'T WOORT. Onder dit devies doet de kamer in 1641 mee aan een rederijkersbijeenkomst in Vlissingen met bijdragen van Jan Boeckaert, Jan Frederik Vijgh en Jan Janszoon

Deutel zelf. (Zie "Vlissing Redens Lusthof, Bepant met zeer schoone en bequame oefeningen, Uytgegeven by de Reden-camer tot Vlissinge, De Blaeu Acolleye", 1642, aanwezig in de afdeling Zeer Kostbare Werken van de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam).

De factor (=regisseur/leider) van de kamer, Mr. Jan Boeckaert schrijft eind 1645 een wedstrijd uit voor de eigen leden, die in dichtvorm antwoord moeten geven op de vraag welke drie zaken Hoorn beroemd en groot hebben gemaakt.

De eerste prijs wordt gewonnen door Jan Janszoon Deutel onder het motto "Tracht nae het goede". Hij vindt dat die drie zaken zijn: de uitvinding van het haringnet (1416), de tocht om de wereld van Willem Schouten (1616) en de Slag op de Zuiderzee (1573).

Ene P.F. ontvangt de tweede prijs. Hij gebruikt voor zijn antwoord het devies: "Deught's kleet ciert best". Ook hij noemt Schouten. Maar ook de geschriften van Adriaan de Jonge (Hadrianus Junius) en het hart van Jan Haring zijn voor hem van belang.

De derde prijs gaat naar de bekende "Boeck-drucker op 't Noordt in 't Schrijf-boeck": Isaac Willemszoon van der Beek. Zijn vader, Willem Andrieszoon, gaf de eerste en tweede druk van Velius uit. Isaac verzorgde de derde druk. Als rederijker schreef hij onder het motto "Liefd' boven al". Hij beperkte zich niet tot drie zaken, maar noemt er meerdere. Ze zijn samen te vatten onder de namen: "Wijsheydt, Manhaftigheydt, en de Oprechte Trou". Die drie begrippen hebben het meest bijgedragen tot de roem van de stad.

Van der Beek geeft vraag en antwoorden uit in 1646, nu driehonderdenvijftig jaar geleden. Het zal niet verwonderen dat op het vignet van deze rederijkersuitgave voorkomt:

WILT HOORN 'T WOORT. (Aanwezig in de bibliotheek van de Archiefdienst Westfries Gemeenten, kenmerk 74M28).

Beknopt verslag van de najaarsledenvergadering van Oud Hoorn gehouden op 9 november 1996 in de Oosterkerk te Hoorn

Aanwezig: de bestuursleden L. Hoogeveen, mw. N. Huisman (secretaris), R. Kleintjes, mw. P. van Leeuwen, J. Rietvink, P. van der Waal (penningmeester) en T. van Weel (voorzitter), alsmede 81 leden.

1. Opening en mededelingen

De voorzitter heet iedereen van harte welkom, met name de dames Nicolette van Kuik, Renata Jacobs en Fredericka Veening van de stichting Behoud Truydemanhof, mw. Miranda van Velzen van de stichting Welzijn Ouderen en de heer Roger Tonnaer, raadslid van de gemeente Hoorn.

Verder maakt hij melding van een aantal afberichten, van de bestuursleden A. Boezaard, A. de Graaf, L. Faber en van de leden R. Singer, J. van der Tuin en mevr. G.E. van Cittert.

2. Verslag van de voorjaarsledenvergadering

Mw. Huisman geeft aan dat het verslag op enkele punten niet correct is. Zo wordt de heer Van Pruissen genoemd als verslaglegger bij de werkzaamheden van de kascontrolecommissie, terwijl de heer Dijs is opgetreden als verslaglegger. Daarnaast is de naam van de heer Van Pruissen verkeerd geschreven; Van Pruijssen moet zijn Van Pruissen.

Met inachtneming van genoemde correcties wordt het verslag goedgekeurd.

3. Mededelingen van het bestuur

Allereerst stelt de voorzitter aan de orde het voorstel om ca. 10m² grond aan te kopen bij het pand Onder de Boompjes 8. Hij geeft aan dat de Vereniging daartoe door de gemeente Hoorn in staat wordt gesteld. Aankoop betekent voor de huurder een vergroting van zijn woongenot. Hij brengt het voorstel in stemming. Daarop stemmen 87 leden voor aankoop, geen tegen en

is er 1 onthouding. Hiermede is het voorstel aanvaard. Vervolgens memoreert de voorzitter een aantal hoogtepunten uit het afgelopen verenigingsjaar en dankt hij alle vrijwilligers voor hun inzet bij de verenigingsactiviteiten. Daarnaast vraagt hij de leden na te denken over een eigen Oud Hoornhuis, dat dagelijks bereikbaar is voor iedereen, waar leden ongevraagd kunnen binnenlopen met vragen en waar moderne hulpmiddelen de toegang tot de oude historie van de stad vergemakkelijken. Het bestuur is van mening dat de organisatie van de verenigingsactiviteiten op een aantal punten stroomlijning verdient om zo continuïteit en kwaliteit in de toekomst te kunnen blijven waarborgen. Het bestuur heeft daarvoor nog geen uitgewerkte plannen; de voorzitter nodigt ook de leden uit om voorstellen, ideeën en suggesties aan te dragen. Het bestuur komt hierop terug in 1997. Tevens meldt hij dat het bestuur in het kader van ledenwerving bezig is met de voorbereidingen voor het uitgeven van een nieuwe folder en een nieuw affiche.

Voorts schetst de voorzitter een groot aantal ontwikkelingen in het stadsbeeld, waarover de Vereniging standpunten heeft ingenomen dan wel acties heeft ondernomen. (noot secretaris: Korthedshalve wordt u verwezen naar diverse publicaties in de lokale pers, alsook de rubriek Stadsbeeldbewaking in de nummers van het Kwartaalblad van 1996).

Tenslotte maakt de voorzitter melding van de ontwikkelingen rond drukkerij Edecea, de drukker van het Kwartaalblad. Zie bestuursmededelingen pag. 147.

4. Voorstel garantstelling publicatie

De voorzitter leidt dit onderwerp kort in. Bestuurslid L. Hoogeveen is reeds enige jaren bezig om de vierde druk van de "Chronijk van de stad Hoorn" (1740) van Velius te vertalen in modern Nederlands. Deze druk is voorzien van aantekeningen, gemaakt door dominee Sebastiaan Centen en telt 680 pagina's. Tezamen met de aantekeningen van de heer Hoogeveen gaat het om een publicatie van ca. 900 pagina's.

Hierna geeft de heer Hoogeveen een inhoudelijke toelichting op het ontstaan van de Chronijk en de verschillende uitgaven. (noot secretaris: Elders in dit blad is de toelichting van L. Hoogeveen opgenomen zie pag. 152).

Vervolgens geven de voorzitter en penningmeester een presentatie van de technische aspecten van de uitgave en van de begroting. Het project is door de penningmeester begroot op f 100.000,00, waarvan via voorverkoop, subsidies en bijdragen van sponsors f 50.000,00 kan worden gedekt. Voor de andere f 50.000,00 vraagt het bestuur een garantstelling aan de leden.

Vervolgens stellen diverse leden vragen over de kostprijs, intekenprijs en geven leden adviezen over aanvragen van subsidies en fondsvorming door vroegtijdig intekenen. Vooralsnog gaat het bestuur uit van een intekenprijs van f 69,50 en een prijs in de boekhandel van f 90,00 à f 95,00. De verschillende adviezen zal het bestuur ter harte nemen.

De heer Stumpel merkt op dat hij graag

Bestuurslid Arie Boezaard geeft voor een aandachtig gehoor zijn visie op de bij de restauratie van de Ceciliakapel ontdekte tekeningen op de balken.

gezien had dat het bestuur het voorstel schriftelijk bij de uitnodiging voor de vergadering had gedaan en niet in de vorm van een presentatie als deze. Hij heeft er behoefte aan vooraf het voorstel te kunnen bestuderen. In meerderheid kunnen de leden zich vinden in de huidige vorm van presenteren. Niettemin zegt de voorzitter toe aan de heer Stumpel dat hij diens suggestie in het bestuur zal bespreken met het oog op toepassing bij een volgend project. De heer Kooijman tenslotte zou het op prijs stellen, indien de penningmeester een exploitatie-overzicht geeft van de projecten, die zijn afgesloten, zoals "Het vervolg op de Chronijk" en over enige tijd "De schemer". De penningmeester deelt mondeling mee dat het uiteindelijke tekort op "Het vervolg op de Chronijk" f 12.500,- bedroeg. Hij zal bij de rekeningcijfers 1996 dit project afzonderlijk toelichten. Voor een inzicht in het financiële verloop van de Schemer is het nog te vroeg. Wel kan hij in het eerste kwartaal 1997 een tussentijds overzicht geven.

Tenslotte brengt de voorzitter het voorstel in stemming: 87 leden stemmen voor, geen tegen en er is een onthouding. Hiermede is het voorstel aanvaard.

5. Uitreiking van de jaarlijkse onderscheiding

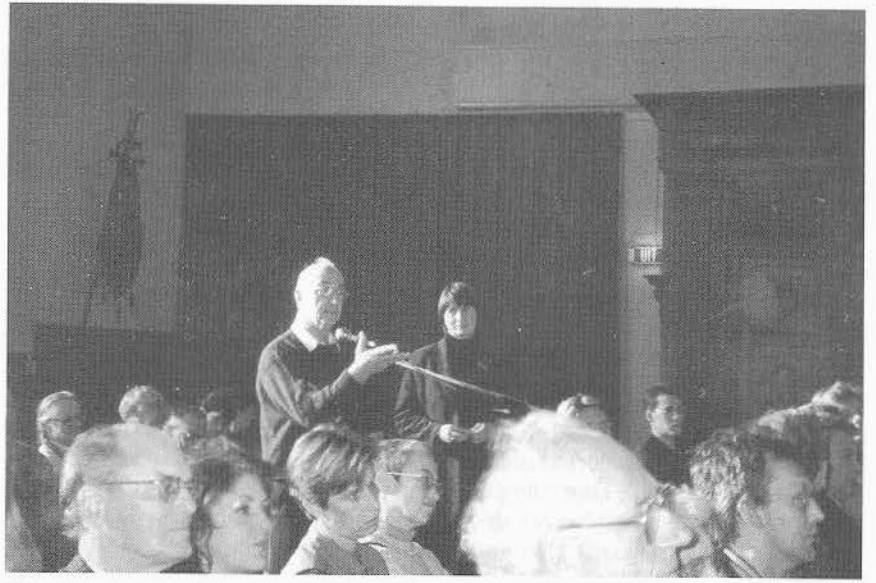
De voorzitter geeft aan dat de Vereniging jaarlijks publiekelijk de aandacht vestigt op personen en/of instelling, die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor het behoud van het historisch stadsschoon.

Dit jaar valt de eer te beurt aan initiatiefnemer voor het behoud van het Truydemanhof en raadslid Roger Tonnaer en de stichting Behoud Truydemanhof, in de personen van de dames Van Kuik, Jacobs en Veening, met steun van Miranda van Velzen van de stichting Welzijn Ouderen voor hun inspanningen om het Truydemanhof te behouden en ervoor te zorgen dat het complex wordt opgeknapt.

Het Truydemanhof werd in 1951 ontworpen door de gemeente-architect C. Ruitenbeek. Het Kerkarmenfonds, Hoornse ondernemers, de Hoornse sportraad, de V.V. Hollandia en Kunst na Arbeid hielpen allen mee de benodigde financiën bijeen te brengen. Op 30 november 1953 werd het complex geopend door burgemeester Canneman.

De eerste restauratie vond plaats in 1979 en in 1987 werd het complex door de gemeente verkocht aan de Woningstichting. In 1994 dreigde het complex onder de slopershamer te komen. Door de inspanningen van bovengenoemde personen is dat voorkomen en beter nog, zal het complex worden opgeknapt. Daarvoor verdienen zij allen de jaarlijkse onderscheiding van Oud Hoorn, vergezeld van bloemen, een antwoordapparaat voor de stichting Behoud Truydemanhof en een ingelijste foto van de macquette voor de heer Tonnaer.

Zowel mw. Van Kuiken als de heer Tonnaer bedanken de Vereniging voor de onderscheiding. De heer Tonnaer geeft daarbij aan dat het gelukkig geen lange strijd is geworden, zoals hij aanvankelijk had gevreesd. Daarbij hebben anderen, zoals Oud Hoorn, Stadsherstel, het college van burgemeester en wethouders, met name de heren Schaper en Van der Meer, en de Monumentencommissie waardevolle bijdragen geleverd om te zorgen dat het complex behouden bleef. Uiteindelijk zwichtte

Discussie tijdens de najaarsledenvergadering over de uitgave van "Velius Vijf".

de Woningstichting op grond van goede argumenten en heeft de stichting aangegeven dat niet als een verlies te beschouwen. Tenslotte stelt hij dat hij er trots op is een onderscheiding van Oud Hoorn te ontvangen.

6. Rondvraag

Al eerste geeft de voorzitter het woord aan de heer G. de Groot uit Wijdenes. Deze biedt de Vereniging Oud Hoorn een boekwerk aan, dat het resultaat is van onderzoek naar de ledenlijsten van de Vrijmetselaarsloge West-Friesland van 1858-1940. Plaatselijk was het archief tijdens de Tweede Wereldoorlog uit angst voor de bezetter vernietigd, doch landelijk beschikt de Orde van Vrijmetselaarsloges over alle ledenlijsten uit den lande en dus ook die van West-Friesland.

De voorzitter dankt de heer De Groot voor zijn schenking. Het boekwerk krijgt een plaats in de documentatie van de Vereniging.

De heer Lansdaal vraagt of het bestuur zich bij het vragen van offertes beperkt tot drukkers in Hoorn. De voorzitter antwoordt dat de Vereniging in principe het blad wil laten drukken bij een Hoornse drukker, waaraan de penningmeester toevoegt dat dit wel met verstand gebeurt. Hetgeen betekent dat er ook sprake moet zijn van een redelijke prijs-kwaliteit verhouding.

Op interruptie van de heer Saaltink deelt de voorzitter mede dat de redactie van het Kwartaalblad inmiddels al is geïnformeerd over de gang van zaken rondom Edecea. De heer Evers vraagt of het mogelijk is dat de Vereniging voor het inbinden van de Kwartaalbladen een speciale band laat vervaardigen. De voorzitter zegt toe deze suggestie in het bestuur te bespreken.

De heer Knijn tenslotte vraagt of er in het Kwartaalblad expliciet aandacht kan zijn voor de uitzendingen van de gidsen van Oud Hoorn op Radio Hoorn. Daarop aansluitend meldt mw. Stapel dat vanaf november 1996 een stadswandeling in delen via de lokale radio wordt uitgezonden.

Hierna wordt de vergadering besloten en nemen de aanwezige leden deel aan een bezichtiging van de restauratie van de Statenoort en de kapel van het Ceciliaklooster.

Het belang van Velius en Centen

door Leo Hoogeveen

Dit artikel is een bewerking van de inleiding die ik op 9 november 1996 heb gehouden voor de ledenvergadering van Oud Hoorn in de Oosterkerk.

Velius

Toen de voorzitter mij vroeg wat te vertellen over het belang van Velius en Centen voor de geschiedschrijving van Hoorn dacht ik eerst: dat hoeft toch helemaal niet voor dit gezelschap. Dat spreekt toch vanzelf.

Je kunt bijna geen boek over de geschiedenis van Hoorn opslaan of Velius wordt erin genoemd of geciteerd.

Dat begint al met Marcus Boxhorn in 1634 (1), vier jaar na de dood van Velius. In zijn *Toneel ofte beschrijvinge der Steden van Hollandt* staat ook een hoofdstuk over Hoorn, dat grotendeels op Velius is gebaseerd. Boxhorn schrijft over Velius dat die als stadsdokter "seer wel geoeffent" en ervaren was in andere dingen, zoals de historie van zijn vaderland.

Ook Abbing (2) prijst Velius dat die zich niet bij zijn vak heeft gehouden en de beoefening der fraaie letteren en geschiedenis niet aan anderen heeft overgelaten. Wie vindt dat hij dat wel had moeten doen, heeft volgens Abbing bekrompen denkbeelden over de hogere studies en ziet niet in dat de beoefening der letteren de band is die alle hogere wetenschappen omslingert.

A. Geyl zegt in het Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek, dat Velius zijn kroniek met grote zaak- en plaatselijke kennis heeft opgesteld en oordeelkundige kritiek geeft op andere schrijvers (3).

Ook door moderne historici wordt Velius zeer serieus genomen. Denkt u aan *Onder Regenten* van Luuc Kooijmans uit 1985 (4), *Benauwde Verdraagzaamheid* van Jos Leenders uit 1992 (5) en *Hoorn als stedelijk knooppunt* van Clé Lesger uit 1990 (6). Die schrijft het volgende over Velius:

"Omdat Velius zijn kroniek aan het begin van de zeventiende eeuw schreef en bovendien voor het einde van de zestiende eeuw navraag deed bij "luyden die van desen tijd goede memorie hadden" schat ik de betrouwbaarheid van zijn kroniek voor het einde van de zestiende- en de eerste decennia van de zeventiende eeuw hoog in" (7).

Velius leefde van 1572 tot 1630 en zijn kroniek loopt van 1316 tot en met 1629. Dat betekent dat hij de laatste periode waarover hij schrijft, zo'n beetje een halve eeuw, zelf heeft meegemaakt. Velius stond als stadsdokter en lid van de vroedschap midden in de samenleving van zijn tijd. Hij verkeerde niet alleen met regenten en geleerden, maar kwam als arts ook bij de lagere klassen over de vloer. En dat kun je merken in z'n kroniek. Hij besteedt nogal wat aandacht aan de omstandigheden waarin het volk leefde. En dat was in die tijd nog niet zo gebruikelijk. Met name de economische omstandigheden, zoals de prijzen van de levensmiddelen, keren regelmatig terug. Dat hij ook veel aandacht gaf aan de heersende ziekten ligt voor de hand.

Maar de grote lijn in zijn kroniek vormt toch de politieke geschiedenis. Veel oorlogen, en de daaruit voortvloeiende

de ellende waarvoor Velius zijn ogen niet sluit.

Er zijn vooral drie politieke figuren in de tijd waarover deze kroniek loopt die nogal wat onheil hebben veroorzaakt. Eerst Jacoba van Beieren, die onze arme Jan Cruyf na een misverstand in Gouda liet onthoofden en daarmee de steun van onze stad verspeelde in de Hoekse en Kabeljauwse twisten.

De tweede onruststoker was de ambitieuze hertog Karel van Gelre, die bijna vijftig jaar lang aanvallen op Holland uitvoerde en hier veel ellende veroorzaakte.

Tenslotte is daar koning Philips II van Spanje. Zijn krampachtige pogingen om deze gewesten katholiek te houden hadden een averechtse uitwerking.

We weten allemaal uit de geschiedenisboekjes dat in 1566 de beeldenstorm plaatsvond. Maar niet in Hoorn. Dat kwam vooral door de voorzichtigheid van de raad en de kalmerende invloed van Clement Maertsz., een van onze eerste hervormde predikanten. Pas in 1567 werden

de kloosters geplunderd en in 1572, na de omwenteling in Hoorn, moest ook de Grote Kerk er aan geloven. De regenten wilden de beelden op een beschaafde manier laten weghalen, maar ze waren zo onverstandig het volk dat ze daarvoor hadden ingehuurd eerst naar de kroeg te sturen en pas daarna naar de kerk. En dat ging dus fout.

Wat ik hiermee wil zeggen is dat de lokale geschiedenis vaak niet parallel loopt met de landelijke geschiedenis, en dat de kennis van de lokale geschiedenis van wezenlijk belang is voor zeg maar de 'grote' geschiedenis.

Tijdens de beeldenstorm in de Grote Kerk, in juli 1572, lag Velius nog in de luiers. Hij was in januari van dat jaar geboren. Terwijl hij opgroeide, verkeerde ons land in een van de meest turbulente en beslissende fasen van zijn bestaan. Hij heeft dat dus allemaal zelf meegemaakt: de opstand, de afzwering van Philips II, het ontstaan van de republiek, het begin van de ontdekkingsreizen, de groei van de welvaart. In 1618 werd hij zelf door prins Maurits uit de raad gegooid en hij geeft daarvan een kostelijk ooggetuige verslag. Daarna is het ook gedaan met zijn objectiviteit. De nieuwe regenten kunnen in zijn ogen geen goed meer doen. En hij is zéér gebeten op prins Maurits.

Velius heeft dus geleefd van 1572 tot 1630. Elke vergelijking gaat mank, maar laten we hem eens voor een ogenblik verplaatsen naar onze tijd. Stel dat hij geleefd zou hebben van 1932 tot 1990. Dan zou hij de crisisjaren hebben meegemaakt, de bezetting, de wederopbouw, het begin van de ruimtereizen, de groei van de welvaart.

Maar: er zijn geen kranten, er is geen radio en televisie. Er is geen wet openbaarheid van bestuur en geen archiefwet die de overheidsarchieven toegankelijk maken. Als raadslid zou hij wel iets gemakkelijker toegang tot de stadsarchieven gehad hebben, maar zeker niet alles hebben mogen zien. En als huisarts, dat zou hij geworden zijn omstreeks 1955, zou hij veel mensen gekend hebben en hebben kunnen vragen naar hun belevenissen in vroegere tijden, zelfs lang voor hij zelf geboren werd. De eerste druk van zijn kroniek zou zijn ver-

schenen in 1964, de tweede druk in 1977. Een jaar later zou hij door ingrijpen van Hans Wiegel - u weet wel, de gemeentelijke herindeling - zijn raadszetel kwijtraken. En al is hij daarover niet rancuneus, hij laat wel merken dat hij de nieuwe regenten niet pruimt. En hij is zéér gebeten op Hans Wiegel. U merkt dus wel, dat Velius schrijft over heel actuele zaken. Zijn dood in 1990, 1630 dus, verhindert de verschijning van de derde druk van zijn kroniek. Pas 18 jaar later gebeurt dat met de nodige problemen, omdat de regenten grote moeite hebben met zijn negatieve beoordeling van henzelf en hun voorgangers, en vooral van prins Maurits.

Centen

Een kleine honderd jaar later besluit de remonstrantse predikant Sebastiaan Centen de kroniek van Velius te bewerken en van aantekeningen te voorzien. Daardoor wordt het boek tweemaal zo dik. Centen heeft geen vervolg op Velius geschreven, zoals hij later gedaan heeft met de kroniek van Enkhuizen van Gerard Brandt (8). Wel heeft hij nauwkeurig de beschikbare historische literatuur uit zijn tijd bestudeerd en geciteerd. De algemene vaderlandse geschiedenis, maar ook - en dat is voor ons interessanter - heeft hij verzameld wat daarin over Hoorn te vinden is en dat heeft hij in zijn aantekeningen overgenomen. En verder geeft hij veel eigen informatie over de ontwikkeling van de stad sinds 1630 tot zijn eigen tijd, 1740. Daarmee is de vierde druk een feit.

Oud Hoorn

Dan gaan er meer dan 250 jaar voorbij en dan is er een bijna 80-jarige, die zich Oud Hoorn noemt, en die besluit dat het eens tijd wordt voor een vijfde druk.

Velius is en blijft een belangrijke bron voor de vroegste geschiedenis van onze stad. Vooral omdat hij veel informatie geeft uit bronnen die inmiddels verloren zijn gegaan. Maar ook omdat hij veel mensen uit zijn eigen tijd heeft ondervraagd en op die manier veel verhalen heeft verzameld die we anders niet zouden hebben gekend.

Het nadeel van z'n kroniek in onze tijd is dat de gotische letters voor de gemiddelde lezer niet meer te lezen zijn en de taal niet meer te begrijpen is. Veel woorden hebben een andere betekenis gekregen of een andere gevoelswaarde. Een bekend voorbeeld is het woord 'wijf'. In de tijd van Velius een normaal woord voor een vrouw, maar we stellen ons er tegenwoordig toch een wat ordinair type bij voor. Als het aan mij ligt zal Tryudeman dus vanaf de vijfde druk van Velius geen wijf meer hebben, maar een vrouw. Er valt nog veel meer te vertellen over Velius, over Centen, over schout Velaer, over dominee Sapma en al die andere bekende en onbekende mensen, van wie er veel naamloos zijn gebleven. Over een jaar kunt u dat allemaal lezen in de vijfde druk van de kroniek van Velius.

We hopen daarmee Velius, zijn kroniek en de vroegste geschiedenis van onze stad dichterbij te brengen.

Aanvullende toelichting op de werkzaamheden (9)

Ik voeg hier nog wat aan toe over de bewerking van de kroniek van Velius voor de vijfde druk.

In de eerste plaats: er komt géén aanvullende informatie tot de tegenwoordige tijd in, zoals bijvoorbeeld Hans de Ruyter de Wildt heeft gegeven in *De historische schoonheid van Hoorn* van J.C. Kerkmeijer (10). Dat is voor een werk van deze omvang onmogelijk. Velius eindigt zijn kroniek in 1629 en Centen geeft in zijn aantekeningen met name wat betreft de stedenbouwkundige ontwikke-

lingen in de stad aanvullingen tot 1740. Gegevens van na dat jaar zult u in de kroniek niet aantreffen. Wel zal verwezen worden naar literatuur van na 1740.

De kroniek zal vertaald worden in modern en zo eenvoudig mogelijk Nederlands volgens de spelling van 1 augustus 1996 (er komen gelukkig geen *pannenkoeken* voor in 'Velius'). Daarbij zal het midden gevonden moeten worden tussen de wens Velius Velius te laten blijven en de wens zijn kroniek begrijpelijk te maken voor een zo breed mogelijk publiek, inclusief middelbare scholieren. Dat laatste is inherent (dat woord zal ik dus proberen te vermijden) aan de wens van het bestuur, dat al sinds 1917 voor een niet gering percentage uit onderwijzers (waarom die titel is afgeschaft is me een raadsel) en leraren bestaat. Van de zeven voorzitters tot nu toe zijn er drie leraar. Een van onze zeer gerespecteerde leden vroeg mij op 9 november om 'Velius' niet te populair te maken. Dat is ook niet mijn bedoeling. Wel hopen we te bereiken, dat iedereen de kroniek zal kunnen begrijpen. Daartoe zal ik eigen aantekeningen toevoegen om te verklaren, te verbeteren indien nodig en naar modernere literatuur te verwijzen.

De kroniek zal verder toegankelijk gemaakt worden met moderne indices op persoons-, geografische en scheepsnamen. Want het boek kan van het begin tot het eind gelezen worden, maar is toch vooral bedoeld als een naslagwerk. Over een index op onderwerpen wordt nog nagedacht, maar dat zal een hels karwei worden. Dat kunnen we nog niet beloven.

Een historische inleiding zal het geheel completeren. Die zal bestaan uit levensbeschrijvingen van Velius en Centen en de geschiedenis van de kroniek.

Zoals het vaak met dit soort projecten schijnt te moeten gaan staat ook dit onder tijdsdruk. Dat betekent, dat er geen uitputtend onderzoek naar Velius, Centen en de vorige drukken van de kroniek zal kunnen plaatsvinden. Veel moet blijven liggen. Dat komt anderzijds ook doordat de toegankelijkheid van de bronnen in veel gevallen nog onvoldoende is. Denk alleen maar aan de notariële archieven. Maar dat is ook wel weer aardig voor onze nakomelingen, als zij in 2254 een zesde druk van Velius willen uitgeven. Dan valt er nog wat te ontdekken.

Laten we voor de mensen die dan leven hopen dat er nog steeds boeken zullen worden gedrukt.

Aantekeningen

1. Marcus Zverius Boxhornius, *Toneel ofte beschrijvinge der Steden van Hollandt, ... Amstelredam, 1634; pag. 355-363.*
2. C.A. Abbing, *Geschiedenis der stad Hoorn, ... of Vervolg op Velius Chronyk, ... Hoorn, 1842; bijlagen, pag. 6.*
3. *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek. Amsterdam, 1974 (reprint), deel 1, kolom 1518.*
4. L. Kooijmans, *Onder regenten. De elite in een Hollandse stad. Hoorn 1700-1780. Den Haag, 1985. Hollandse Historische Reeks, 4.*
5. Jos Leenders, *Benauwde verdraagzaamheid, hachelijk fatsoen. Families, standen en kerken te Hoorn in het midden van de negentiende eeuw. Den Haag, 1992. Hollandsche Historische Reeks, 17.*
6. C.M. Lesger, *Hoorn als stedelijk knooppunt. Stedensystemen tijdens de late middeleeuwen en vroegmoderne tijd. Hilversum, 1990. Hollandse Studiën, 26.*
7. *Idem, pag. 54, aantekening 42.*
8. Geeraerd Brandt, *Historie der vermaerde Zee- en Koop-stadt Enkhuisen, ..., 2e druk, met een vervolg vermeerderd door Sebastiaan Centen. Hoorn, 1747.*
9. Niet uitgesproken op 9 november.
10. J.C. Kerkmeijer, *De historische schoonheid van Hoorn, met tekeningen van de schrijver; zesde, herziene en aangevulde druk door H.O.J. de Ruyter de Wildt. Hoorn, 1982.*

“Bouwers van de zee: zeevarenden van het Westfrieese platteland”

door dr. Piet Boon

Op woensdag 20 november 1996 is Piet Boon aan de Rijksuniversiteit te Leiden gepromoveerd tot doctor in de letteren op het proefschrift 'Bouwers van de zee: zeevarenden van het Westfrieese platteland, c. 1680-1720'.

Dr. Piet Boon (Bovenkarspel 1940) heeft via het genealogisch onderzoek, waarvoor hij een lans breekt in de twaalfde stelling bij zijn proefschrift, belangstelling gekregen voor andere terreinen van de historie, met name voor de zeevaart vanuit West-Friesland. Na werkzaam te zijn geweest in het maatschappelijk werk trad hij in 1977 in dienst van de Archiefdienst Westfrieese gemeenten te Hoorn. Daar kreeg hij het beheer van de bibliotheek en de studiezaal en is hij sinds een aantal jaren ook waarnemend streekarchivaris. Door zijn talrijke contacten in West-Friesland heeft hij vele particuliere archieven van de ondergang kunnen redden en veilig gesteld en toegankelijk gemaakt voor historisch onderzoek. Daarnaast verschenen talloze historische publicaties van zijn hand, waarin hij bewees een onderzoeker pur sang te zijn.

Het proefschrift is als deel 26 verschenen in de Hollandse Historische Reeks. De Vereniging Oud Hoorn heeft voor de publicatie van het proefschrift in deze reeks een bijdrage van f 1.000,- beschikbaar gesteld. Voor leden zijn 20 exemplaren van het boek tegen een gereduceerde prijs van f 42,50 beschikbaar. U kunt hierover contact opnemen met de voorzitter (tel. 0229-216449).

Hieronder treft u de samenvatting en conclusie uit het proefschrift aan.

Veranderingen in de landbouw die zich al ver vóór 1500 begonnen te voltrekken, hebben de inschakeling van bewoners van het Westfrieese platteland bij Hollandse scheepvaartactiviteiten flink gestimuleerd. De sterke ontwatering ten behoeve van de akkerbouw had een voortdurende daling van het maaiveld tot gevolg, waardoor de landerijen uiteindelijk alleen voor veeteelt geschikt werden. Deze vorm van landbouw was veel arbeidsextensiever dan akkerbouw, waardoor werkracht vrijkwam die onder andere in de zich sterk uitbreidende scheepvaart kon worden ingezet. Vanaf het begin van de zestiende eeuw nam de betrokkenheid van de Westfrieese dorpen bij maritieme activiteiten snel toe. De overgang van akkerbouw naar veeteelt stimuleerde de scheepvaart nog op een andere wijze. De lokale graanproductie nam af en steeds meer graan moest worden geïmporteerd, met name uit de relatief goedkoop producerende Oostzeelanden.

Op het Westfrieese platteland waren in deze tijd vooral boeren woonachtig met een klein tot zeer klein bedrijf

die daarnaast met talrijke andere werkzaamheden, waaronder scheepvaart en visserij, in het levensonderhoud voorzagen. Deze activiteiten sloten zo goed op elkaar aan dat een arbeidscyclus ontstond die in het ideale geval vrijwel het gehele jaar inkomsten garandeerde. Onder deze omstandigheden werd het tijdstip, waarop een huwelijk werd gesloten, veel minder bepaald door de vraag of men genoeg land bezat. Gevolgen waren een lagere huwelijksleeftijd en een hoger kindertal, waarmee een belangrijke verklaring is gegeven voor de enorme bevolkingsgroei die onder andere in West-Friesland viel te constateren.

Wellicht werden de mogelijkheden met allerlei werkzaamheden in het levensonderhoud te voorzien al vóór 1650 kleiner. Dat zou voorzichtig kunnen worden geconcludeerd uit aanwijzingen voor demografische stagnatie of zelfs achteruitgang uit de eerste helft van de zeventiende eeuw. Dat betekende niet dat het belang van de zeevaart als bron van werkgelegenheid in de loop van die eeuw ook afnam. Blijkbaar was het in de voorgaande periode opgebouwde arbeidsreservoir zo groot dat er ten behoeve van de scheepvaart nog lang uit kon worden geput. Zeker tot het einde van de zeventiende eeuw handhaafde het aandeel van de Westfrieese scheepvaart in die van de Republiek zich op circa 20%. Voor de niet ten onrechte als 'Moedercommercie' betitelde vaart op het Oostzeegebied nam het aandeel van plattelandschippers daarbij zelfs toe ten koste van schippers uit de drie Westfrieese havensteden.

Het is niet juist de relatie van het Westfrieese platteland met de scheepvaart vooral als een loonafhankelijke op te vatten. Schippers waren niet slechts in loondienst van de rederij, maar bezaten vrijwel altijd een aandeel in het eigen schip. Veel plattelandsbewoners waren als koopman/bevrachter actief bij de scheepvaart betrokken. Daarnaast had een veelvoud van hen passief belang bij de zeevaart. Het scheepspartenbezit op het platteland was zeker tot in het derde kwart van de zeventiende eeuw groot. Plattelandsbewoners waren op deze terreinen evenwel niet onafhankelijk van stedelijke kooplieden en reders. De meeste kennis van handel en scheepvaart was in de havensteden geconcentreerd. Daar werden ook alle Westfrieese koopvaardijschepen uitgereed, ook die waarvan het merendeel van de parten eigendom van plattelandsbewoners was.

Tegen het einde van de zeventiende eeuw nam de betrokkenheid van het Westfrieese platteland bij de scheepvaart in een aantal opzichten af.

Plattelandskooplieden waren vrijwel geheel verdwenen en het scheepspartenbezit in de dorpen verminderde. In de periode 1681-1720 daalde het aantal schippers bovendien voortdurend. Het gemiddelde aantal streekgenoten dat een schipper mee aan boord nam, veranderde in dit tijdvak weinig. Daaruit kan worden geconcludeerd dat ook het totale aantal zeelieden geleidelijk afnam. In een tijdsbestek van omstreeks veertig jaar werd het aantal Westfrieese zeelieden ongeveer gehalveerd. Dat wil evenwel niet zeggen dat ook de betekenis van de zeevaart voor de werkgelegenheid in gelijke mate daalde. In dezelfde periode viel namelijk ook een forse achteruitgang van de bevolking te constateren. Het aandeel van

zeevarenden in de beroepsbevolking daalde van circa 30% in de jaren 1681-1690 tot omstreeks 20% in het begin van de achttiende eeuw. Ook op basis van diverse kwalitatieve bronnen bleek dat zeelieden toen nog niet van het Westfriesse platteland waren verdwenen.

In de discussie over het belang van de maritieme sector voor de werkgelegenheid is aan dit verschil tussen absolute en relatieve betekenis tot nu toe weinig aandacht besteed. De ingenomen standpunten zijn, althans ten dele, minder onverenigbaar dan op het eerste gezicht lijkt. In West-Friesland was er, in overeenstemming met wat Van der Woude in globale termen voor het gehele Noordhollandse platteland concludeerde, omstreeks 1700 sprake van een daling van het absolute aantal zeelieden. De op Van der Woude's bevindingen gebaseerde conclusie van Lucassen en Knotter dat zeelieden toen al vrijwel geheel van het platteland waren verdwenen, is onjuist. Pas omstreeks het midden van de achttiende eeuw werd het belang van de zeevaart voor het Westfriesse platteland als geheel marginaal. Dit neemt niet weg dat in enkele dorpen - Aarts-woud en Hem bijvoorbeeld - toen nog ongeveer een kwart van de beroepsbevolking zeevarend was.

Voor Noord-Holland als geheel komt Van Royen tot de conclusie dat het proces van achteruitgang in de zeevaart eerst na omstreeks 1710 een aanvang nam, daarbij in het midden latend of een absolute of een relatieve achteruitgang wordt bedoeld. Op het Westfriesse platteland echter was er gedurende de gehele periode 1681-1720 al sprake van een daling van zowel het absolute aantal zeelieden als van hun relatieve aandeel in de beroepsbevolking. Laatstgenoemde daling evenwel was, als gevolg van de sterke afname van het totale aantal inwoners, veel minder sterk. In het begin van de achttiende eeuw maakten zeelieden - zoals Van Royen terecht stelt - nog een flink deel van de beroepsbevolking uit.

De Sonttoltabellen tonen aan dat de daling van het aantal Westfriesse schippers tot omstreeks 1710 parallel liep met de ontwikkeling van het totale aantal schippers uit de Republiek. Toen daarna het scheepvaartverkeer met de Oostzeelanden zich herstelde, bleef het aantal Westfriesse schippers evenwel verder dalen. Het is niet goed mogelijk te beoordelen of de aanvankelijke daling vooral werd veroorzaakt door de algehele malaise in de Republiek of dat er toen al sprake was van andere factoren. Dat is zeker het geval sedert omstreeks 1710, vanaf welke tijd de Westfriesse scheepvaart in haar ontwikkeling een geheel ander patroon te zien gaf dan die van de Republiek als geheel.

Dat de bevolkingsachteruitgang uiteindelijk heeft geleid tot het verdwijnen van de zeelieden van het Westfriesse platteland, behoeft nauwelijks betoog.

Met een aandeel in de beroepsbevolking van omstreeks 20% was dat aan het begin van de achttiende eeuw beslist nog niet het geval. Het feit dat de Hoornse koopvaardijvloot en de Enkhuizer haringvloot sneller in omvang afnamen dan het aantal op het platteland woonachtige schippers, wijst erop dat de oorzaak niet alleen

bij demografische ontwikkelingen op het platteland moet worden gezocht. Dat Noordhollandse zeelieden zichzelf door een te hoge gage uit de markt prezen, kon niet worden vastgesteld.

Concurrentie van Friese schippers die, met uitzondering van die uit Hindeloopen, op kleinere scheepstypen voeren, behoort wel tot de mogelijkheden. Met dit soort schepen hielden zij zich op de vrachtenmarkt beter staande dan Noordhollandse schippers. Wel rijst de vraag waarom Hoornse reders niet voor eenzelfde oplossing kozen. Gebrek aan scheepsvolk was voor hen nauwelijks een belemmering. Een toenemend aantal schippers en officieren ging voor Amsterdamse reders varen of moest genoegen nemen met een lagere rang aan boord. Aanvulling van het bootsvolk met buitenlanders zou ook weinig problemen hebben opgeleverd. Op

Westfriesse koopvaardij-schepen voeren ook eerder al buitenlandse zeelieden en in Hoorn waren omstreeks 1700 nog honderden vreemdelingen woonachtig. In laatste instantie kon de bemanning ook op de Amsterdamse arbeidsmarkt nog worden aangevuld.

Een belangrijke oorzaak voor de achteruitgang van de Westfriesse koopvaardij en haringvisserij was gelegen in factoren van buitenaf.

In de Negenjarige Oorlog

en in de Spaanse Successieoorlog hadden zowel de Hoornse koopvaardijvloot als de Enkhuizer haringvloot veel te lijden van Franse oorlogs- en kaperactiviteiten. In het begin van eerstgenoemd conflict ging zeker een kwart en mogelijk zelfs een derde van het totale aantal Hoornse koopvaarders verloren. Het risico van scheepsverliezen door schipbreuk en de regelmatig terugkerende activiteiten van Noordafrikaanse kapers waren tot op zekere hoogte in het scheepvaartbedrijf ingecalculerd. De stelselmatig uitgevoerde acties van Franse zijde echter verdubbelden de verliezen. Dit bracht een aantal belangrijke Hoornse kooplieden in financiële moeilijkheden. Zeker tien van hen gingen failliet. De grote risico's leidden tot een sterk afgenomen investeringsbereidheid van actieve en passieve reders, zowel in de Hoornse koopvaardij als in de Enkhuizer haringvaart. Een vergelijkbaar redersgedrag werd in de eerste helft van de zeventiende eeuw geconstateerd, toen de Duinkerker kapers de visserij van het Maasmondgebied veel schade toebrachten. Een bijkomende factor in West-Friesland was het feit dat het aantal kooplieden terugliep. Enerzijds deden de sterk verhoogde risico's een aantal kooplieden besluiten de handelsactiviteiten te staken, anderzijds was er in de steden sprake van een nog grotere bevolkingsdaling dan op het platteland, wat ongetwijfeld het aantal kooplieden ongunstig beïnvloedde. Hogere risico's kwamen daardoor op steeds minder schouders neer, zodat er van werkelijke risicospreiding geen sprake meer was. De daling van het aantal Hoornse koopvaardij- en Enkhuizer haringsschepen was dus evenzeer van invloed op het verloop van het aantal zeelieden op het platteland als de terugloop van het aantal inwoners. Een aantal schippers en leden van het scheepskader vonden geen werk meer op de 'eigen' vloot.

Aan de Rijksuniversiteit van Leiden nam de heer Piet Boon op vrijdag 22 november (2e van rechts) zijn bul in ontvangst.

Zij gingen voor Amsterdamse reders varen. Anderen konden alleen, in een lagere rang aanmonsteren. Dit gebrek aan doorstroming deed de gemiddelde leeftijd van zeelieden stijgen. Althans, dat gold voor het deel van het scheepsvolk dat voor een notaris getuigde, meestal het scheepskader en een beperkt aantal matrozen. Of de gemiddelde leeftijd van alle bootsgezellen eveneens steeg, is door gebrek aan voldoende informatie niet vast te stellen.

Gegevens uit scheepsverklaringen bieden de mogelijkheid een aantal aspecten van het zeemansleven te belichten. De gedachte dat er een sterke geografische relatie bestond tussen schippers en bemanning wordt door het Westfriese onderzoek bevestigd. Deze samenhang is een gevolg van de voorkeur van een schipper voor plaats- en streekgenoten aan boord, met name in de hogere functies. Daardoor treffen we in plaatsen met veel schippers ook veel andere zeelieden aan.

Van een vaste arbeidsverhouding tussen schipper of commandeur en scheepsvolk was overigens geen sprake. De laatsten konden dan ook gemakkelijk van de ene op de andere vaart overschakelen. Zelfs bij de walvisvaart en de haringvisserij was er onder het bootsvolk nauwelijks sprake van gespecialiseerde krachten. Over het algemeen greep de zeeman het werk aan dat voorhanden was. Een uitzondering werd gemaakt voor werk op Compagnies- en Admiraliteitsschepen dat men het liefst aan anderen overliet. Schippers en commandeurs werden in hun flexibiliteit beperkt door de mogelijkheden van hun schip. Ook zij waren echter, afhankelijk van de vrachtenmarkt, in verschillende vaarten actief. Zelfs koopvaardij en walvisvaart waren nog niet geheel gescheiden.

Het grootste deel van de Westfriese zeelieden bracht niet hun leven lang op zee door. Voor 60 à 70% van hen duurde de zeemanscarrière maar tien jaar óf korter. Het 'Eens zeeman, altijd zeeman' bleek voor West-Friesland niet op te gaan.

Voor de meeste varensgezellen bood werk op zee geen volledige werkgelegenheid. Dat was slechts het geval voor omstreeks 20% van hen. Wel zijn er aanwijzingen dat dit percentage in de late achttiende eeuw steeg.

De meeste Westfriezen maakten per jaar maar één reis, wat werk voor maximaal een half jaar betekende. Een uitzondering moet natuurlijk worden gemaakt voor reizen naar bijvoorbeeld het Middellandse-Zeegebied die veel langer duurden, maar zeelieden uit de Westfriese dorpen namen daaraan naar verhouding betrekkelijk weinig deel.

Hoewel de verdiensten op zee in vergelijking met ander werk niet laag waren en we ook rekening moeten houden met het voordeel van gratis voeding aan boord, betekent het vorenstaande dat een zeeman van zijn verdiensten meestal niet kon leven en zeker geen gezin kon onderhouden. Andere bronnen van inkomsten waren noodzakelijk. Dat die ook werden gevonden blijkt uit het feit dat zeelieden zelden een beroep deden op de bedeling. Westfriese zeelieden slaagden erin op talrijke manieren een aanvullend inkomen te verwerven. Daarvoor kwam in de eerste plaats ander werk op het water in aanmerking, zoals visserij op de binnenwateren of op de Zuiderzee. Ook treffen we hen aan in allerlei los werk, zoals dijkherstel en andere grondarbeid, of in werk dat eenvoudig door de echtgenote kon worden overgenomen, zoals het houden van een herberg.

In het concept van de arbeidscyclus speelt de combinatie van werk op een keuterboerenbedrijfje en maritieme

activiteiten een belangrijke rol. Ook in de ideeën over de verdere ontwikkeling van de maritieme werkgelegenheid wordt aan deze combinatie een belangrijke plaats toegekend. De geconstateerde vergroting van het agrarische bedrijf zou de mogelijkheden om agrarische en maritieme activiteiten te combineren negatief hebben beïnvloed. Toch wordt in een in 1800 gehouden enquête nog meegedeeld dat de combinatie eerder in de achttiende eeuw in West-Friesland heel gewoon was.

Bronnenmateriaal uit deze periode bevestigt dit beeld grotendeels.

Weliswaar konden van lang niet alle zeelieden agrarische bezittingen of bezigheden worden vastgesteld, maar dat was ten dele een gevolg van het feit dat een groot aantal zeelieden nog te jong was om al agrarische bezittingen te hebben. Ook lacunes in het bronnenmateriaal zorgden ervoor dat lang niet alle agrarische connecties konden worden achterhaald. In Schellinkhout, waar dit probleem minder een rol speelde, beschikte meer dan de helft van de oudere zeelieden over agrarisch bezit. Het feit dat veel land - eigendom van buitenpoorters of van dorps- en stedelijke instellingen - werd verpacht, vergrootte de mogelijkheden voor zeelieden om op een perceeltje grond enige landbouw te bedrijven. Gegevens over verhuur zijn evenwel bijzonder schaars. Overigens ontbraken personen die zelf enkele morgens land in eigendom hadden niet, hoewel hun aantal in de loop der tijd wel was verminderd.

Elementen van de arbeidscyclus speelden omstreeks 1700 in de (neven)werkzaamheden van de Westfriese zeeman zeker nog een rol. Het schijnbaar vanzelfsprekende ritme, waarmee de bezigheden elkaar in de zestiende en misschien nog de eerste helft van de zeventiende eeuw in de loop van het jaar opvolgden, was evenwel verdwenen. Nevenactiviteiten kregen een meer ad hoc-karakter. In deze zin is de zeeman uit deze periode die voor zijn levensonderhoud nog neveninkomsten nodig had, te beschouwen als een tussenfiguur in de ontwikkeling van keuterboer/varensgezel naar gespecialiseerde zeeman.

Dat de zeeman zich in deze veranderende omstandigheden in het algemeen redelijk staande kon houden, blijkt uit de plaats die hij in de dorpsamenleving innam. De economische positie van zeelieden, zoals die uit verschillende bronnen kan worden gereconstrueerd, wijkt nauwelijks af van die van de gemiddelde dorpsbewoner. In het ene dorp brachten de zeevarenden het er iets beter af, in het andere iets slechter. Het overgrote deel van de schippers en commandeurs behoorde tot de groep met de grootste vermogens. De economische positie was, mits men de gereformeerde godsdienst was toegedaan, bepalend voor de verkiesbaarheid in dorpsfuncties. Ook voor benoeming in kerkelijke ambten was de economische status van doorslaggevend belang. Uit de deelname van talrijke (oud-)zeevarenden aan dorps- en kerkbestuur valt af te leiden dat zij zich in weinig van andere dorpsbewoners onderscheidden. Niet alleen oud-schippers, maar ook (voormalige) zeevarenden in een lagere rang vervulden bestuursfuncties. De opvatting dat zeelieden uit de lagere delen van de plattelandssamenleving afkomstig waren, wordt door de Westfriese gegevens niet bevestigd. Het is onwaarschijnlijk dat de situatie elders op het Noordhollandse platteland anders was dan in West-Friesland. De lage status die gewoonlijk aan het zeemansberoep wordt toegekend, was wel van toepassing op het stedelijke varende proletariaat. Het is echter onjuist de op het platteland woonachtige zeelieden met hen te vergelijken.

De Hoornse Koekfabriek en het levensverhaal van Jo Wigmans

door J.H.N.W. Raat

Dit jaar is het honderd jaar geleden dat Johannes Reinierus Wigmans werd geboren, de oprichter van de Hoornse koekfabriek Wigmans & Schouten. Nadat de fabrieksgebouwen aan het Keern eind 1995 aan de slopershamer ten prooi waren gevallen wordt nu op het vrijgekomen terrein het “Runshopping centre” gebouwd. De koekfabriek Wigmans & Schouten werd tien jaar eerder in 1986 door de SKS overgenomen.

Johannes Reinierus Wigmans werd geboren op 1 oktober 1896 te Wer-vershoof, oudste kind van Henri Wigmans en Maria Haakman. Het gezin Wigmans vestigde zich in 1905 blijvend in Hoorn.

Op negenjarige leeftijd woont Jo Wigmans dus in Hoorn, maakt daar de lagere school af en wil... bakker worden. Hij gaat in de leer bij banketbakker Koldewijn op de

Gedempte Turfhaven 12. In 1914 gaat hij enige maanden in Utrecht in een banketbakkerij werken. In 1916 wordt hij opgeroepen voor militaire dienst. Een jaar later, in 1917, overlijdt plotseling zijn vader, slechts 43 jaar oud. In 1919 zit zijn diensttijd erop en keert hij als sergeant terug naar Hoorn. Daar neemt hij een betrekking aan bij de fa. Edel en Thies, een groothandel in Comestibles en Koloniale Waren, gevestigd in de Korte Achterstraat. Als handelsreiziger bezoekt hij allerlei kruidenierswinkels om de producten van deze firma aan de man te brengen. In de komende periode rijpt langzamerhand het plan bij Jo Wigmans om voor zichzelf te beginnen. Een bakkerij, een koekfabriek en dan koek en biscuit fabriceren voor de detailhandel. Hij had bij de fa. Edel en Thies als vertegenwoordiger de nodige ervaring opgedaan, de afzetmogelijkheden gezien en een grote klantenkring opgebouwd. Zijn aanstaande zwager Jan Schouten begint belangstelling te tonen voor zijn plannen en wordt zo enthousiast voor de onderneming dat hij als firmant tot de firma Wigmans & Co. toetreedt.

Zelfstandig

En zo wordt in 1923, een pand gekocht op het Kleine Noord no. 19 en ingericht om er een koek- en banketbakkerij te beginnen. Een bescheiden oventje wordt aangeschaft maar... wel een die gestookt wordt op gas. Voor die tijd het modernste materiaal. Geen gedoe met takkenbossen en turf. Er kan nu koek worden gebakken, die vervolgens bij voornamelijk kruideniers in Hoorn en wijde omgeving wordt afgezet. Behalve op de fiets brengt Jo Wigmans zijn koek ook per motorfiets bij zijn klanten die wat verder wonen rond.

Jaap Raat was tot voor kort leraar Engels aan het Alkwaard College te Almaar. Hij is vice-voorzitter van het Westfries Genootschap en heeft namens dit Genootschap zitting in de commissie van Beheer van het Westfries Museum. Hij is gehuwd met Tiny Wigmans.

Op 23 april 1925 trouwt Jo Wigmans met Marie Schouten, een zus van Jan. Het echtpaar gaat wonen in de Nieuwstraat 10 r. In datzelfde jaar wordt het pand Kleine Noord 19 verbouwd en de bakkerij uitgebreid. De zaken gaan goed. Jo Wigmans en Jan Schouten zien hun omzet van jaar tot tot jaar stijgen. Twee jaar later, in 1927, wordt de bakkerij nogmaals uitgebreid. In 1929 wordt het pand gedeeltelijk gesloopt en herbouwd.

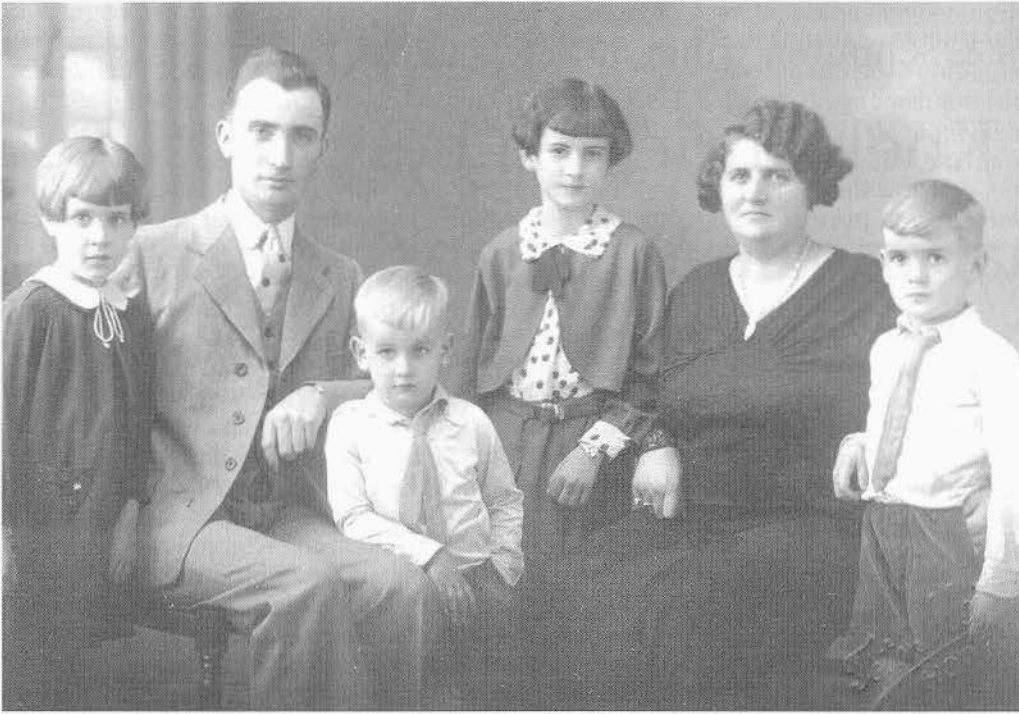
Inmiddels is het gezin Wigmans-Schouten verhuisd naar het pand Ramen 12. Omdat het pand Kleine Noord 19 dan toch te klein wordt, kijkt men uit naar een braakliggend terrein waarop een nieuwe fabriek zou kunnen worden gebouwd. Het beoogde terrein wordt gevonden aan het Keern, niet ver van de watertoren, naast de Ambachtschool.

Jo Wigmans en Jan Schouten zagen dat hun omzet minder snel steeg dan in voorgaande jaren maar ondanks de minder goede tijden, wel blééf stijgen. Juist in die crisistijd was er behoefte aan iets lekkers en niet duur. Het “Coentje” beantwoordde hieraan. Duizenden dozen en blikken met “Coentjes” vonden hun weg.

Op 1 maart 1931 wordt in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken de onderneming ingeschreven onder de nieuwe naam: Wigmans & Schouten. Vennoten: J.R. Wigmans, Ramen 12 te Hoorn en J. Schouten, Dal 2 te Hoorn.

Eerste steentegging 1932. V.l.n.r.: mogelijk nr. 1 en 2: Aannemersbedrijf Koorn en De Jong uit Medemblik, Cor Verberne, Ria Schouten, Jan Schouten, Tonia Wigmans, Harry Schouten (met steen), Harry Wigmans (met troffel), Marie Schouten, Riet Wigmans, Jo Wigmans en architect Joh. Verberne.

Gezin Wigmans-Schouten. Foto t.g.v. 12¹/₂ jarig huwelijk in oktober '37 van Jo Wigmans en Marie Schouten. V.l.n.r.: de kinderen Ina, Joop, Riet en Harry. Dochter Tiny zou in 1939 worden geboren.

Naar het Keern

Het terrein aan het Keern, naast de Ambachtschool wordt aangekocht. Architect Verberne krijgt de opdracht voor het maken van een ontwerp voor een koekfabriek. Op 23 augustus 1932 dient de firma bij de gemeente Hoorn een verzoek in tot het bouwen van een nieuwe fabriek op het terrein bekend: gemeente Hoorn, Sectie D no. 2234 art. 7268. Op 8 september wordt het verzoek herhaald met als bijlagen drie tekeningen en een begroting. Totaal begrote kosten: f 15.000,-

Op 16 september maakt de secretaris van de Bouwplancommissie, de heer P. Nootboom, aan B. en W. van Hoorn bekend geen bezwaar tegen ingediend bouwplan te hebben. Toestemming wordt verleend.

Met de bouw van de koekfabriek Wigmans & Schouten wordt aan het nieuw te ontwerpen industrieterrein, nu bekend als het Van Aalstwegcomplex, invulling gegeven. De bouw verloopt voorspoedig. Begin mei 1933 worden de fabriek en het kantoor vanaf Kleine Noord 19 verplaatst naar Keern no. 42a en op 23 mei 1933 wordt de fabriek feestelijk geopend.

Feestelijke opening

De Nieuwe Hoornsche Courant van 24 mei 1933 schrijft daarover het volgende: "... Wat in de eerste plaats opvalt is, dat in deze onder architectuur van den heer Verberne gebouwde fabriek, licht en lucht zoo van alle zijden in ruime mate kunnen toetreden."

En verder: "Het brandpunt van het bedrijf in werkelijken zin is de groote oven, welke een zeer groote capaciteit heeft, vooral ook omdat hier drie afdeelingen boven elkaar zijn aangebracht." Verder wordt melding gemaakt dat er 16 personen in deze koekfabriek werkzaam zijn. Het blad eindigt dan: "nog kunnen wij vermelden dat de oppervlakte van de fabriek 700 m² bedraagt. Naast de architect Verberne hebben zeker ook de aannemer Koorn en de Jong uit Medemblik met dit werk veel eer ingelegd, terwijl ook een woord van lof toekomt aan de heer Onneweer van Blokker voor de electricische installatie". Het Westfriesch Dagblad, Onze Courant van 24 mei

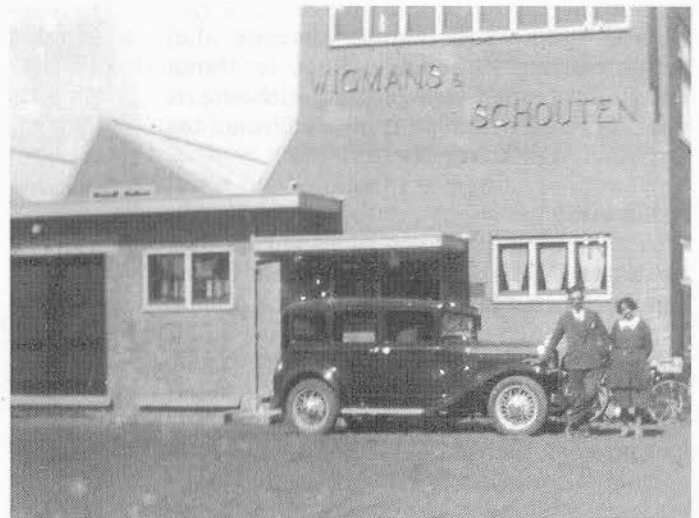
vermeldt dat de grote oven, merk "Probat", in dezelfde tijd het dubbele produceert van de oude oven en verder... "Bijzondere vermelding verdient nog de goede garderobe en toiletgelegenheden... Het gehele complex beslaat 700 m² waarvan alleen voor de bakkerij, 300 m². In den bouw werden onder andere 25.000 kg ijzer en 16.000 tegels verwerkt."

Zowel productie als afzet groeit gestadig. In 1938, vijf jaar na de opening van de nieuwe fabriek verzoekt de fa. Wigmans & Schouten aan de gemeente Hoorn om "uitbreiding van haar fabrieksgebouwen." Het gaat om een uitbreiding van 348 m² bij de reeds bestaande 700 m². Geraamde kosten: f. 6800,-. Genoemd bouwwerk zal worden uitgevoerd onder leiding van de heer A. Bleys te Volendam. Op 15 augustus

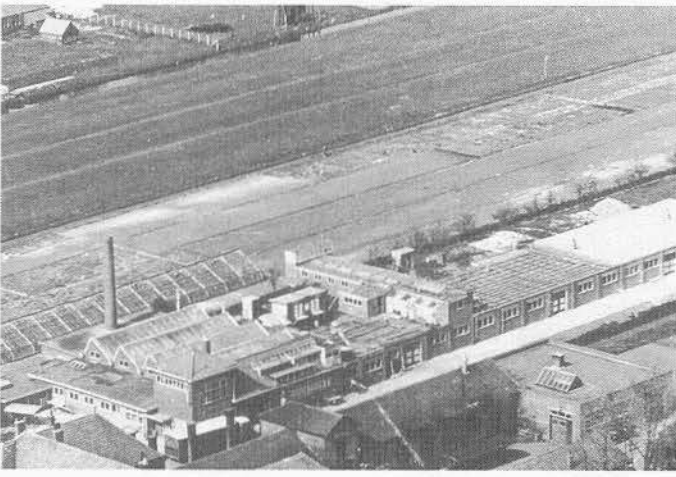
1938 is de uitbreiding voltooid en kan de nieuwe "bandoven" met een lengte van 50 m. in gebruik genomen worden.

Oorlog en bevrijding

Kort voor de inval van de Duitsers in ons land in mei 1940 trekt Jan Schouten zich om gezondheidsredenen uit de firma terug. Zeventien jaar lang heeft hij de fabriek gediend. Wigmans & Schouten is een begrip in de bakkerswereld. De naam blijft gehandhaafd. Op dezelfde datum dat Jan Schouten afscheid neemt en Jo Wigmans alleen eigenaar wordt van de firma, wordt Jan Dekker uit Oosterblokker in de zaak opgenomen. Evenals Jan Schouten is ook hij een zwager van Jo Wigmans. Jan Dekker wordt daar procuratiehouder, hij zal in de loop der jaren steeds meer de rechterhand van Jo Wigmans worden. Jan Schouten wordt niet meer beter. Hij overlijdt in 1942, vijftig jaar oud.

De fabriek is nog niet officieel geopend. Toegangsweg en plein zijn nog niet geplaveid. De T-Ford voert in het middenraam de naam Wigmans & Schouten (1933).

Luchtfoto fabriekscomplex Wigmans & Schouten, nadat de uitbreiding van 1950 kort daarvoor is voltooid. Noordelijk van de fabriek de kassen van de fam. Klaver, daarnaast land van de fam. Burger en land van het Proefstation, waar later de Dr. C.J.K. van Aalstweg zou komen.

Intussen is het huis, dat Jo Wigmans aan het Keern heeft laten bouwen gereed gekomen. In 1941 verhuist het gezin van Ramen 12 naar Keern 69. Het gezin bestaat dan uit twee zoons, Harry en Joop en drie dochters, Riet, Ina en de jongste dochter Tiny, die in 1939 was geboren.

Naarmate de oorlog langer duurt wordt het steeds moeilijker om aan de benodigde grondstoffen te komen. De koekproductie wordt in 1944 gehalveerd. Juist in deze moeilijke periode komen van alle kanten verzoeken binnen om hulp voor het verstrekken van koek en koekjes, maar ook voor meel en olie. Als het maar enigszins mogelijk is wordt er geholpen. Ook voor de ondergrondse wordt er gebakken.

Als de oorlog achter de rug is en bevrijdingsfeesten worden voorbereid stelt de fa. Wigmans & Schouten met een groots gebaar 6000 koeken beschikbaar voor de kinderen van zo'n veertig buurtverenigingen. Het Oranje-comité is opgetogen, dankbrieven en verzoeken stromen binnen. Een kleine greep: Het Distributiebureau, kring Hoorn dankt de firma, in een brief van 17 mei 1945, voor de "versnapering" bij gelegenheid van hun bevrijdingsfeestje.

Op 4 juni bedankt het gemeentebestuur van Hoorn de heer J.R. Wigmans voor de versnapering, beschikbaar gesteld om bij de koffie te kunnen aanbieden toen de commissaris van de Koningin in Hoorn was.

De Directie van huize "Avondlicht" vraagt voor de bewoners en personeel van het tehuis, in totaal 250 personen, t.g.v. het Bevrijdingsfeest op 31 augustus een versnapering. De fa. Wigmans en Schouten stuurt. 750 koeken, 7 blikken schuimpjes en 5 blikken koekjes (totaal 1050 koekjes) ...met de vermelding dat de oliebolletjes en het ijs nog zullen volgen.

De buurtvereniging het Keern viert het bevrijdingsfeest in de fabriek van de fa. Wigmans en Schouten. Er is muziek. Er wordt gedanst. Oliebolletjes worden gebakken door de heer Denies, die een patates- en oliebolletjeszaak op de Gouw heeft. Het ijs komt van de heer Ruiter uit Spierdijk.

Dankbaarheid

Ter herinnering aan de oorlogsjaren 1940-1945 biedt het personeel Jo Wigmans een "oorkonde" aan. Daarin verklaart het personeel dat zij op enige wijze hun grote dankbaarheid willen tonen voor alles wat Jo Wigmans voor hen heeft gedaan. Citaat:

"Het waren de stille werkers, barmhartige Samaritanen, die zuiver uit menselijk gevoel en mensenliefde niet anders konden dan helpen en steunen. Het is ons een buitengewone eer ook U te mogen rekenen tot één van hen. Hoe vaak hebt Ge niet gegeven en bleef geven. Het was als een bodemloze put waar alles in 't niet verdween en toch Ge liet U daardoor niet ontmoedigen."

Jo Wigmans, een man van weinig woorden en wars van uiterlijk vertoon, zal deze geste van zijn personeel ongetwijfeld gewaardeerd hebben.

Langzamerhand hernam het gewone leven zijn loop. De schaarste aan grondstoffen raakt over. De fabriek draait op volle capaciteit. Er moet worden uitgebreid.

In 1950 wordt de fabriek wederom vergroot. Aannemer is E. Nannings, Oude Turfhaven. Er komt een magazijn bij voor opslag van meel, daarachter een aparte ruimte voor de deegmakerij, een magazijn voor opslag van vetten en een extra magazijn voor de emballage van de bekende vierkante blikken en de kleinere ronde blikken met daarbij de wikkels en verpakkingsmateriaal. Totaal geraamde kosten f 20.000,-.

Het is 1956. Inmiddels zijn de twee zoons Harry en Joop tot het bedrijf toegetreden. Bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Hoorn wordt gemeld, dat de rechtsvorm van de koekfabriek Wigmans & Schouten, alleen eigenaar Johannes Reinirus Wigmans, wonende te Hoorn, Keern 69 per 28 december 1956 is omgezet in ene Naamloze Vennootschap: Wigmans & Schouten NV.

Meer uitbreidingen

Het gaat goed met het bedrijf. Er wordt aan een volgende uitbreiding gedacht. Op 20 december 1958 dient Wigmans & Schouten NV bij de gemeente Hoorn een verzoek tot uitbreiding van de fabrieksgebouwen in.

Het bouwwerk zal worden uitgevoerd onder leiding van de heer B. van der Lee, Koepoortsweg. Geraamde bouwkosten, evenals in 1950, f 20.000,-.

Op 15 januari 1959 besluiten B. en W. van Hoorn tot het verlenen van de vergunning deze uitbreiding.

In datzelfde jaar 1959 volgt Corrie Grent uit Onderdijk, gemeente Wervershoof, "juffrouw Van Kampen" als cheffin op. Zij wordt belast met de werkindeling van de dames die op de inpakafdeling werkzaam zijn.

Hoofd van de Emballage-afdeling is Giel Lieshout, verantwoordelijk voor het totale verpakkingsmateriaal, inclusief het innemen en schoonmaken van blikken en bussen.

In de jaren zestig zijn op de administratie werkzaam, Jan Dekker, Nico Lieshout, Jan Zwarekant en Marijke Putter. Zij zorgen voor de afwikkeling van de financiële zaken, facturering en correspondentie. In 1963 komt Fred Godijn, als banketbakker bij de firma in dienst. Hij zal in latere jaren Cor Droppert als "chef bakkerij" opvolgen. Een waardevolle kracht was ook Wilem Zwart, voor de oorlog al in dienst van de firma gekomen. Hij was belast met het onderhoud van de machines. Willem Zwart bleef tot zijn pensionering bij Wigmans & Schouten in dienst.

Topjaren

De vijftiger en begin jaren zestig zijn de topjaren van het bedrijf. Tot de vaste afnemers in den lande behoren o.a. de Bijenkorf, Hema, V & D. en inkoopcombinaties als Enkabé, de Spar en Vivo. Maar ook talloze kruideniersbedrijven, vooral in Amsterdam, zijn vaste klanten. Een aantal vertegenwoordigers met name IJsbrand Schou-

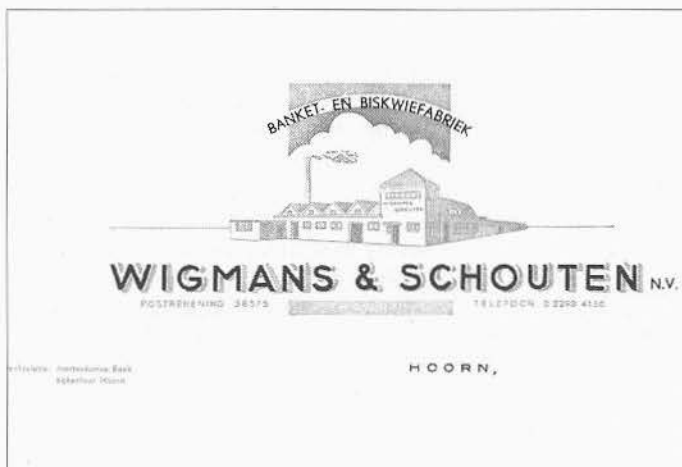
ten, eveneens een zwager van Jo Wigmans, en diverse agentschappen over het land verspreid, zorgen voor een steeds grotere omzet. Overal kun je in winkels de blikken en bussen koek tegenkomen met daarop het handelsembleem van de firma: "Tineke". Maar om deze gigantenkanten vast te kunnen houden moet er een uiterst scherpe calculatie worden gemaakt. Voortdurend wordt gezocht naar uitbreiding van het koek-assortiment. Nieuwe producten als "chocokoffiecakes" doen hun intrede. Alhoewel in de begin jaren zestig de koekfabriek nog steeds zeer succesvol draait, doet de concurrentie zich reeds geducht voelen.

In 1965 viert Lou Dekker zijn 40-jarig jubileum bij Wigmans & Schouten als deegzetter. Op een receptie in de "Foko" op het Grote Noord krijgt hij de bronzen medaille in de Orde van Oranje Nassau uitgereikt. Ook ovenist Majoor, verantwoordelijk voor het bakproces viert in "de Keizerskroon" op het Breed zijn jubileum. In 1966 treft Jo Wigmans een zware slag. Na een kortstondig ziekbed overlijdt zijn vrouw Marie Schouten op 66-jarige leeftijd. Hij komt dit verdriet niet te boven en laat de fabriek steeds meer los.

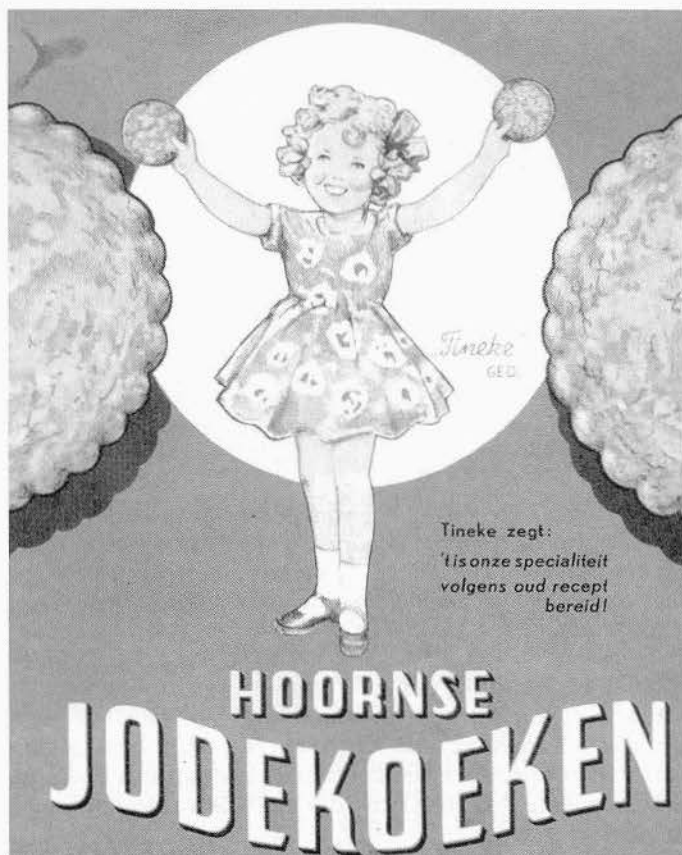
Nog geen drie jaar later, op 72-jarige leeftijd, overlijdt Jo Wigmans plotseling op de vroege Nieuwjaarsmorgen van 1 januari 1969. Verslagenheid alom! De regionale dagbladen schrijven onder meer hoe na de oorlog het bedrijf onder zijn leiding voortdurend werd gemoderniseerd waarbij hij een grote steun ondervond van zijn twee zonen, de heren J.R. Wigmans en H.A. Wigmans.

Naar de overname

Door de steeds sterkere concurrentie van andere koekfabrieken die grootschaliger werken verliest de firma enkele belangrijke grote afnemers. In 1972 wordt Wigmans & Schouten NV omgezet in een Besloten Vennootschap met beperkte aansprakelijkheid. In 1984 trekt de oudste zoon Harry zich uit het bedrijf terug. Hij is ernstig ziek. Er zijn geen opvolgers. De tweede zoon Joop zet het bedrijf alleen voort. Echter niet voor lang. In 1986 treedt hij af als directeur. Als Wigmans & Schouten BV wordt het bedrijf door de SKS overgenomen. SKS, afkorting voor Schild, Kwast en Scholten, diegenen die in de jaren '20 deze koekfabriek te Hoogkarspel hadden opgericht, was evenals "Enkhuizer

Briefpapier Wigmans & Schouten NV, anno 1957. De rechtsvorm van de fabriek was in 1956 omgezet in een Naamloze Vennootschap.

Handelsembleem "Tineke", op de wikkel van de ronde koekbussen. Genoemd naar de jongste dochter van de familie Wigmans.

Banket" een concurrent van "Wigmans & Schouten". SKS ziet in het koekassortiment van Wigmans & Schouten een welkome aanvulling van eigen bakproducten. Baktechnisch zit het wel goed bij Wigmans & Schouten maar de fabriek zelf is hard aan vernieuwing toe. Die renovatie wordt uitgevoerd. Het personeel kan onder de nieuwe directie blijven werken.

In 1990 doen zich nieuwe ontwikkelingen voor. Een Westfriese ondernemer, Karsten uit Blokker wil het gehele fabriekscomplex met terreinen opkopen. Er zijn plannen om op het industrieterrein Van Aalstweg, een meubelboulevard aan te leggen. SKS besluit dan het fabriekscomplex af te stoten. Het personeel krijgt de keus of mee naar Andijk of naar Hoogkarspel, waar in beide plaatsen SKS bakkerijen zijn gevestigd. Voor velen is de afstand een bezwaar, die haken af. Een projectontwikkelaar neemt het complex over. Plannen worden gewijzigd. Er komt een "Runshopping centre". Eind 1995 wordt de koekfabriek Wigmans & Schouten gesloopt en wordt ook daar begonnen met de bouw van bedrijfspanden.

Niets herinnert meer aan het onstuimige, roemruchte verleden van koekfabriek "Wigmans & Schouten". Misschien dat een "Wigmans & Schoutenweg", de herinnering aan deze koekfabriek levendig kan houden. Tevens aan al die mannen en vrouwen, jongens en de vele meisjes die meegeholpen hebben deze koekfabriek voor een periode van meer dan vijftig jaar tot een succesvolle onderneming te maken.

Jo Wigmans en zijn befaamde duiven

Bij alle drukte en beslommingen vindt Jo Wigmans nog genoeg tijd voor zijn grote hobby, de duivensport. Als jongen had hij al postduiven, aangemoedigd door zijn vader die lid van "de Hoornse Luchtbode" was. Toen hij in 1919 thuis uit militaire dienst kwam, bleek dat de postduiven het niet hadden overleefd en schafte hij zich nieuwe duiven aan. Door bepaalde rassen te kruisen, met name de "blauwbonten" van de Belg Blondeel, de "blauwbanden" van de Helmonder Stommels, de "grijzen" van de Zeeuwse huisarts Bom en de "krassen" van het ras Bricoux, wist hij een uitzonderlijk goed vlieg-ras te kweken dat bij duivenliefhebbers bekend staat als het "Wigmansras".

Tijdens de oorlogsjaren moeten de postduiven op last van de bezetter worden afgemaakt. De beste duiven van Jo Wigmans gaan echter op een afgelegen, afgeschermd plek in de fabriek onderduiken.

Wanneer de Duitsers in de fabriek een kijkje komen nemen, zorgen Jo Wigmans en zijn helpers voor afleidingsmanoeuvres, zodat het koeren van de duiven niet wordt gehoord. Spannende tijden!

Toen na de oorlog bleek dat Jo Wigmans nog een groot aantal goede postduiven had kunnen laten overleven, was dat in "duivenland" verrassend goed nieuws. Dat betekende immers dat met deze goede vliegduiven kon worden voortgekweekt. Om duivenfokkers in de gelegenheid te stellen hun eigen hok te kweken, stelde Jo Wigmans tientallen duiven voor de verkoop beschikbaar, waarvan de opbrengst ten goede kwam aan het toenmalige Nederlands Volksherstel en het Nederlands Rode Kruis.

De jaren '50 zijn voor de duivensport van Jo Wigmans zeer succesvol. Op zaterdag en zondag brengt hij vele uren met zijn trouwe duivenverzorgers door in de duivenhokken die boven op het platte dakgedeelte van de fabriek zijn gebouwd.

Het Dagblad voor West-Friesland van woensdag 23 mei 1951 meldt onder het kopje: "Wigmans' duiven zijn grote concurrenten": "Wederom was het de heer J.R. Wigmans die in de derde wedvlucht van de "Hoornse Luchtbode" - Quiévrain-Hoorn (267 km) - met zijn duiven ongeslagen uit de bus kwam. De 376 duiven werden om 8 uur 5 minuten met zuidoostenwind gelost. De volledige uitslag:

J.R. Wigmans:	1-2-3-4-5-7-10-11-15-16-17-22-24-26-30-31-32-33
G. Meyer:	6-54
J.B. Majoor:	8-71
H. Wigmans:	9-23-25-57-70
Gebr. Lieshout:	12
M. Krom:	13-40-49

Jo Wigmans beleeft aan zijn duiven veel plezier. Toch besluit hij in 1962 met de duivensport te stoppen en kondigt aan van zijn collectie duiven afstand te willen doen. Hij houdt nog enkele exemplaren waar hij geen afstand van kan doen, voor zichzelf.

Ter gelegenheid van dit afscheid roemt J. Stolk in een artikel in het blad "Neerlands Postduiven Orgaan" van 6 december 1962 uitvoerig de verdiensten van Jo Wigmans voor de duivensport. Enkele citaten: "Een onontkoombaar gevoel van onbehagen bekruipt ons bij het vernemen van deze jobstijding, want hij behoort tot de bevoorrechten die onze sport aanzien verschaffen." En verder: "Overigens, het getuigt van werkelijkheidszin dat deze beslissing genomen is nu hij nog op het hoogtepunt van zijn roem staat. Het allerhoogste wat in de duivensport te bereiken is, heeft hij gehaald, eb en vloed heeft hij nooit gekend. Onafgebroken handhaafde hij zich aan de spits, eerst in de voor-oorlogse periode van 1927-1940 en later in de na-oorlogse van 1946-1961 in de Afdeling A en in de Almarsee Flying club en sedert de oprichting in de fondclub Amsterdam en Omstreken. Getraind in de vrije natuur van het rijke Noord-Hollandse polderlandschap, vormden zijn duiven aan de Hoornse Hop een bolwerk waarop alle cracks zich de tanden stuk beten, zij waren machteloos tegen dit superieure geweld, ondanks dat de geografische ligging hem dikwijls parten speelde."

Na het overlijden van Jo Wigmans heeft zijn dochter Ina zich over de overgebleven postduiven ontfermd.

De duivenhokken van Jo Wigmans stonden boven op de fabriek aan het Keern. Bedrijf en hobby waren op één plaats verenigd.

Hoorn raakte rechtbank kwijt na jaren van hoop en vrees

door dr. Jaap Toes

Minister Sorgdrager van Justitie wil de 61 kantongerechten opnemen in de arrondissementsrechtbanken. Met rechterlijke reorganisatie beoogt zij onder andere meer eenheid te creëren en de "cliënt-gerichtheid" van de rechtscolleges te verbeteren. Zij wil daarmee volgend jaar beginnen.

Haar voornemen en de reacties daarop doen denken aan de heftige discussies op allerlei niveaus in de jaren 1852 tot 1877, toen de Hoornse rechtbank niet alleen voortdurend met opheffing werd bedreigd, maar uiteindelijk inderdaad uit het publieke leven verdween. Ook het kantongerecht te Enkhuizen kon na uitspraken van de Tweede en Eerste Kamer niet worden gehandhaafd.

De kantonrechters en zij niet alleen zijn fel tegen de plannen van de minister voor schaalvergroting. Van de integratie - het onderbrengen van de kantongerechten bij de rechtbanken - worden veel nadelen verwacht voor de justitiabelen, dat zijn allen die in dit geval onder de rechtspraak vallen van de kantonrechter, hetzij voor "kleine" strafzaken, hetzij voor kwesties op niet-strafrechtelijk terrein, bijvoorbeeld in het kader van het arbeidsrecht, van het huurrecht en van de pacht.

Burgemeester en wethouders van Hoorn hebben bij het bekend worden van de plannen de alarmklok bij de minister geluid tegen het eventuele verdwijnen van het

Dr. Jaap Toes, auteur van het artikel over de historie van de rechtbank in Hoorn, trad in 1981 af als hoofdredacteur van het toenmalige Noordhollands Dagblad. Hij begon vervolgens aan een studie Nederlands Recht tot en met het kandidaatsexamen aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Na een vrije studierichting die leidde tot de titel drs., volgde Toes een studie tot doctor in de rechtsgeleerdheid. Zijn promotor was professor Sj. Faber te Haarlem. Toes promoveerde in 1992 op een proefschrift over de nadagen van de Surinaamse slavernij onder de titel "Wanklanken rond een wingewest".

zelfstandige kantongerecht. Zij namen het op voor de burgers "in de buurt", die nu makkelijk de weg naar het eigen kantongerecht kunnen vinden en snel op uitspraken en beslissingen kunnen rekenen. De fractie van de Partij van de Arbeid die op het zenden van het adres aan de minister had aangedrongen, maakt zich bovendien zorg over de onzekerheid van toekomstige vestigingen van advocaten, deurwaarders en reclassering in Hoorn. "De snelheid en doelmatigheid van de kantonrechtspraak zullen vermoedelijk verdwijnen", vrezen onafhankelijke, in een dezer dagen bekend geworden vertrouwelijk concept-rapport van de Dienst Prisma van het ministerie van Justitie.

Begin van een lange reeks

Terug naar de vorige eeuw, met haar reeks van wetsontwerpen voor een nieuwe rechterlijke organisatie, te beginnen op 12 april 1852. De arrondissementsrechtbanken Hoorn, Eindhoven, Tiel, Sneek en Appingedam zouden moeten worden opgeheven en de kantons Hoorn, Enkhuizen en Medemblik bij het arrondissement Alkmaar gevoegd. Purmerend werd in dit ontwerp overgebracht naar het arrondissement Haarlem.

De ingrijpende maatregelen werden in de loop van de volgende jaren afwisselend aanbevolen uit het oogpunt van bezuiniging, vereenvoudiging van rechtspraak, een goedkopere en minder langdurige burgerlijke procesvoering, het ontbreken van voldoende rechtsgeleerden om in vakatures te voorzien en het gemis aan voldoende advocatuur. En niet op de laatste plaats werd als argument gebruikt het vrijkomen van financiële ruimte voor een betere bezoldiging van de rechterlijke ambtenaren. In een adres aan de Staten-Generaal schreef de Hoornse gemeenteraad over "de doodsteek aan Hoorn, misleiding van het beter deel der regering en onkunde over de behoeften der Noordhollandse ingezetenen". Logisch zou het zijn de rechtbank in Haarlem op te heffen, zoals al veel eerder in de Kamer was gesuggereerd. Heftig was ook het protest van 352 Hoornse ingezetenen, die de Tweede Kamer trachtten te overtuigen van de grote schade voor de stad bij opheffing van de rechtbank. Het wetsontwerp werd ingetrokken, na afwijzende reacties in de Tweede Kamer, Minister van Justitie Nedermeyer van Rosenthal diende zijn ontslag in. Hij werd opgevolgd door mr. P.W. Strens, procureur-generaal bij het provinciaal gerechtshof in Noord-Brabant.

Grote Oost 53, het huidige kantongerecht te Hoorn.

Kamer in het voormalige kantongerecht aan de Rode Steen (nu Westfries Museum).

Nieuw ontwerp

Spoedig was een nieuw wetsontwerp in de maak, dat naar verwachting belangrijk zou verschillen van het voorgaande. De Kamer kreeg het in april 1853 toegezonden. En inderdaad: de arrondissementsrechtbanken zouden allemaal blijven bestaan en eveneens werd de bestaande verdeling van de kantons gehandhaafd. Het grootste gedeelte van de wet werd echter niet behandeld.

Passend in het trage tempo bij de bespreking van de justitiële wetsontwerpen, was de instelling van een commissie uit de Kamer, die haar visie moest geven over de grondslagen voor een toekomstige rechterlijke organisatie. Het Weekblad van het Regt had voor dit initiatief geen waardering. Het ontwerpen van een wet moest maar aan de minister worden overgelaten, waarna de Kamer kon oordelen. Overigens verwachtte het Weekblad - terecht - dat het wel bij vergaderen zou blijven.

Bij de Hoornse rechtbank werd mr. J.F.T. Valkenburg als rechter benoemd. De officier van justitie en de president zeiden in hun toespraken bij zijn installatie, dat daarmee de vrees voor opheffing van de rechtbank nu wel was geweken. Een voorbarige conclusie, naar zou blijken.

Droevig

Op 28 juni 1862 kreeg de Kamer bij koninklijke boodschap opnieuw een wetsontwerp over de gerechtelijke indeling, dat ditmaal voorzag in de opheffing van zes rechtbanken - inclusief die van Hoorn - en 36 kantongerechten waaronder Medemblik. Geschokt schreef de Hoornsche Courant over "een droevige verrassing, onder de versleten dekmantel van het algemeen belang". Het hoeft zo langzamerhand geen verbazing te wekken dat het wetsontwerp vooralsnog buiten afdoening bleef. Eind 1863 werd het opnieuw - onveranderd - ingediend. Bezwaren van Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten, de gemeente Hoorn en vrijwel alle gemeenten in het arrondissement, werden door veel Kamerleden blijkens het verslag van de commissie van rapporteurs "krachtig ondersteund". Daaruit trok de Hoornsche Courant de conclusie dat een meerderheid tegen de voornemens van de regering zou zijn.

De Hoornse gemeenteraad had intussen wederom een

adres naar de Tweede Kamer gestuurd, "tot het afwenden van een grote ramp". Eenzelfde geest ademde het adres van de Hoornse burgerij, door ruim vijfhonderd ingezetenen ondertekend.

Boekje

In het koor van protesterenden tegen de voorgenomen opheffing van de rechtbank te Hoorn, liet ook mr. J.G.A. Faber zich horen. Hij was advocaat te Amsterdam en eerder twaalf jaren bij de rechtbank te Hoorn ingeschreven, waar hij tevens rechter-plaatsvervanger was geweest. In zijn boekje "De opheffing van de arrondissementsrechtbank te Hoorn" beschreef hij onder meer gedetailleerd de moeilijkheden op vervoersgebied voor personen die vanuit West-Friesland naar Haarlem of Alkmaar zouden moeten gaan; met de trekschuit, wel te verstaan. En hij voorspelde dat door het heilloze voornemen van de regering, er in West-Friesland geen "middelpunt van beschaving" meer zou blijven...

In het wetenschappelijk tijdschrift *De Gids* verkondigde P.R. Feith de opvatting dat het moeilijk zou zijn voor 32 rechtbanken en evenzovele balies de advocatuur in de arrondissementen) naar behoren te functioneren. Het rechtsleven in het kleine Nederland zou zich in enkele steden moeten concentreren, mits uitbreiding zou worden gegeven aan de werkzaamheden van de kantonrechters, ter ontlasting van de rechtbanken. Als dit laatste niet gebeurde, dan kon een zo volkrijk district als West-Friesland niet zonder rechtbank blijven.

De minister zal met gepaste belangstelling van de mening van respectievelijk Faber en Feith hebben kennis genomen en vervolgens zijn overgegaan tot de orde van de dag.

Treft kantongerecht eenzelfde lot?

Verdaging

Kenmerkend voor het gebrek aan besluitvaardigheid was de indiening bij de Tweede Kamer van een wetsontwerp "houdende verdaging van het tijdstip voor de invoering van de nieuwe wet op de rechterlijke organisatie". Toch kon de Hoornsche Courant een jaar nadien haar lezers laten weten dat de wet op 1 september 1866 - of zo mogelijk vroeger - een feit zou moeten zijn.

Vertrouwen de toekomst van de rechtbank had in elk geval Mr J.van Rossum, advocaat te Amersfoort. Nog in 1864 werd hij hier tot procureur benoemd.

In 1870 kwam het zoveelste wetsontwerp gereed, bedoeld om het aantal arrondissementen van 34 naar 27 en het aantal kantons van 150 tot 102 te verminderen. Het arrondissement Hoorn mocht dit keer weer eens blijven bestaan, evenals het kantongerecht in Medemblik en in Purmerend. De Hoornsche Courant maakte geen melding van uitgestoken vlaggen, terwijl toch de regering het vestigen van een rechterlijke zetel in Hoorn "noodzakelijk" had genoemd. Wel werd knorrig de vraag gesteld waarom in het wetsontwerp het kantongerecht te Alkmaar, wat de bezoldigingen betreft, in een hogere klasse was ingedeeld dan dat in Hoorn.

Geheel in de lijn van de beschamende traagheid in het (niet)behandelen van de wetsontwerpen, kwam ook dit ontwerp terecht bij de niet-afgedane zaken. De Hoornsche Courant: "Men kan nagaan hoeveel van de nationale tijd nutteloos en nodeloos verloren is gegaan".

Gezeur

In 1871 werd voorgesteld acht arrondissementen op te heffen, wederom met behoud van Hoorn. Het Kamerlid Van der Linden hekelde bij de behandeling van de

Justitiebegroting voor het dienstjaar 1873 het "gezeur" over de rechterlijke organisatie, waarop minister De Vries zich slapjes verdedigde met de verwijzing naar "allerlei onderwerpen van wetgeving" die de nieuwe organisatie in de weg hadden gestaan.

Een somber gestemde minister constateerde in 1872 dat een nieuwe rechterlijke indeling voorlopig niet tot stand kon komen. De weg naar verbetering kon geen andere zijn dan een herziening in fasen.

Het gerucht ging dat de minister van plan was geweest af te treden. Op verzoek van de koning zou hij daarvan hebben afgezien.

Bouwstoffen

De koninklijke boodschap van 1 maart 1876 bevatte negen ontwerpen van wet betreffende de inrichting van het rechtsgebied der arrondissementsrechtbanken en kantongerechten. Er werd vooral nadruk gelegd op vermindering van het aantal rechtscolleges in verband met een gewenste verbetering van de bezoldiging der rechterlijke ambtenaren. Minister van Justitie Van Lynden van Sandenberg herinnerde bij de aanbieding aan alle in vorige jaren ingediende en niet-afgedane ontwerpen. Hij toonde in de memorie van toelichting geen spijt over deze gang van zaken en zag zowaar een winstpunt door "de zeer belangrijke bouwstoffen" welke daarin waren aangedragen. Nog bij de aanbieding van het wetsontwerp in 1870 had de minister voor handhaving van de rechtbank in Hoorn gepleit, "gezien de bijzondere omvang, de ligging en de talrijke bevolking van het arrondissement". En nu?

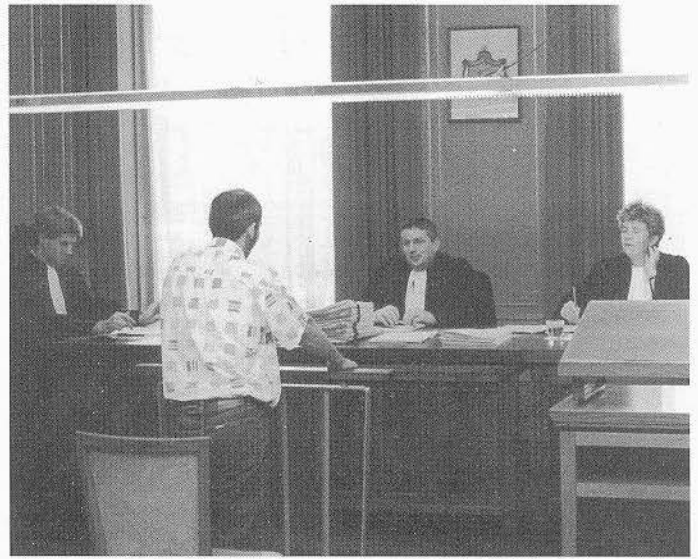
"Bevolking en territoriale uitgestrektheid van ieder rechterlijk ressort, levert op zich geen beslissende elementen op voor de rechterlijke indeling van het rijk. Het komt minder aan op het aantal justitiabelen dan op het aantal zaken; en minder op de afstand die eerstgemelden van de zetel des rechters scheidt, dan op de middelen van de gemeenschap die deze zetel van hen met meer of minder opoffering van geld en tijd bereikbaar maken".

Grote ingreep

Opheffing werd voorgesteld van de rechtbanken te Hoorn, Eindhoven, Nijmegen, Deventer, Leiden, Brielle, Gorinchem, Goes, Amersfoort, Sneek en Appingedam. Er zouden 23 rechtbanken overblijven, waarvan het personeel een gunstiger bezoldigingsregeling mocht verwachten. Van de 150 kantongerechten zouden er 107 resteren. Een der ontwerpen van wet gold vaststelling van het rechtsgebied en de zetels van de arrondissementsrechtbanken binnen het ressort van het gerechtshof te Amsterdam. In de kop van Noord-Holland zou Alkmaar de zetel worden, met kantongerechten te Alkmaar, Schagen, Den Helder, Hoorn en Medemblik. De (op te heffen) rechtbank te Hoorn had volgens de minister een zeer beperkte rechtskring, met gemiddeld 197 strafzaken per jaar en 45 civiele eindvonnissen. De opheffing van "het onbetekenende kantongerecht te Enkhuizen" zou een zeer wenselijke vermeerdering betekenen van het werk voor de kantongerechten te Hoorn en Medemblik.

Naar het einde

Het wetsontwerp bracht de strijd om de toekomst van de Westfriese rechtscolleges in een beslissende fase. De minister vond de gemeenten in West-Friesland, Gedeputeerde Staten van Noord-Holland en een groot aantal Kamerleden, tegenover zich. Opnieuw werden adressen gezonden naar de Kamer, waarin voor het behoud van met name de rechtbank in Hoorn werd

Voor het bankje van het huidige kantongerecht aan het Grote Oost te Hoorn.

gepleit. Meer dan voorheen leek in stad en gewest verbittering te bestaan om het gevoel van achterstelling. En sterker dan ooit was sprake van rivaliteit van Hoorn met Haarlem en vooral met Alkmaar.

De Hoornsche Courant schreef over "de levenskwestie" die het onderwerp was geweest in een vergadering van de gemeenteraad. En in naijver duidelijk wijzend naar Alkmaar: "Waar strijd is over plaatselijke belangen, slaat de schaal gemeenlijk over naar die zijde waar de meest invloedrijke burgers woonachtig zijn".

Nieuwe provincie

Kort daarop schetste de krant een nieuw en verrassend toekomstbeeld. Ook moest namelijk in ogenschouw worden genomen dat de droogmaking van de Zuiderzee waarschijnlijk was. De wat genoemd werd "oepenhoping van werklieden" voor zo'n groot werk nodig, maakte de nabijheid van een rechtbank wenselijk. Er zou binnen niet lange tijd "een gewest van de grootste soort" aan het rijk worden toegevoegd. Dan mocht toch de enige rechtbank in de onmiddellijke nabijheid van die nieuwe provincie niet verdwijnen? Aldus de krant in 1876...

Ook de kiesvereniging Burgerplicht richtte haar jaloerse blikken op Alkmaar. Zij schreef de Tweede Kamer verantwoordigd dat Hoorn sinds de Restauratie - de verworven staatkundige onafhankelijkheid in 1814 - door elke opeenvolgende regering stiefmoederlijk behandeld was geweest, waartegenover Alkmaar in vele opzichten was bevoordeeld. West-Friesland was volgens Burgerplicht een voor de regering geheel onbekend land, dat alleen geschikt werd geacht om zware lasten te dragen.

Herhaling

De Hoornse gemeenteraad stelde ook nu een uitvoerig adres voor de leden van de Tweede Kamer samen. Voor een belangrijk deel was het een herhaling van eerdere argumenten, ten gunste van het voortbestaan van de rechtbank.

"Het voorstel van de regering is geheel ongemotiveerd, miskent de toestand dezer streken en haar rechtmatige aanspraken en kan niet leiden tot een goede rechterlijke indeling". En wederom: "De overtuiging is hier algemeen, dat dit deel van Noord-Holland, het oude West-Friesland, sinds tal van jaren wordt achteruit gezet". Wat dit laatste betreft werd ook het ontbreken van een spoorverbinding genoemd.

Ook Gedeputeerde Staten van Noord-Holland ontwikkel-

den opnieuw ernstige bezwaren tegen opheffing van de rechtbank te Hoorn. Twijfel mocht niet bestaan over de ontoereikendheid van de middelen van vervoer. Met de trekschuit in een vaarwater dat op twee plaatsen werd onderbroken kostte het sommigen een paar dagen voor het bijwonen van een zitting in Alkmaar.

Overdreven

Burgemeester en wethouders van Alkmaar lieten de Kamerleden weten dat het vervoersprobleem werd overdreven. Er voeren immers tussen Hoorn en Alkmaar twee trekschuiten en er waren eveneens twee diligence-diensten. Men kon daardoor op één dag in Hoorn terug zijn. En dan reden er ook nog diligences van Hoorn naar Enkhuizen en Medemblik.

De Hoornsche Courant schreef getergd dat Alkmaar voordeel en meerdere bloei zocht ten koste van Hoorn. In zijn nieuwjaarsrede op 19 januari 1871 bleek burgemeester mr W.K. baron van Dedem de moed nog niet te hebben verloren. Hij hoopte de gemeenteraad het volgend jaar te kunnen herinneren aan het goede nieuws, dat de dreiging voor de Hoornse rechtbank geheel was verdwenen.

Een nieuw adres van de gemeenteraad aan de Tweede Kamer kreeg adhesiebetuigingen uit Hoorn en de buitengemeenten, in de vorm van 6100 handtekeningen.

“Onzinnig en hatelijk”

De Enkhuizer Courant schreef dat de minister blijkbaar de kaart van het land niet kende. “Zijn voorstel is te onzinnig en te hatelijk om het met zoete woorden te weerleggen”. Twee weken later herinnerde dezelfde krant aan een adres met 1200 handtekeningen, waarin bij de Kamerleden op het behoud van het Enkhuizer kantongerecht werd aangedrongen.

“Waar wij voor strijden is het persoonlijke belang van duizenden burgers, die hun eens verkregen rechten op de willekeurige en onrechtvaardigste wijze zien opgeofferd. Van die maatregel, die geen ander doel heeft dan door opheffing van rechterlijke zetels de tractementen der overblijvende rechterlijke beambten te kunnen verhogen, moeten zij het gelag betalen”.

Aan de Hoornse adressenreeks leek geen einde te komen. Ditmaal was er een stuk waarbij zich 36 andere gemeenten in West-Friesland en daarbuiten hadden aangesloten, met onder andere Purmerend, Terschelling en Urk. Weliswaar werd het bemoedigend genoemd dat zoveel Kamerleden het bij het onderzoek in de afdelingen voor Hoorn hadden opgenomen. maar toch...

De Hoornsche Courant stelde vast dat het rechtsgebied van de rechtbank te Haarlem zonder bezwaar bij Amsterdam, Alkmaar en Hoorn zou kunnen worden ingedeeld.

Keus niet moeilijk

Mr. J.G.A. Faber, advocaat te Amsterdam en eerder advocaat te Hoorn waar hij tevens rechter-plaatsvervanger was geweest, had zich met zijn boekje “De opheffing van de arrondissementsrechtbank te Hoorn” reeds in 1862 tegen de plannen van de regering verzet en hij deed dat in 1877 opnieuw. Als het ging om Hoorn of Alkmaar was voor hem de keus niet moeilijk. Tegen het rege-

ringsvoorstel in, zou Alkmaar het lot moeten treffen. Hij herinnerde er aan dat de meeste gemeenten in het arrondissement Alkmaar aan of in de onmiddellijke nabijheid van de spoorweg lagen, die rechtstreek naar Haarlem voerde. En ook hij: “Voor een groot deel van de nieuw te vormen Zuiderzeepolder zou Hoorn de aangewezen hoofdplaats zijn”.

Principieel bezwaar

Een aantal Kamerleden had tegen de opheffing van rechtbanken en kantongerechten het principiële bezwaar, dat ze in relatie was gebracht met tractementsverhogingen. “Het belang van de schatkist, zeiden zij, mocht geen maatstaf zijn”.

Kamerleden die met de wetsvoorstellen instemden, hadden juist wel het publiek belang op het oog. Geen rechterlijke colleges mochten behouden blijven met rechters die bijna geen bezigheden hadden, waardoor de kennis verflauwde en hun interessen uitgingen naar arbeid van heel andere aard. Wéér anderen noemden het onjuist, te verwijzen naar materieel door het wegvallen van rechterlijke en intellectueel nadeel voor een gemeente, door het wegvallen van rechterlijke stellingen. De staat stelde

nu eenmaal geen rechtbanken of kantongerechten in om aan eigenaren van huizen en aan leveranciers meer inkomen te bezorgen, evenmin om ze te laten dienen als middelen van verlichting en beschaving.

Klaas de Jong
(iconografisch bureau)

“Schande”

De Hoornsche Courant was bitter teleurgesteld in de minister, omdat hij ondanks de verwijzing van zovelen naar de uitermate slechte reismogelijkheden op de route tussen Hoorn en Alkmaar, zich enkel en alleen zou baseren “op het partijdige en onbeduidende adres Hoorn en Alkmaar, van burgemeester en wethouders van Alkmaar”, die van de ongelukkige verbinding met de trage trekschuit en ongerieflijke diligence een verkeerde voorstelling gaven. “Het gebruik maken van dergelijke argumenten strekt het gemeentebestuur van Alkmaar tot schande en evenzeer de minister, die deze zonder onderzoek overneemt. Justitie heeft niet de minste lokale kennis en geeft zich niet eens de moeite tot onderzoek”.

Intussen ging, vreemd genoeg, de benoemingsprocedure voor de arrondissementsrechtbank in Hoorn gewoon door. Mr. J.M. de Ranitz werd substituut-officier van justitie. Hij was in dezelfde functie werkzaam in Appingedam, waar de rechtbank evenals die te Hoorn, gedoemd was te verdwijnen. Vier maanden eerder was mr J.A. de Bas, kantonrechter te Lemmer, in Hoorn tot rechter benoemd.

Signalen

Steeds krachtiger werden de signalen vanuit de Tweede Kamer, dat de minister van Justitie op weg was naar het verkrijgen van zijn gelijk. In de Kamervergadering van 7 maart 1877 werd een amendement tot behoud van de rechtbank te Eindhoven verworpen). Hetzelfde lot trof de rechtbanken te Deventer, Sneek, Appingedam en Gorinchem. De Hoornsche Courant had daardoor nog maar weinig vertrouwen in een goede afloop voor Hoorn. Wel was er een amendement van de afgevaardigde van Hoorn, De Jong, strekkende om de rechtbank

voor Hoorn te behouden en die van Alkmaar op te heffen. De Jong berustte in het verdwijnen van het kantongerecht te Enkhuizen. Daarnaast was er een amendement van de Kamerleden Van der Kaay en De Bruyn Kops, om bij het aannemen van het amendement-De Jong ten gunste van West-Friesland, Haarlem te laten vallen en Alkmaar te behouden.

De Hoornsche Courant kon wéér niet nalaten een sneer uit de delen aan Alkmaar. "Het heeft de steun van meer invloedrijke personen. En het nepotisme is een woekerplant die altijd welig heeft getierd en nog tiert in ons dierbaar vaderland".

De opheffing van de rechtbanken te Leiden, Brielle en Goes kreeg eveneens de instemming van een Kamermeerderheid.

Voor Hoorn steeg de spanning ten top, toen in de kamerzitting van 13 maart 1877 bij de behandeling van het amendement-De Jong de stemmen staakten; 36 tegen 36 was de uitslag. Hoop gloorde bij de Hoornsche Courant. "Zeker zijn wij nog niet over de brug, maar het is wel een blijk dat de aanpak van Hoorn op het behoud ener rechtbank, in het oog van velen en daaronder zeer onpartijdige personen, zwaar en gewichtig is". In dezelfde editie van de krant was inderhaast ingevoegd de tekst van een telegram van 14 maart uit Den Haag, luidende:

"Het ingediende amendement van den heer De Jong, strekkende tot behoud der rechtbank te Hoorn en opheffing van die te Alkmaar, waartrent in de zitting van gisteren de stemming staakten, is heden door de Tweede Kamer verworpen met 39 tegen 34 stemmen". Het aantal tegenstemmers was met drie meerderd, het aantal voorstemmers met drie verminderd. Bij de voorstemmers had zich echter het kamerlid Haffmans gevoegd, die op 13 maart wél in de kamer was, maar niet aan de stemming had deelgenomen. Had hij dit wel gedaan, dan zou Hoorn althans krachtens deze uitslag, de rechtbank niet zijn kwijtgeraakt. Het hele wetsontwerp werd aangenomen met 53 tegen 20 stemmen.

Alkmaarse triomf

De Enkhuizer Courant gaf een verslag van de vreugde in Alkmaar, toen bekend werd dat het amendement-De Jong verworpen was. Het carillon op de Waag speelde het Alkmaarse Victorielied en de hele stad raakte met vlaggen getooid. 's Avonds concerteerde het Stedelijk Muziekkorps op de Stenenbrug. Het ging vervolgens naar het station, waar een raadscommissie, geleid door burgemeester Maclaine Pont, uit Den Haag zou arriveren. Hij werd hartelijk gelukgewenst door de overige leden van het gemeentebestuur. Op de grote trap van het stadhuis werd een bengals vuur ontstoken.

De krant schreef sarcastisch dat de minister eer had van zijn "vernietigingswerk". "Wij zijn als inwoners van Hollands Noorderkwartier nu eenmaal in het hoekje waar de slagen vallen. het zal misschien nog het verstandigst zijn ons in het dragen daarvan te oefenen".

De Hoornsche Courant, met oprechte dank aan de vertegenwoordigers van het district voor de verdediging van de Westfrieze goede recht, reageerde in scherpe

bewoordingen op een verzoek van de Alkmaarse gemeenteraad aan de Eerste Kamer, om goedkeuring van de in de Tweede Kamer aangenomen wetten. "Alkmaar probeert het ongeluk van zusterstad Hoorn en van het hele Noorderkwartier te bevorderen, om zichzelf te bevoordelen."

Hooggeleerd protest

De Utrechtse hoogleraar Vreede wilde in een adres aan de Eerste Kamer van afschaffing van een aantal rechtbanken en kantongerechten niet weten. Hij kwam tot de verbazingwekkende slotsom dat nederland van een wetenschappelijk land een woestijn dreigde te worden... Leden van de gemeenteraad van Heerhugowaard en van Noord-Scharwoude hadden bij de senaat schriftelijk adhesie betuigd met de door de Tweede Kamer aangenomen wetsontwerpen. Van de gemeentebesturen van Harenkarspel, Schagen en Oudkarspel, van de burgemeester en wethouders van Barsingerhorn, waren blijken van instemming gekomen met het adres van de gemeenteraad van Alkmaar aan de Eerste Kamer.

Meerderheid in senaat

In de vergadering van de Eerste Kamer op 7 april 1877 werden de ontwerpen van wet betreffende de rechterlijke indeling met ruime meerderheid aangenomen. De indeling voorzover het Noord-Holland betrof, kreeg 25 stemmen vóór en 12 stemmen tegen. Voor de van Hoorn afkomstige jhr. Van Akerlaken was aan het debat geen eer te behalen, ook al sprak hij over "hooghartige minachting voor de stem des volks". Hij deed nog een tweede poging, door de "allerellendigste" communicatie tussen Hoorn en Alkmaar te schetsen. "Zij bestaat uit niet anders dan - diligences mag men ze niet noemen - zogenaamde snorwagens en nog ellendiger trekschuiten". De minister kon echter in de gemeente Hoorn niet een zodanig isolement zien, dat daardoor een uitzondering zou moeten worden gemaakt op de wet, "zonder enig afdoend motief".

mr. W.K. Baron van Dedem

Oproep Van Dedem

Nog éénmaal kwam burgemeester Van Dedem op de Kamerbeslissingen terug en wel in zijn nieuwjaarsrede tijdens de vergadering van de Hoornse gemeenteraad op 11 januari 1878. Hij was ervan overtuigd dat iedereen bij het terugdenken aan het jaar 1877, zich onvermijdelijk het eerst zou herinneren de wat hij noemde "treurige gebeurtenis" die aan Hoorn de rechtbank ontnam. "Een college waarop onze gemeente sinds tal van jaren zo terecht trots was, dat een kern van mannen van hoge ontwikkeling daaraan verbond, mannen die in tal van betrekkingen er het hunne toe bijbrachten om hier de stoffelijke en geestelijke ontwikkeling te helpen bevorderen".

Van Dedem had bij die weemoedige terugblik nog één troost, namelijk dat Hoorn gedaan had wat mogelijk was om het onheil te keren en dat het gestreden had zolang er nog enige hoop bestond. Hoorn mocht evenwel de moed niet opgeven. De burgerij moest trachten door verdubbelde krachtsinspanning op ieder gebied, niettegenstaande het geleden verlies, te zorgen voor handhaving van Hoorn als hoofdstad van West-Friesland.

Op het gemeentebestuur rustte de dure plicht daartoe mee te werken zoveel als in zijn vermogen lag.

STADSBEELD

door W.L. van der Waal en A.G.F. van Weel

Mede met informatie vanuit de Gemeentelijke Monumentencommissie en andere instellingen waarin Oud Hoorn-bestuursleden zitting hebben:

1 december 1996

Achterom 29

Bedrijfspan, oorspronkelijk uit 1770, in verval.

Achterom 95 (rijksmonument)

Hoekpand onder hoog met pannen belegd schilddak, windvaan met paarden op de nok (stalhouderij). Pand verkeert in ernstige staat van verwaarlozing.

Achterstraat 2 (rijksmonument)

Doelengebouw, voormalig Doelenhotel bestaande uit drie onderdelen, behoeft hoognodig grondige restauratie. Eigenaar is de Vereniging Hendrick de Keyser. Vereniging moet wachten op de volgende ronde van de "Nuis-gelden": hopelijk in 1997 aan de beurt (zie foto).

Achter op 't Zand

Grootscheepse reparatie aan de dijkbekleding is gestart

Appelhaven 6

Onzekere toekomst voor de pakhuisen duurt onverminderd voort.

Appelhaven 9

Plan voor inrichting c.q. verbouw tot één wooneenheid.

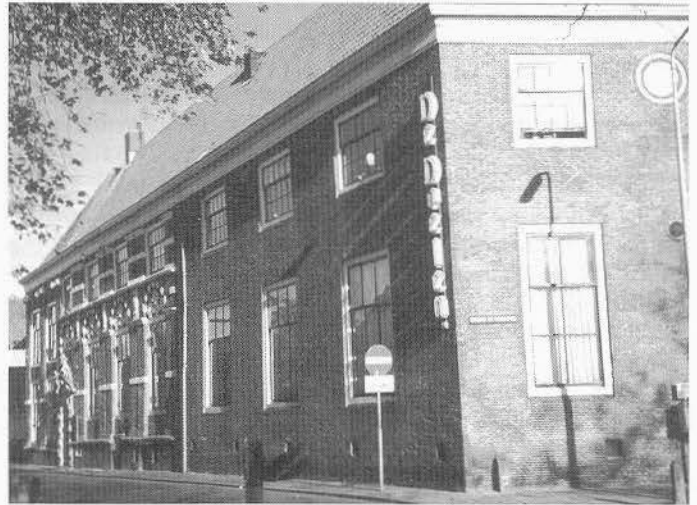
Appelhaven 26r

Oud Hoorn heeft officieel geprotesteerd tegen de gedoogverklaring voor het drijvende terras. Commissie voor de bezwaar- en de beroepschriften geeft Oud Hoorn op alle fronten gelijk. Wat gaat het college nu doen? Oud Hoorn verwacht een bestemmingsplanprocedure.

RESTAURATIES WIJZIGINGEN VERVAL

Breed 12

Schade aan achterzijde door bouwwerkzaamheden aan Westerdijk 1. Oud Hoorn heeft de aannemer aansprakelijk gesteld.

Breed 25-27

Plan verbouw tot appartementen.

Draafsingel 61

Oud Hoorn vroeg zich af waar de twee monumentale leeuwen die eens een ingang sierden, zijn gebleven. Leden wezen ons de weg naar Abbekerk. Onderzoek duurt voort.

Drieboomlaan

Kapelletje van A.C. Bleys op r.k. begraafplaats in slechte staat van onderhoud. Oud Hoorn heeft parochiebestuur verzocht stappen te zetten die leiden tot spoedige restauratie.

Dubbele Buurt 15 (beeldbepalend)

Plan voor verbouw tot snackbar

Dubbele Buurt 30

Plan tot wijzigen voorgevel.

Duinsteeg 7 t/m 13

Bouw van twee woningen bovenop 15 bergingen moet voor de kerstdagen klaar zijn: bergingen hebben de uitstraling van woningen.

Geldelozeweg 17

Pand van het Provinciale Waterleiding Net komt in aanmerking voor plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst. (zie foto pag. 168 links boven)

Gouw 7 (rijksmonument)

Deftig achttiende eeuws pand met kroonlijst. Serre in de binnentuin aangebracht.

Gouw 23

Plan voor vestiging van een lunchroom - herziening Globaal Bestemmingsplan Binnenstad is in voorbereiding.

Grote Noord 9-11/Achterom 24

Verbouwing tot twee winkelruimten op de begane grond en zes appartementen op de verdiepingen nadert haar voltooiing. Dakkapel met authentieke gemetselde zijwangen gesloopt.

Grote Noord 50 (rijksmonument)

Voorgevel gewijzigd.

Grote Noord 54

Voorgevel gewijzigd.

Grote Noord 73

Voorgevel gewijzigd t.b.v. snoepwinkel.

Grote Oost 3 (rijksmonument)

Plan voor plaatsen rolluik.

Grote Oost 7 (rijksmonument)

Plan tot verbouw interieur: er komen vier appartementen. Pand kent zeldzame stoep met ijzeren hekken. Zie foto pag. 171.

Grote Oost 16 (rijksmonument)

Huis met hoge bakstenen gevel met een rechte kroonlijst waarop zich gesneden consoles en dakkapel bevinden. Plan voor verbouw interieur: er komen drie appartementen.

Grote Oost 26/Appelhaven

Neo-gotische kapel in "achtertuin" wordt grondig opgeknapt. Attente leden wijzen op zorgvuldigheid van de restauratie-aanpak door particuliere eigenaar.

Grote Oost 85 (rijksmonument)

Huis onder één dak en achter één gevel met het buurtnr. 83. In de ankers gedateerd 1581; pui later gedicht; gevelsteen. Het interieur is gesloopt t.b.v. toekomstige appartementen.

Grote Oost 117

Exterieur fraai opgeknapt door eigenaar/bewoner (zie foto). →

Hoofd

Plan tot bouw van 65 meter lange steiger t.b.v. de chartervaart.

Italiaanse Zeedijk 51

Kap door storm dakpanloos.

Jeudje

Plannen voor herinrichting van deze tijdelijke - inmiddels reeds 10 jaar bestaande - parkeerplaats wijzen in de richting van een combinatie van parkeergarage annex woningbouw: 143 huur- en koopwoningen en een parkeergarage voor 350 automobielen. De voormalige garage en de belendende gebouwen zullen worden gesloopt. Dit lot wacht ook Jeudje 12.

Oud Hoorn spreekt de wens uit dat er bij de planvorming niet uitsluitend aansluiting wordt gezocht bij de hoogte van de woontoren op het voormalige gasfabriekterrein. Ook het parkeren mag hier niet, zeker niet visueel, de overhand krijgen.

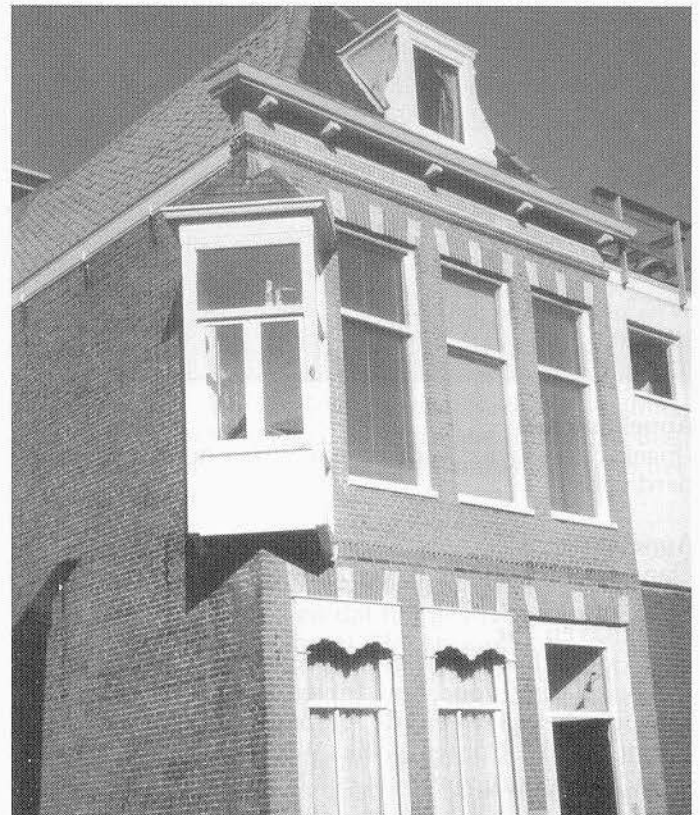
Aangepast plan: goothoogte varieert van 3 tot 9,5 m.; z.g. accenten tot 15 m. zijn mogelijk. Oorspronkelijke architect is niet langer bij de plannen betrokken.

Citaat uit de Volkskrant van 26 september 1996 van Han Lammers: "Waarom loopt het in Flevoland zo goed? Omdat de gemeenten de grond in handen hebben. Ze hoeven niet op een projectontwikkelaar te wachten. Ze zijn niet onderworpen aan het dictaat van speculanten, en dat is een vrucht van de jaren zestig".

Art. 19-procedure nodig voor de parkeergarage. De moskee zal door de Stichting Stadsherstel worden gerenoveerd.

Julianapark/Schellinkhouderdijk

Oud Hoorn volgt de ontwikkelingen aandachtig. Het park verloedert ondertussen: kapotte banken, trappen en paden; slecht onderhouden bomenbestand. Wanneer gebeurt hier wat? De gemeente Hoorn heeft de uitgangspunten voor de herinrichting van dit recreatiegebied bekend gemaakt. Zeer veel vragen zijn nog niet

beantwoord. Oud Hoorn heeft de gemeente verzocht om bij de planvorming meer aansluiting te zoeken bij de ontwikkelingen omtrent het Karperkuilgebied. Bestemmingsplan wordt voorbereid in combinatie met het Karperkuilgebied. Nieuw plan voorziet in minder parkeerplaatsen, minder asfalt, minder ingrepen en de brandweerkazerne aan de rand.

Karperkuil

Vier architecten hebben hun deelplannen gepresenteerd. In aanzet zijn de plannen overwegend positief ontvangen, al is er nog geen sprake van een totaalplan (zie ook opmerkingen over Julianapark). Oud Hoorn zal blijven streven naar handhaving van de Scheepswerf van Droste aan de Karperkuil. Watersportvereniging Hoorn moet van gemeente het parkeerterrein met 500 vierkante meter terugbrengen.

Kerkplein

Toren Grote Kerk behoeft snel restauratie.

Kerkplein 30

Aanschrijven door de gemeente helpt!!

Kerkstraat 1

Luiken zijn vervangen en fraai opgeschilderd (zie foto).

Kleine Noord 3-5

Plan tot wijzigen voorgevel apotheek.

Kleine Noord 25

De Jugendstil onderpui is in 1980 overgebracht naar het Buitenmuseum te Enkhuizen. De onderpui die er daarna is aangebracht, is nu stijlvol gewijzigd.

Kleine Noord 28/Veemarkt 21

Onderpui in 1978 overgebracht naar Zuiderzeemuseum. Nu is de onderpui opnieuw gewijzigd.

Kleine Noord 43-45

Nieuwe supermarkt (Aldi - voorheen Super) wil toegang

tot winkel aan deze straat sluiten en deze verplaatsen naar de Vale Hen. Oud Hoorn heeft in navolging van de winkeliersvereniging B. & W. verzocht deze ontwikkeling een halt toe te roepen.

Kleine Noord 47 (rijksmonument)

Schermer Wijnkopers vertrekken per 1 september 1997. Zorgelijke situatie.

In het pand zijn enige pandgebonden roerende goederen aanwezig, zoals een spiegel en een ladenkast.

Oud Hoorn zal de gemeente verzoeken om een aantal van de zeven z.g. Schermerpanden op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen (zie foto).

Kleine Noord 57/59

Voorgevel gewijzigd.

Kleine Noord 67 - 69 (beeldbepalend)

Huidige gebruiker vertrekt. Er zouden plannen zijn om de gebouwen te slopen en er winkels, kantoren en appartementen neer te zetten. Waakzaamheid geboden!

Kleine Oost 41 (rijksmonument)

Oosterpoort uit 1578. Windwijzer zit vast; kan niet wijzen. Vooral het natuursteen behoeft hoognodig een schilderbeurt.

Korte Achterstraat 2 (rijksmonument)

Mariakapel niet langer in gebruik bij de Stichting Achterstraat. Gemeente en de Stichting Stadsherstel zijn drifftig op zoek naar een passende nieuwe huurder. Weeshuistuin krijgt grondige opknappbeurt.

Leliestraat

Wanstaltige dakkapel ontsiert de kap van het voormalig pakhuis.

Nieuwland

Kademuur vertoont scheuren.

Nieuwland 8

Discotheek Kiss volledig uitgebrand na brandstichting. Ook de panden aan weerszijden hebben grote brandschade opgelopen. Oud Hoorn hoopt dat de architect, eer hij gaat ontwerpen, blz. 257 uit "HOORN, huizen, straten, mensen" openslaat. Buurt vreest overlast van geplande gokhal Monte Carlo.

Nieuwland 10

Voorzijde gesloopt. Er komt een muziekhandel met daarboven vijf appartementen.

Nieuwland 38/Koepoortsplein

Plan tot wijziging zijgevel.

Nieuwsteeg/Lange Kerkstraat

Reconstructie winkelpassage Blauwe Steen afgerond. Oud Hoorn spreekt de wens uit dat zeker de entrees beter in het stadsbeeld zullen passen dan de huidige wit/blauwe tegeltjesopzet. Eerste resultaten zijn hoopgevend al zijn we nog lang niet af van het architectonisch maniërisme: "luifeltje".

Ook de blauwrode 'toeters en bellen' boven de entrees detoneren met de aanvankelijk ingetogen opzet.

Nieuwstraat/Wisselstraat

Poortje uit 1603; restauratie van de muren en het houten gewelf noodzakelijk.

Nieuwstraat 23 (rijksmonument)

Oude Stadhuis uit 1631. Hout van kap ernstig aangetast door dennenscheerder, voorgevel op verschillende plaatsen gescheurd, voegwerk kapot, dakgoten lekken, het ijzerwerk in de muren roest en de kozijnen zijn al jaren niet geschilderd. Restauratie is hoog noodzakelijk. Staatssecretaris Nuis stelde ruim 1 miljoen beschikbaar: bravo! Restauratie in volle gang; voor bouwvakvakantie 1997 moet het werk klaar zijn.

Nieuwe Noord 67-69

Ontsierende luchtverversers aan buitenzijde aangebracht.

Noorderstraat 36, 36a (38) (rijksmonument)

Oorspronkelijk 17e eeuws pand met twee trapgevels raakt ingesloten door panden met schreeuwende reclamevoeringen. Oud Hoorn vraagt de gemeente om handelend op te treden.

Oostereiland

B & W wijzen een aanlegsteiger voor de chartervaart af. Er wordt een hekwerk geplaatst rondom de penitentiaire inrichting teneinde de aanvoer van drugs en drank van buitenaf te voorkomen. Plan voor nieuwe toegangspoort.

Oude Doelenkade/Veermanskade

De voormalige ophaalbrug, Hogebrug genaamd, verkeert in zeer slechte staat: de onderbouw moet worden gerepareerd, de landhoofden bollen uit waardoor ze op het brugdek rusten; de bovenbouw is door roest aangetast. Plan voor bescheiden restauratie. Ophaalmogelijkheid zal niet hersteld worden: één van de argumenten waarom niet gekozen kan worden voor een flinke schuif als terras op de hoek Appelhaven/Korenmarkt. Een schuif kan na het hoogseizoen worden weggesleept.

Pakhuisstraatbrug

Balans van ophaalbrug blijkt verrot en behoeft hoognodig herstel. Gemeente heeft op 13 februari jl. een krediet verleend van f 50.000,-.

Rode Steen/Kerkplein

Door diverse belanghebbenden en door Oud Hoorn wordt bij de gemeente aangedrongen om te komen tot een plan voor een stijlvoller en schoner plein. Hierbij past zeker handhaving van de parkeerverboden.

De tijdelijke massieve paaltjes ter bescherming van het publiek op de sterk vergrote café-terrassen vormen zeker geen bijdrage tot een herinrichting in stijl. B & W hebben in november 1995 toegezegd dat het plein vóór

de zomervakantie van 1996 heringericht zal zijn! Politiek oordeelt vernietigend over het als uitgangspunt gekozen 'historisch' model. Oud Hoorn reageert genuanceerder. Vereniging Oud Hoorn pleit in ieder geval voor het terugbrengen van brede stoepen en het handhaven van de kinderhoofdjes.

Totaalvisie gevraagd! Nieuw herinrichtingsplan is sterk horecagericht en leidt wederom tot uitstel van aanpak.

Rode Steen 6 (rijksmonument)

Plan tot vestigen café (horeca III).

Rode Steen 8 (rijksmonument)

Eindelijk staat nu vast dat Hendrick de Keyser betrokken is geweest bij de bouw van dit imposante bouwwerk (zie foto).

Rode Steen 12 (rijksmonument)

Plan tot wijzigen voorgevel restaurant.

Rode Steen 14 (rijksmonument)

Door gemeente aangekocht om er opnieuw (tussen 1920 en 1957 ook al) een politiepост voor de binnenstad in onder te brengen (zie foto).

Slapershaven

Ambtenaren van de gemeente Hoorn speelden serieus met de gedachte om van de tuinen van de enige huizen met een overtuin (Bossupanden) in Hoorn parkeerplaatsen te maken. Oud Hoorn is daar fel tegen.

Stationsplein

Plan voor blokkendoos met 33 appartementen langs spoorbaan. Oud Hoorn heeft het college haar bedenkingen kenbaar gemaakt.

Truydemanhof

Slechte staat van onderhoud en tamelijk kleine woon-eenheden.

De monumentencommissie heeft gepleit om het hof in zijn geheel op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen. De Woningstichting Hoorn heeft haar aanvankelijke bezwaren daartegen laten varen. Oud Hoorn heeft initiatiefnemer en activisten tot behoud onderscheiden.

Turfhaven

Plannen van de Stichting Stadsherstel om op de plaats van de muur twee woningen te bouwen, worden voortvarend uitgevoerd.

Ook de Weeshuistuin zal opnieuw worden ingericht.

Turfhaven

Op het dak van de toch al niet qua omvang bescheiden woonboot, tekenen zich weelderige bosschages af die afbreuk doen aan het stadsbeeld ter plaatse.

Veemarkt

Middengebied hersytraat met behoud van de historische glooiing.

Venidse

Plannen voor herinrichting kleine park op de kop van het eiland Oud Hoorn bepleit om de huidige situatie zoveel mogelijk te handhaven.

Visserseiland (zie foto)

Planvorming verkeert in een heroriënteringsfase; politieke partijen hebben hun wensen m.b.t. de inrichting opnieuw geformuleerd.

Naast een bouwkundig "accent" van maximaal 18 meter zou de bouwhoogte van Westerhaven voor delen van het plangebied maatgevend zijn. Oud Hoorn bestrijdt deze uitgangspunten en heeft bezwaar aangetekend.

Hoornse raad heeft het bestemmingsplan ongewijzigd vastgesteld. Oud Hoorn heeft haar bedenkingen tegen het plan bij G.S. kenbaar gemaakt.

Vollerswaal

Sluis uit 1750 en ophaalbrug uit 1925 verkeren in zeer slechte staat.

B & W willen 2 miljoen op de restauratie bezuinigen door de fundering niet te vernieuwen en de sluisvloer niet te repareren. Men hoopt later met geld van het Waterschap West-Friesland deze onderdelen aan te pakken. Sluizen zullen na de beperkte restauratie weer open en dicht kunnen.

Westerdijk 1

Bouw van 2 bedrijfsruimten en 8 appartementen in het "gat aan de dijk. Het is hoog tijd voor nieuwe bestemmingsplannen voor de binnenstad die op de Hoornse maat zijn toegesneden.

Westerdijk

B & W zijn voorstander van de ontwikkeling van de nieuwe schouwburg, mogelijk in combinatie met een hotel, op het terrein van het voormalige Witte Badhuis. Oud Hoorn wacht de verdere planvorming af.

Wilhelminaplantsoen

Projectgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de gemeente en de Stichting Het Engelse Park gevormd om renovatieplannen te beoordelen.

Zon 5

Plan tot wijzigen gevel.

Zon 11 (rijksmonument)

17e-eeuws woonhuis (thans opslagruimte). In ernstige staat van verval.

Zwaag - Nederlands Hervormde Kerk

Schip en toren vertonen tekenen van ernstig verval en zijn hoognodig aan een grondige restauratiebeurt toe: wachten geblazen op de volgende ronde van de verdeling der Nuisgelden.

Grote Oost 7 (tekst op pag. 168).

J.A.M. Saulenn overleden

In Warmond overleed 28 oktober j.l. in de ouderdom van 79 jaar plotseling Jacobus Antonius Maria Saulenn. Hij was priester van het bisdom Rotterdam. Jacobus Saulenn werd 1 juli 1917 in Hoorn geboren. Hij groeide hier op in een bekend stedelijk katholiek gezin. Zijn oudste zussen dreven jarenlang een bibliotheek in het pand hoek Ramen-Nieuwsteeg (nu Van Berkum). Saulenn werd priester gewijd in 1943. Hij werkte vanaf 1956 in het nieuwe bisdom Rotterdam. Saulenn werd in 1965 benoemd tot bouwpastoor in Waddinxveen. Zijn laatste parochie was die van Warmond, voor hij met emeritaat ging.

KENT U HOORN OOK ZO?

door Femke Uiterwijk

Druk zijnde met allerlei werkzaamheden had ik de stand van zaken aangaande binnengekomen oplossingen niet zo in de gaten gehouden. Automatisch stak ik iedere envelop in de daarvoor bestemde brievenhouder, maar nu blijken er toch acht brieven in te zitten! Leuk om te lezen. Sommige bevatten extra informatie.

De oplossingen:

foto 1:

De deur van Kerkplein 25. De deur staat niet ondersteboven zoals Rik Singer beweert, maar wel gespiegeld en dat heb ik gedaan om het niet al te makkelijk te maken. Ciel Lampe schrijft dat in dit pand vroeger de Hoornse Spaarbank gevestigd was. De heer Back en mej. Unen namen daar je spaargeld in ontvangst en gaven het op verzoek ook weer terug gelukkig. Het pand heeft boven de deur een Lodewijk de vijftiende (rococo) opzetstuk. Het ornament op de deur is ook uit die tijd (1760-1780), hoewel deze niet asymmetrisch is. Wellicht is hier sprake van een overgang van de Lodewijk de veertiende naar de Lodewijk de vijftiende-stijl. Men noemt dat ook wel de Regence, naar de Franse regent Philippe d'Orleans. Ook de steunen onder de daklijst zijn op een zwierige manier gesneden.

Het boek "Hoorn, huizen, straten, mensen" vermeldt nog dat de twee lantaarns aan weerszijden naast de deur in 1952 door de ver. Oud Hoorn geschonken zijn, omdat de restauratie van de gevel toen zo goed geslaagd was.

foto 2:

Pakhuisje op het Nieuwe Noord 49. Dit pandje behoorde oorspronkelijk bij het winkelpand van Jac. Feller op het Grote Noord 106. Toen ik in 1962 in Hoorn kwam wonen verkocht de fa. Feller serviesgoed, glaswerk e.d., maar volgens HHSM is in 1928 de fa. begonnen op nr. 106 met galanterieën. In ieder geval is het pakhuisje er in 1934 neergezet en in 1938 vraagt de heer Jac. Feller vergunning om voor het pandje een handwagen neer te zetten, teneinde kisten te kunnen uitladen.

Gerard Lampe schrijft nog dat hij er gedurende 25 jaar de gasmeter heeft opgenomen. Een prestatie zou ik zo zeggen!

foto 3:

Het betreft hier een voetstuk van een verloren gegane pomp op de stoep van het Grote Oost 13. Jac. Wester schrijft: "Onder veel natuurstenen stoepen in de stad vinden we nog waterkelders waarop destijds de waterpompen werden aangesloten. (zie ook Grote Oost 10 en 12) In de stoepen van Grote Oost 44 en Nieuwendam 29 zitten enkele gaten, waardoor je in de voormalige waterkelders kunt kijken". (Niet allemaal tegelijk graag) Met het water uit deze kelders kon de meid de stoep en de gevel schoonhouden.

foto 4:

Dit tegeltableau bevindt zich in de top van de gevel van voorheen de Sint Jozefschool, nu school voor beroeps- onderwijs aan het Achterom. Het gebouw dateert van 1922 en is gebouwd onder leiding van architect Langius. Ook in de gangen en trapportalen bevinden zich tegelta-

bleaus; ze beelden allerlei beroepen uit. Ze zijn prachtig om te zien. Jac. Wester heeft veel, naar ik hoop goede, herinneringen aan deze R.K. jongensschool. Ook Gerard Lampe en Rob Mantel bezochten deze instelling in hun kinderjaren. Rob Mantel vertelt hoe hij met zijn vrienden mee heeft gewerkt aan het verval van de Koepelkerk. De kinderen gingen namelijk koetje pik spelen. In een gat in de straat tegen de kerkmuur, aan de overkant van de speelplaats, werden stuiters gelegd en door met een grote kogelstuiters te mikken, werd geprobeerd de kleine stuiters uit de pot te wippen. En nu komt het: de grote kogelknikker kwam dan meermalen tegen de muur van de Koepelkerk en zo ontstond een gat in de muur van soms wel 10 à 15 cm diep...

foto 5:

Zoals u misschien weet is het grootste raam in de Hoornse binnenstad te vinden op het Grote Oost, nr 5. Het kleinste roostertje zit inderdaad in het pothuis van Onder de Boompjes 8 in de rug van het bankje. Ciel Lampe haalde ooit iedere maand de contributie voor een politieke partij op bij mev. Groot, die daar toen woonde. Als het mooi weer was zaten ze samen op het bankje gezellig te praten. Vandaar dat de familie Lampe het roostertje zo wist te vinden! Een pothuis kunt u in Hoorn bij nog twee andere panden vinden. Te weten Grote Oost 132 en Zon 1 aan de Grote Oostkant. Het is meestal een halfbovengrondse uitbouw van een kelder om zo het gebruik van de kelder te vergroten voor het schuren e.d. van de potten en pannen of ten behoeve van kleine ambachtelijke bedrijfjes. Er werd in het verleden ook wel in gewoond. In 1975 kwam het pandje in het bezit van de ver. Oud Hoorn.

Op de laatste ledenvergadering werd een voorstel aangenomen door de aanwezige leden (zie de bestuursmededelingen) om een stukje grond achter het pandje aan te kopen.

Acht oplossingen kwamen binnen van: Jacques Wester, J.C. Waard-Opmeer, mev. M.C. Mes, Rik Singer, Rob Mantel, Ciel en Gerard Lampe, Janna en Nathalie A. Chun-Selie, Arnold de Wolff. En de gelukkige winnares is geworden: mev. M.C. Mes.

En dan nu de nieuwe opgaven.

foto 1:

Mooi versierde daklijst met rococo snijwerk op monumentaal pand ergens in de binnenstad. Ooit was het een

woonhuis, maar in de loop van deze eeuw is de onderpui veranderd in een garage. En tegenwoordig? Ja, nu is er een andersoortig bedrijf in gevestigd.

foto 2:

Een leuke koperen deurbel ook op een monumentaal pand. Niet 16e of 17e-eeuws, want daar treft u vaak nog een trekbel aan.

Het bijbehorende pand is van later datum.

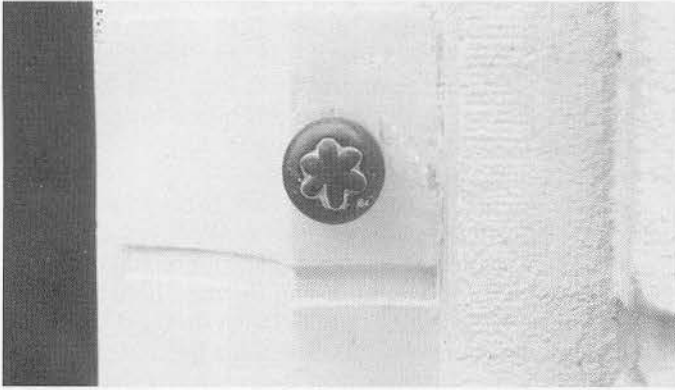

foto 3:

Een windhaan op een schuurtje, midden in de binnenstad. Het lijkt wat vreemd, maar ik fietste er zo langs en dat overkomt u vast ook!

Oproep uit Weesp

Mevr. C. Hes te Weesp zou graag in het bezit komen van het boek: Hoorn. Huizen, straten, mensen. Momenten uit de geschiedenis van monumenten. Uitg. door Stichting Stadsherstel Hoorn, Ver. Oud Hoorn in samenwerking met de Gem. Hoorn in 1982.

Zij vraagt plaatsing van een oproep in ons kwartaalblad. Misschien is er iemand die het tegen betaling wil afstaan. Zij zou er heel blij mee zijn. Haar adres: C. Hes-de Wit, De Grote Weer 6, 1389 BP Weesp.

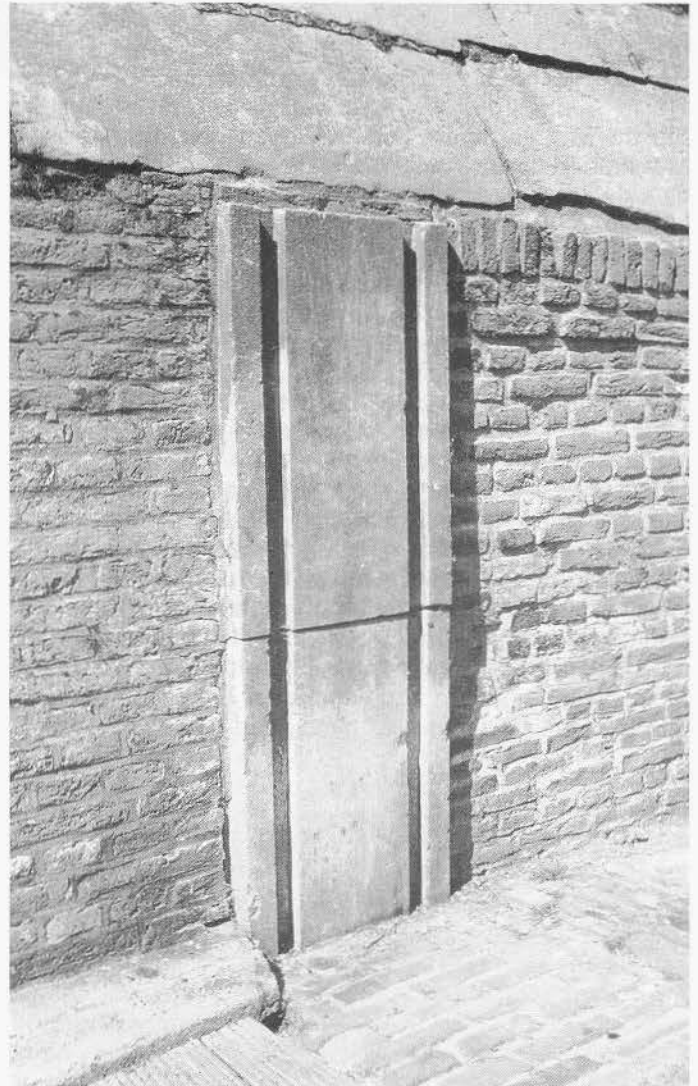
foto 4:

Dit naambordje geeft de plek ogenschijnlijk al aan, maar dat is niet helemaal waar. Het zit op een plaats dat je denkt: "Wat doet dat bordje daar nou?"

foto 5:

Deze betonnen plaat werd ergens voor gebruikt en als u dat weet, loopt of rijdt u zo in de goede richting.

Graag alle oplossingen voor 1 februari 1997 in de bus van Femke Uiterwijk, Grote Oost 98-100. Ik wens iedereen veel succes en mooi zoekweer!

MEN VRAAGT ONS

door H.W. Saaltink

Vier nieuwe foto's ontving ik in het afgelopen kwartaal en een vijftal brieven. Na de inzinking in het vorige kwartaal heb ik met plezier de oogst van een nieuwe herfst bekeken. Bovendien is er op dit moment nog voldoende voorraad in portefeuille om deze rubriek in de volgende twee nummers van foto's te voorzien. Voor de goede orde geef ik U nog eens de adressen waarheen alle foto's en brieven met reacties voor deze rubriek gezonden kunnen worden. Het gewone redactieadres: H.A. Lansdaal, Eikstraat 30, 1623 LT Hoorn, of rechtstreeks: H.W. Saaltink, Italiaanse Zeedijk 26, 1621 AH Hoorn.

Wat er binnenkwam

Commentaar op eerder geplaatste foto's ontving ik van de dames G. Mellegers-Lückens uit Den Haag, J. Menzode Best uit Enschede, A.C. Overdijk-Back uit Barendrecht, A.B. van Rossèm-de Boer uit Bilthoven, A. Scheltes-Mulders uit Bussum en de heer Giel van der Zel. De nieuwe foto's ontving ik van mevrouw M. van der Storm-Stumpel in Bussum en van de heren G. Kruisdijk uit de St. Matthijsstraat, J.W. van Ree uit de Joh. Messchaertstr en Christ Stoffelen, wonend in de Klipper. Ook dit maal weer mijn zeer hartelijk dank voor opmerkingen en foto's.

Fouten in en aanvullingen op het Kerkkoor

Mevrouw Mellegers corrigeerde mijn opmerking over de foto van het Vrijzinnig Hervormd Kerkkoor op blz. 131 van nr. 3 van deze jaargang. Nr. 26 op de foto van het koor is inderdaad Dirk Dell en niet mevr. T. Stins-Vet. De heer Van Ree maakte hier een fout en niet mevr. Mellegers. Mijn excuses.

Mevr. Overdijk merkt op, dat de dominee (nr. 20) niet Van Lunteren heette, maar Van Lunzen. Ik heb inderdaad de vorige maal deze naam verkeerd overgenomen en buig mijn hoofd in deemoed. De naam Nel Kaat (nr. 21) was niet goed te lezen en ik maakte er Nel Kast van. Van de heer J.H. Room (nr. 24) kan nog gezegd worden, dat hij gemeentesecretaris was.

Mevr. Scheltes vulde nog een aantal onbekende namen in. 9. De meisjesnaam van mevr. Van Berkel is Ludwig. 12. Mej. Uyttenboogaard(?). 16. Mevr. Reek (?). Mevr. T. Stins-Vet is niet 26 maar 27. Maar dan kan 27 niet mevr. Room zijn. Ik laat dit probleem aan de deskundigen over. 31. Mej. M. van Hinte. 32. Mej. A. Rinner. 34. Mej. R. van Berkel.

Zij bevestigt de mening van mevrouw Van Rossèm-de Boer dat de onderwijzer van de 3e klas van de school aan de Draafsingel (foto blz. 91 van het juni-nummer) Zwarekant heet. Mevr. Scheltes is de oudste nicht van de heer Van Berkel. Haar informatie over deze bekende figuur uit de Hoornse onderwijswereld heeft een hoog waarheidsgehalte.

Aanvullingen op de H.B.S.

Mevr. Mellegers herkende haar zuster op de foto van de klas van de Hoornse H.B.S. (vorig nr. blz. 133). Dat was Lien Lückens¹. Hun vader heette niet Johan, zoals ik

abusievelijk vermeldde, maar G.H. Lückens. Lien Lückens trouwde in 1929 met J.L.M. van Tekelenburg en vertrok met hem naar Sumatra (Ned. Indië). De heer Van Tekelenburg kwam in de oorlog om bij de bouw van de Birma-spoorweg. In 1949 hertrouwde zij met de in het artikel genoemde heer Boomgaard.

Het meisje rechts naast Lien is Cor Groen². Van deze klas heeft te eniger tijd ook de in West-Friesland en Hoorn bekende Dirk Breebaart³ deel uitgemaakt, die de euvele moed had de vlechten van de voor hem zittende meisjes in de inktpot te stoppen. De in de tekst genoemde Bob van Leersum⁴ had aanleg voor het toneel. Maar wegens zijn lengte kreeg hij in de schoolvoorstellingen altijd de rol van de butler. Mijn kennis van het drama gaat niet zo ver, dat ik weet, of je dan bijzonder klein of juist bijzonder lang moet zijn. Maar dat heeft hem niet belet opgenomen te worden in het gezelschap van Cor Ruys. Uiteindelijk bracht hij het tot directeur van de Haagse schouwburg. Lien Lückens schijnt ook aanleg voor het theater te hebben gehad, want zij kreeg, toen ze nog maar zes jaar was, een rol aangeboden bij de in Hoorn zo bekende toneelfamilie Wilson.

Mevr. Menzo deelt tenslotte nog mee, dat op de H.B.S.-foto, nr. 3, dat is de vierde staande van links Piet Homan⁵ is. Met dit alles weten dan nog steeds niet, waar op deze foto Van Leersum en Van Papenrecht⁶ staan. Ik wacht Uw reactie af.

Vis, olie en bier

Mevr. Overdijk gaat nog eens in op de foto met vis- of oliekar op de Westerdijk (blz. 90 in het juni-nummer van dit jaar). Haar mening wijkt af van de informatie die de heer Joris ons in het vorige nummer verschaftte. Ik zet nog eens beide opvattingen naast elkaar. Volgens mevr. Overdijk gaat het niet om een oliekar maar om een viskar. De emaille schaal en de geruite handdoek wijzen hierop. De heer Kaldenbach van het Breed, die als kleine jongen op de foto te zien is, versterkt deze mening door te wijzen op het bakje voor aan de kar waarin de graten van de schoongemaakte vis worden weggegooid. We houden het dus op een viskar. Nu de personen. V.l.n.r. 1. mevr. Cromjongh (Joris) M. Cromjongh-de Jong (Overdijk); 2. mevr. Visje (J) of Duin (O); 3. mevr. Molenaar (J.), Molenaar-Wessels (O); 4. mevr. Joris-Groen (J, O), 5. de heer Duin (J, O); 6. Mevr. Duin (J) of Sijtje Naber, visverkoopster (O). Het jongetje is volgens iedereen Aad Kaldenbach.

Ook over de plaats van deze opname denken de partijen anders. De viskar stond wel voor het huis waarin timmerman R. Molenaar werkte en woonde met zijn vrouw G. Molenaar-Wessels en zijn dochters Bets (E.P.) en Gees (G.R.). Maar de familie Molenaar woonde niet op nummer 42 maar op 50. Vlak voor de Tweede Wereldoorlog werd de timmermanswerkplaats op dit adres omgebouwd tot pakhuis. In de oorlog deed het nog dienst als schuilplaats voor Joodse onderduikers en tenslotte gebruikte de vereniging "Kunst na Arbeid" het nog als repetitielokaal. Men is het er wel weer over eens, dat de

Afb. 2. Leerlingen van klas 1 van de voorbereidende school voor de normaalschool.

familie Duin op nr. 48 woonde. De heer Duin was chauffeur bij de American Petrol Company. Hij zit dus toevallig op de viskar, maar deed in werkelijkheid iets in de olie. De nrs 44 en 46 waren respectievelijk woonhuis en bierbottelarij van de familie Cromjongh.

Mevr. Overdijk is als dochter van W(illem) Back een echte Horinese. Derze laatste heeft zijn naam nog gegeven heeft aan een flatgebouw hier ter stede. Zij woonde tot 1955 op het Dal naast de Hoornsche Crediet en Effectenbank.

Artsen en hoefsmid van toen

Mevr. Van Rossèm-de Boer deelde me nog mee, dat haar voornaam niet Beilie was maar Bertie. Zie het vorige nummer. Ook hier had ik moeite met het handschrift. Mevr. Van Rossèm komt uit een oude Hoornse artsenfamilie. Zij schrijft, dat haar vader hier huisarts was evenals haar grootvader, dr. J.D. de Boer, die omstreeks 1850 aan de vroedvrouwschool in de Muntstraat studeerde⁷. Dat was dan waarschijnlijk de Hoornse Klinische School, die van 1825 tot 1865 functioneerde en gevestigd was in het oude Admiraliteitsgebouw tussen het Kerkplein en de Wisselstraat. Het was een opleidingsinstituut voor chirurgijns, apothekers, vroedvrouwen en vroedmeesters. Haar grootvader ging na zijn opleiding varen als officier van gezondheid⁸.

Chiel van der Zel geeft ons nog de namen van de mensen op de foto waarop het beslaan van een paard te zien is (18e jrg., nr. 3, blz. 135). De smid die het paard onder handen heeft is Masteling, de persoon die er links voor bij zit is Klaas Blokdijsk en de jongen die er bij staat is Jan Haverbusch, wonende Italiaanse Zeedijk 108.

Oud ijzer en toekomstige onderwijzers.

Als eerste nieuwe foto plaats ik een opname uit de verzameling van mevr. Van de Berg-Blokdijsk (afb. 1). Het gaat hier om het laden van een schip, een activiteit die zeldzaam geworden is in de Hoornse haven. De lading

bestaat uit oud ijzer. De foto is te onduidelijk om vast te kunnen stellen waar het schip precies voor de wal ligt. Vooraan een aantal hard werkende mannen, op de achtergrond twee toezieende heren. De figuur geheel rechts met een sigaret is Kees Tol, links van hem Klaas Tol en nog meer naar links vader Blokdijsk. Van U graag de namen van de overige figuren en misschien ook nog de precieze plaats en tijd.

Met bovenstaande foto (afb. 2) duiken we weer de schoolwereld in. Ik kreeg hem van mevrouw Rijswijk uit de Messchaertstraat, die me al eerder belangrijke opnamen uit het onderwijs liet zien. Dit zijn de leerlingen van klas 1 van de voorbereidende klas voor de normaalschool. Over de normaalscholen heb ik in het eerste nummer van deze jaargang iets verteld, dus daar ga ik nu niet op in. De voorbereidende school van de normaalschool vormde een overbrugging tussen het basisonderwijs en beroepsonderwijs, in dit geval de onderwijzers-

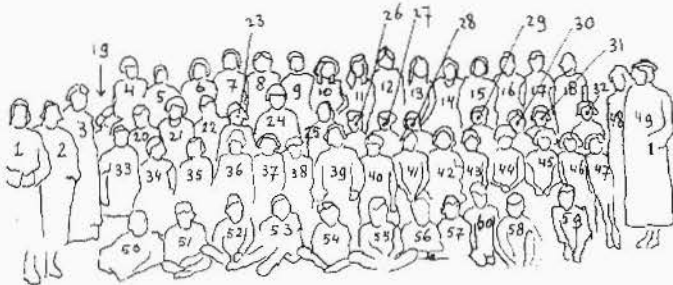
Afb. 1. Oud ijzer laden.

Afb. 3. Kinderzangkoor.

opleiding. De hele groep op de foto is met naam en toenaam bekend, maar toch plaats ik hem, omdat dit groepspportet vrij oud is, van 1915, en omdat er nogal bekende Hoornse namen op voorkomen. Wie aan de onderstaande gegevens nog iets wil toevoegen, moet dat beslist doen.

Het zijn staand v.l.n.r.: 1.Co Hermis, waarschijnlijk uit Purmerend. 2.Geer Dell, dochter van slager Dell uit de Lange Kerkstraat. 3.Hermanus de Vries, vader van Paul de Vries. 4.Judith Levie, de dochter van meester Levie.

Afb. 4. Schets bij kinderzangkoor

5.Chris Tinkelenberg, zoon van slager Tinkelenberg uit de Lange Kerkstraat. Zittend v.l.n.r.: 6.Marie Ludding dochter van de stationschef goederenvervoer. 7.Riek Klein, gehuwd geweest met P. Korver. 8.Mien Holle, de inzendster, gehuwd geweest met P. Rijswijk. 9.Bep Teyken, gehuwd geweest met Jaap Demmendaal. Het echtpaar woonde in Castricum. Alle leden van deze groep zijn geboren in 1901. Wie er nog leeft van deze groep zoals mevr. Rijswijk, heeft de leeftijd van de zeer sterken bereikt. De foto werd op 9 sept. 1915 gemaakt door fotograaf Cornelis Bos, Gouw 27.

Zangkoor

De heer Van Ree stuurde me een groepsfoto van een grote groep kinderen vergezeld van een vijftal dames in een tuin met nogal wat bomen en een gebouw op de achtergrond (afb. 3). Mijn kennis van Hoorn is niet groot genoeg om te kunnen zeggen, waar deze foto is gemaakt. Op de achterzijde staat Zangersfeest 1932. De heer van Ree stuurde me ook het grootste deel van de namen.

Hiermee en met hulp van het bijgevoegde schetsje (afb. 4) kunt U bepalen wie wie is. 1 Gees Langereis. 2 Aaf(?) Dell. 3 Suze Doorn. 4 Jo de Boer. 5 Loes Polman. 6 meisje Doornbos. 7 Miekie Paauw. 8 Katy van Petten. 9 meisje Roselaar. 10 Lies Groot. 11 Jo Sipkes. 12 Tiny Best. 13 Menny Ydo. 14 Anneke Grabowsky. 15 Adien Dell. 16 Annie Weidema 17 Jo Schutte. 18 meisje Grabowsky 19 Gré Grabowsky. 20 Coba Verhoogd. 21 onbekende. 22 Marie Bolten 23 Gré Winkel. 24 Willy Smit. 25 Bep van Doornik. 26 Jo Ham. 27 Gré Rus. 28 Gré de Reus. 29 Annie Balk. 30 Liesbeth Doorn. 31 Tiny Groot. 32 onbekende. 33 Klasien Kaat. 34 Minie Winkel. 35 Nan Zwiebel. 36 Aat Bolten. 37 Jet de Vos. 38 Rie Schagen. 39 Mevr. Wessemius. 40 Aaf Post. 41 meisje De Vries. 42 Alie van Dok. 43 Nel Vader. 44 Cora Ruiter. 45 Tineke Ruiter. 46 Emmy Roselaar. 47 Corry Opmeer. 48 Mevr. Groot. 49 Onbekend. 50 Aad Wonder. 51 Jack Ritsema. 52 Jaap Ritsema. 53 Jan van Ree (ik neem aan de inzender). 54 Harald Grabowsky. 55 Charles de Jong. 56 Kees van de Burgt. 57 Alex Houtdijk. 58 Klaas Box. 59 Leo Hartsuiker. 60 Jaap Ruiter.

Graag de paar namen die we nog niet weten en de enkele ontbrekende vóornaam. Dan de naam van het zangkoor en de gelegenheid waarvoor deze foto werd gemaakt.

De Graal

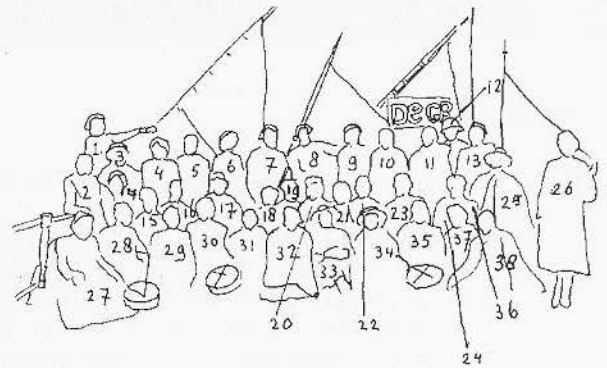
De volgende foto (afb. 5) ontving ik van mevr. Van der Storm-Stumpel uit Bussum. Het is een opname van de Graal voor de Oosterpoort ergens tussen de beide wereldoorlogen. De Graal was een r.k. jeugdbeweging voor meisjes. Dit soort organisaties waren enorm populair in de twintiger en dertiger jaren. Ze organiseerden grote landelijke bijeenkomsten in stadions met veel vlaggen en muziek. Iedere zuil had er één: de katholieke, de protestants-christelijke en de socialistische (A.J.C.). Wat in Nederland op dit gebied gebeurde was een flauwe afschaduwing van wat het buitenland te zien gaf en dan vooral de dictatoriaal geregeerde staten. De communisten en fascisten in Duitsland, Rusland, Italië en Spanje gaven hierbij de toon aan. Ieder die wel eens de Nazi-film "Triumph des Willens" van Leni Riefenstahl gezien heeft, zal begrijpen, wat ik bedoel. Wat niet betekent, dat de Graal een fascistische organisatie was. Massabewegingen waren toen gewoon populair. De Graal werd

Afb. 5. R.K. meisjesvereniging "De Graal" bij de Oosterpoort.

Afb. 7. Onbekend meisje uit de vorige eeuw.

Afb. 6. Schets van "De Graal".

geleid door een congregatie van religieuzen (nonnen): De vrouwen van Nazareth. Enkele namen zijn bekend (vergelijk de schets afb. 6): 1. Truus Vis. 2. meisje Vermeer. 3. Carolien Nuijten. 6. meisje Vlekke. 7. mevr. Van Amsterdam. 9. Sniijders of Schneiders van het Grote Noord. 12. een slagersdochter. In de middelste rij knielt ergens Marie Renckens van Renckens 67 (wat dat betekent, is mij onduidelijk. H.S.) 29. mevr. Dekkers. Van U graag de namen van de anderen.

Oud meisje en Schiphol

Van Christ Stoffelen beheerder van het documentatiecentrum van onze vereniging ontving ik een portretje van een meisje (afb. 7). Deze foto komt uit de verzameling van de heer Altorffer in Utrecht. De opname is gemaakt door A.P.A. Kleintjes op het adres Kerkstraat 7 en dus tussen 1883 en 19139. Van U graag haar naam. Zij moet geboren zijn tussen 1870 en 1900.

Als laatste de gebruikelijke groepsfoto die men maakt tijdens een uitstapje naar Schiphol. In dit geval de personeelsleden van de Hoornsche Metaalwarenfabriek (afb. 8). Ik ontving hem van de heer Kruisdijk. Het vliegtuig draagt de naam Prinses Marijke, de foto moet dan ook gezien de kleding aan het eind van de veertiger jaren gemaakt zijn. De heren dragen meest een driedelig kostuum bestaande uit kolbert, broek en vest, hoeden wor-

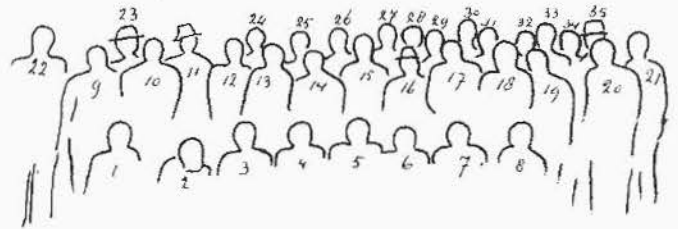
Afb. 8. Uitstapje naar Schiphol van de Hoornsche Metaalwarenfabriek.

den dan al zeldzaam. De jongeren dragen geen das en hebben de kraag van het overhemd over het kolbert. Ik noteer alleen de namen die bekend zijn aan de hand van de schets (afb. 9). 10. Ten Kate. 11. Mooy. 12. Wiggers. 13. mevr. Scholten (?), echtgenote van de directeur. 14. mevr. Ten Kate. 16. Kruisdijk. 17. Nooder. 19. Korver. 20. De Zwart. 21. Boezaard (spelling waarschijnlijk anders). 23. Wiggers. 24. Menke. 26. Bakker. 27. Stam. 29. Scholte, directeur. 30. Beemsterboer. 31. Langius. 32. Entius. 34. Van der Zel. 35. Jaling.

Tenslotte nog een verzoek. De hierboven genoemde mevr. Menzo-de Best vraagt of er nog lezers van deze rubriek in het bezit zijn van klassefoto's van de kleuterschool in de Peperstraat uit de jaren 1924 tot 1926 en van de christelijke school aan het Nieuwe Noord van 1926 tot 1932. Dat waren de jaren waarin zij zelf die twee scholen bezocht. Zij zou die foto's graag bekijken en eventueel er een afdruk van laten maken. Als U haar kunt helpen, neemt U dan contact op met de redactie. Bij voorbaat onze dank.

Noten

1. Caroline Dorothea Justine Hanne Lückens, geb. 26-02-1910 te Hoorn, ingeschreven 01-09-1922 in klas I, uitgeschreven 01-09-1927 met diploma H.B.S. B. In 1968 wed. van mr. dr. S.D. Boomgaard. Woonde 1968 te Rijswijk. Deze en de andere gegevens over de H.B.S.-leerlingen komen uit *100 jaar in Hoorn, 1868-1968* (Hoorn 1968).
2. Cornelia Maria Egbertine Groen, geb. 17-07-1909 te Medemblik, ingeschr. 01-09-1922 in klas I, uitgeschr. 01-09-1927 met diploma H.B.S. B. 1968 lerares wiskunde Casimir Lyceum Amstelveen en gehuwd met G. Tol.
3. Dirk Breebaart, geb. 08-10-1905 te Hoogwoud. Ingeschr. 01-09-1922, uitgeschr. 01-09-1927 met diploma H.B.S. B. In 1968 burgemeester van Hoogwoud. Onder meer voorzitter Historisch Genootschap "Oud

Afb. 9. Schets van uitstapje naar Schiphol.

West-Friesland" en de Stichting Stadsherstel.

4. Gerardus Johannes van Leersum, geb. 19-08-1908 te Hoorn, ingeschr. 01-09-1921, uitgeschr. 01-09-1928 als leerling van klas 5 H.B.S. B. In 1968 directeur Kon. Schouwburg in Den Haag.
5. Pieter Homan, geb. 08-01-1906 te Oudendijk, ingeschr. 06-09-1920, uitgeschr. 01-09-1925. Verdere gegevens onbekend.
6. Elliza Aleidus Helenus Jan van Papenrecht, geb. 05-06-1910 te Sneek, ingeschr. 01-09-1922 in kl. I, uitgeschr. 01-09-1927 met diploma H.B.S. B. 1968 apotheker bij de Koninklijke Pharmaceutische fabrieken Brocades Stheeman en Pharmacia te Meppel.
7. Het is niet duidelijk of de briefschrijfster bedoelt, dat haar grootvader aan de vroedvrouwschool studeerde of les gaf, omdat de betreffende zin niet is afgemaakt. Dr. De Boer kan echter niet hebben les gegeven aan de Hoornse Klinische School, want de docenten zijn bekend uit het boekje van mevr. Steendijk-Kuipers, *Apotheek "De Grootte Gaper"* (Amsterdam 1983). Ik neem dus aan, dat hij er gestudeerd heeft.
8. Jan Daniël de Boer werd 21-04-1844 te Amsterdam geboren. December 1869 vestigde zijn moeder, de weduwe C.M. de Boer-Muller, zich in Hoorn. Jan Daniël volgt haar 21-10-1876. Hij geeft dan als beroep op heel- en verloskundige. Enige tijd later vertrekt hij weer en komt dan 06-10-1886 opnieuw naar Hoorn vanuit Soerabaja (Ned. Indië). Zijn zoon, de vader van mevr. Van Rossè, geb. 10-07-1875 in De Zijpe, vestigt zich als arts op 23-10-1900 op het adres Nieuwstraat 4.
9. Voor de datering zie O. Havermans, Hoornse fotografen (5) in *Oud Hoorn* (11e jrg., nr. 1. Maart 1989.) 16.

Inhoudsopgave 1996

Vereniging

P.M. Huisman	Jaarverslag 1995	11
P.M. Huisman	Voorjaarsledenvergadering 1996	60
P.M. Huisman	Najaarsledenvergadering 1996	150
W.L.v.d. Waal	Financieel Overzicht 1995	14
A.G.F.v. Weel	Bestuursmededelingen	6, 55, 100,146

Algemeen:

H.v.d. Berg	In memoriam drs.T.Mulder	32,33
A.de Graaf	Verslag Kerkmeyer-de Regtstichting	145
A.de Graaf	Verslag ver.Het Carillon	148
Stichting Regionale Geschiedbeoefening		117
Lezers schrijven		47,99
Fotoreportage 20 jaar zomeravondwandelingen		118,119
Fotoreportage presentatie "Uit de schemer van Hoorns verleden"		144

Boekbesprekingen:

L. Hoogeveen	De Lutherse Kerk te Hoorn	40
H. Saaltink	Hoorn Ohja 1995	40
H. Saaltink	Kleine Noord 17	125
A.v. Zoonen	"Uit de schemer van Hoorns verleden"	139

Stadsbeeld:

K.J. v.d. Hoek	Fotoreportage gerestaureerde Lutherse Kerk	59
H. Lansdaal	Plaquette dames Aaf Dell/Dieuw v.Vliet	51
A.G.F. v. Weel	Monumenten Inventarisatie Project	23,24,66,108
A.G.F. v. Weel/W.L. v.d. Waal	Stadsbeeld,wijzigingen, restauratie,verval	34,73,120,167
F. Uiterwijk	Kent U Hoorn ook zo?	38,77,128,172
F. Uiterwijk	Hoe Hoorn veranderde	48,92,136,180

Geschiedenis:

Th.H. v.d. Dunk	Bouwkunst eind 18e-eeuw in Hoorn	29
G. Dijkman	Nog een echte Hoornse Canadees	112
H. Kool	Een Nieuwendieper in Hoorn	46
H. Lansdaal	110 jaar fa.Blokker	62
H. Lansdaal	Fa.Pels en Joosten	103
H. Lansdaal	145 jaar zangkoor Sappho	83
H. v. Lunteren	Industrieel erfgoed: de Museumstoomtram	95
J.H.N.W. Raat	Industrieel erfgoed: Koekfabriek Wigmans	
H.W. Saaltink	De bedaarde Hollandse revolutie	17,79
H. Stumpel/K. de Greeuw	R.K.begraafplaats 125 jaar	86
J. Toes	Hoorn raakt rechtbank kwijt in 1877	162
F. Zack	Politieke delinquenten Oostereiland	113
A.v. Zoonen	De geschiedenis v.d. Hoornse kermis	3,70,114

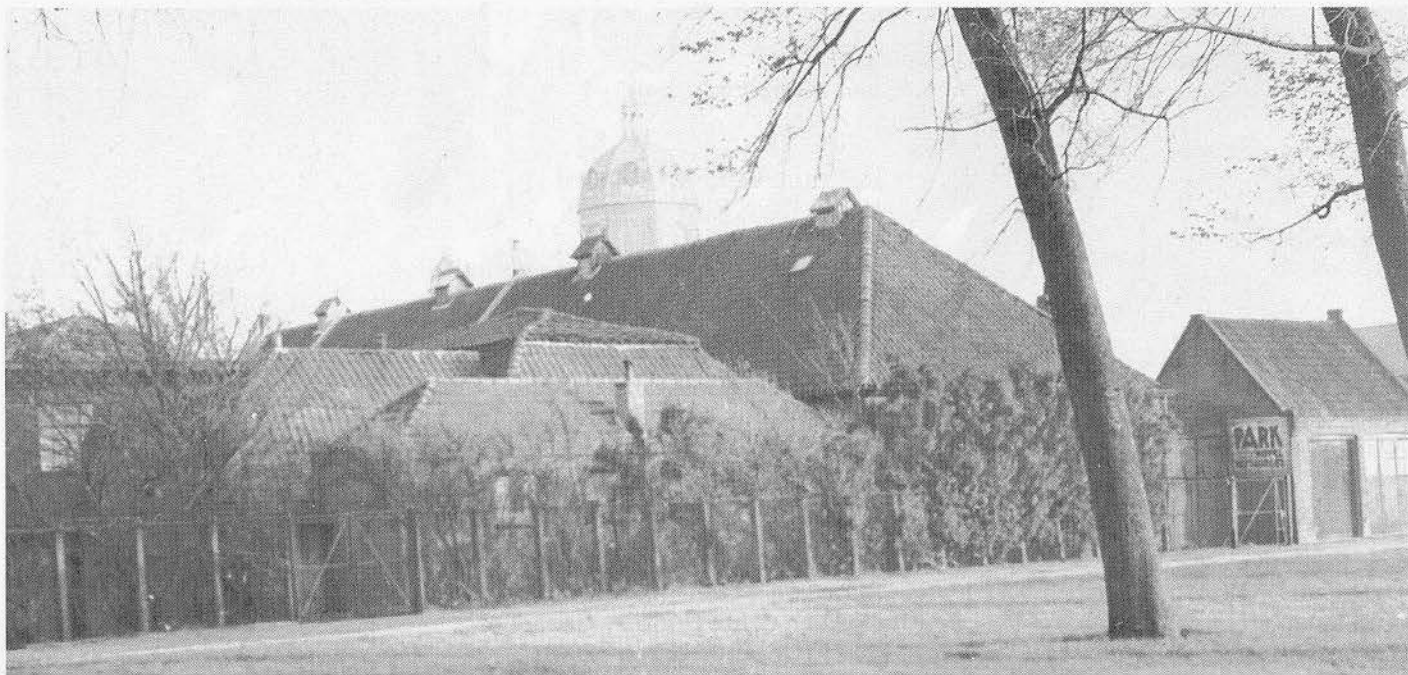
Kaasmarkt Hoorn in de jaren '20.

Hoe Hoorn veranderde

door Femke Uiterwijk

Deze foto is genomen in 1954 vanaf de Westerdijk richting de plek waar nu de Parkschouwburg staat; op deze plaat is het grote dak zichtbaar van de voorloper van de schouwburg de Parkzaal. Deze zaal was een 19e-eeuws neo-rennaissance gebouw. Architect was A.C. Bleys, ook bouwmeester van de R.K. Koepelkerk aan het Grote Noord en andere huizen in Hoorn. De ingang van het gebouw lag aan het Achterom tussen nummer 49 en 51.

Vele Horinezen hebben in de Parkzaal genoten van alle mogelijke cultuuruitingen. Op 16 mei 1967 begonnen de slopers het gebouw neer te halen om zo plaats te maken voor de nieuwe Parkschouwburg zoals deze nu nog met de ingang aan de Westerdijk staat. En zoals u misschien hebt gelezen zijn er gevorderde plannen om een nieuwe theatergebouw op het terrein van het voormalige Witte Badhuis te zetten.

Vanaf het Kleine Oost zicht op het woonwagenveld dat toen in 1952 nog op het ABC stond. In de verte zijn gebouwen zichtbaar op het gemeenteterrein waar de vuilnisauto's geparkeerd stonden, en waar ook de vuilnisbelt

was aan het eind van de weg die u links tussen de twee wagens ziet lopen. Eind jaren vijftig kregen de woonwagenveldbewoners een terrein toegewezen aan de Bobeldijkerweg, helemaal aan de andere kant van Hoorn.

